

INSTITUTUM TURCICUM SCIENTIAE ANTIQUITATIS
TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

COLLOQUIUM
ANATOLICUM
ANADOLU SOHBETLERİ

VIII

2009

INSTITUTUM TURCICUM SCIENTIAE ANTIQUITATIS
TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

COLLOQUIUM ANATOLICUM
ANADOLU SOHBETLERİ
VIII

ISSN 1303-8486
ISBN 978-605-5607-04-3

**COLLOQUIUM ANATOLICUM dergisi, TÜBİTAK-ULAKBİM
Sosyal Bilimler Veri Tabanında taranmaktadır.**

COLLOQUIUM ANATOLICUM dergisi hakemli bir dergi olup, yılda bir kez yayınlanmaktadır.

© 2009 Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü

Her hakkı mahfuzdur. Bu yayının hiçbir bölümü kopya edilemez.
Dipnot vermeden alıntı yapılamaz ve izin alınmadan elektronik, mekanik,
fotokopi vb. yollarla kopya edilip yayınlanamaz.

Editörler/Editors
Meltem Doğan-Alparslan
Y. Gürkan Ergin
Metin Alparslan
Hasan Peker

Yapım ve Dağıtım/Production and Distribution
Zero Produksiyon Ltd.
Tel: +90 (212) 244 7521 Fax: +90 (212) 244 3209
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Ekrem Tur Sokak, No. 4 34435 Beyoğlu-İstanbul
Tel: + 90 (212) 292 0963 Fax: + 90 (212) 514 0397
info@turkinst.org www.turkinst.org

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Uluslararası Akademiler Birliği Muhabir Üyesi
Corresponding Member of the International Union of Academies

Bilim Kurulu / Consilium Scientiae

Haluk ABBASOĞLU	İstanbul
Güven ARSEBÜK	İstanbul
Nur BALKAN-ATLI	İstanbul
Vedat ÇELGİN	İstanbul
İnci DELEMEN	İstanbul
Ali DİNÇOL	İstanbul
Belkıs DİNÇOL	İstanbul
Turan EFE	İstanbul
Sevil GÜLÇUR	İstanbul
Cahit GÜNBATTI	Ankara
Adolf HOFFMANN	Berlin
Theo van den HOUT	Chicago
Cem KARASU	Ankara
Kemalettin KÖROĞLU	İstanbul
René LEBRUN	Louvain-la-Neuve
Stefano De MARTINO	Trieste
Joachim MARZAHN	Berlin
Mihriban ÖZBAŞARAN	İstanbul
Coşkun ÖZGÜNEL	Ankara
Aliye ÖZTAN	Ankara
Felix PIRSON	İstanbul
Mustafa H. SAYAR	İstanbul
Andreas SCHACHNER	İstanbul
Oğuz TEKİN	İstanbul
Önhan TUNCA	Liège
Jak YAKAR	Tel Aviv

İçindekiler / Index Generalis

Konferanslar / Colloquia

<i>Didyma: Ein Überblick über die jüngeren Forschungen</i> Andreas E. Furtwängler	1
<i>Late Antiquity in the Taurus Mountains – Remains in Pednelissos and its Territory</i> Lutgarde Vandeput	23

Makaleler / Commentationes

<i>Huqqana Antlaşması B Nüshasına Birleşen Yeni Bir Tablet Parçası</i> Rukiye Akdoğan	45
<i>Fosil Kalıntıların Işığında İnsanlığın Başlangıç Aşamalarına Ait Bazı “Hominid” Örnekleri</i> Güven Arsebük	77
<i>Bronze Votive Rings with Assyrian Inscriptions found in the Upper Anzaf Fortress in Van</i> Part I – Oktay Belli	91
Part II – Ali Dinçol – Belkis Dinçol	100
<i>Oluz Höyük Kazısı İkinci Dönem (2008) Çalışmaları: Değerlendirmeler ve Sonuçlar</i> Şevket Dönmez – E. Emine Naza-Dönmez	125
<i>İzmir Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Terrakotta Figürin</i> Murat Fırat	171
<i>New Investigations at Pisidian Tymandos: Results of the Isparta Archaeological Survey</i> Bilge Hürmüzlü	199
<i>New Research in Northwestern Pisidia: Ancient Konane (Conana) and its Territory</i> Bilge Hürmüzlü – Andrea De Giorgi – Paul A. Iversen	235

<i>Doğu Dağlık Kilikia Kentlerinin Territoriumları, Yerleşme Türleri ve Değişimler</i> Hamdi Şahin	257
<i>The Nature of Prehistoric Anatolian Religions – An Ethnoarchaeological Perspective</i> Jak Yakar	291
Kitap Eleştirileri / Recensiones	
Albayrak, İ., <i>Kültepe Tabletleri IV</i> , Türk Tarih Kurumu Yayınları VI Dizi–Sa.33 ^b (KBY Kültepe Bilimsel Yayınları–Kültepe Çiviyazılı Metinleri / Kültepe Cuneiform Texts Kt Tb), Ankara, 2006. (Veysel Donbaz)	325
Veenhof, K.R. – E. Klengel-Brandt, <i>Altassyrische Tontafeln aus Kültepe: Texte und Siegelabrollungen</i> (Vorderasiatische Schriftdenkmäler der Staatlichen Museen zu Berlin, N.F., Heft 10 (Heft 26), Gebr. Mann Verlag, Berlin, 1992. (Veysel Donbaz)	337

Didyma: Ein Überblick über die jüngeren Forschungen*

Andreas E. Furtwängler

Keywords: Sanctuary topography, Archaic buildings, Ground-penetrating radar, Sacred Way, Winner base

Anahtar Kelimeler: Tapınak Topografyası, Arkaik Yapılar, Jeoradar, Kutsal Yol, Zafer Kaidesi

Seit 2004 hat sich die Leitung der Didyma-Grabung zum Ziel gesteckt, verschiedene Aspekte der Topographie und der baulichen Planung im Heiligtum vom 8. bis zum 4. Jh. v. Chr. zu untersuchen, ferner einen Vorstoß in die Vorgeschichte der umliegenden Landschaft zu unternehmen. Als Voraussetzung galt es zunächst, ältere Ergebnisse des 20. Jhs. – die als stratigraphische Beobachtungen oft noch unberücksichtigt blieben – zu überprüfen und die sehr seltenen noch nicht freigelegten Bereiche des Kernheiligtums unter die Lupe zu nehmen (Sondagenbereiche: Abb. 1).

Hallen-Anlagen

Zunächst galt unser Interesse der archaischen SW-Stoa, die z. T. unter dem südlichen Stufenbau des spätklassischen Tempels liegt und teilweise schon 1913 freigelegt wurde (Abb. 2). An dieser Stelle haben dann später K. Tuchelt und R. Naumann, Anfang der sechziger Jahre des 20. Jhs. den Spaten angesetzt und mit kleinen Sondagen ergänzend gewirkt. Die Länge der SW-Halle haben sie auf ca. 15,50 m geschätzt und die Gesamtanlage in das 7. Jh. v. Chr. datiert (Naumann – Tuchelt 1964: 16 ff.).

* Erweiterter Text des Vortrages, der am 27.01.2009 am Institutum Turcicum Scientiae Antiquitatis / Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü in Istanbul gehalten wurde. Der Vortrag lautete „Didyma. 135 Jahre Forschungen in Apoll's Orakelstätte“. Aus Platzgründen wird auf den Überblick über die frühen Grabungen und Forschungen zum Thema verzichtet. Die Grabungsergebnisse in Didyma bis 1990 bietet Tuchelt 1991. Siehe auch Furtwängler 2006b: 73 ff.

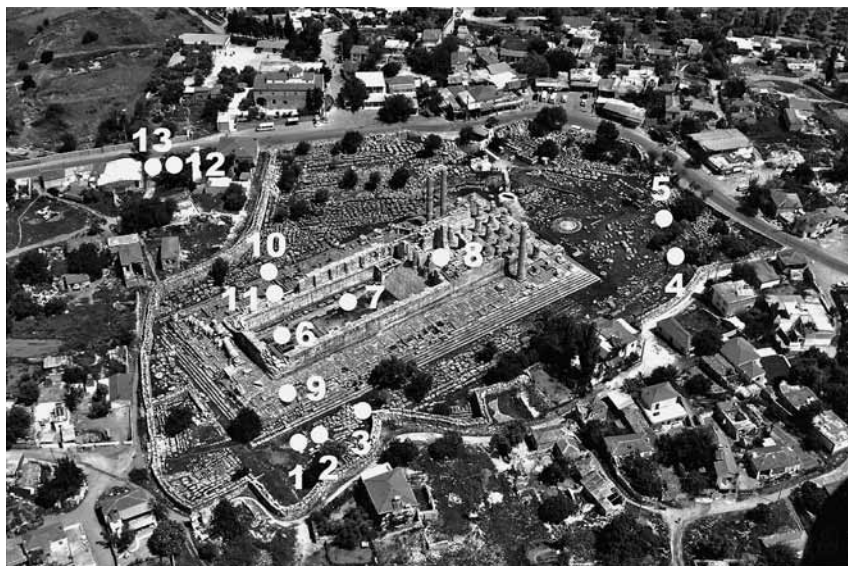

Abb. 1 Übersicht über die Sondagen 2004-2008: 1-2/ SW-Sondagen 2004; 3/ Südsondage 2007; 4-5/ Terrassensondagen 2006; 6-7/ Sekos-Sondagen 2005; 8/ Georadar-Analysen 2006-2008; 9- 11/ „Caisson“-Sondagen 2004-2007; 12-13/ Sondagen an der Heiligen Strasse 2008-2009

Abb. 2 Archaische SW-Halle unter dem Treppenfundament des jüngeren Didymaion

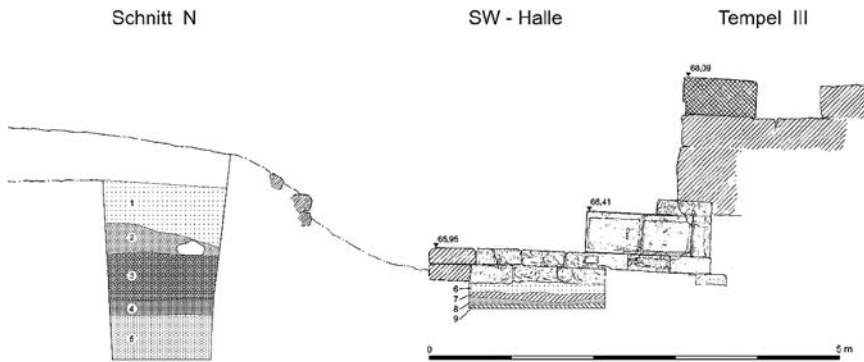

Abb. 3 Archaische SW-Halle N-S Schnitt

Abb. 4 Dreifußfragment, geometrisch

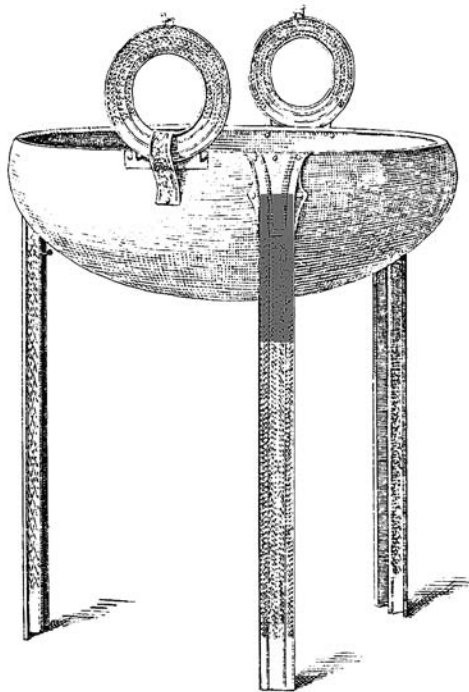

Abb. 5 Geometrischer Dreifuß, ergänzende Darstellung mit Lage des Fragments Abb. 4

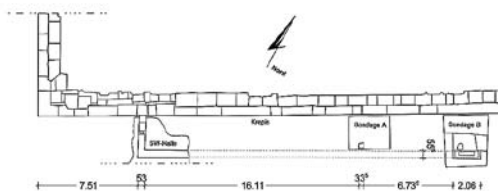

Abb. 6 Überblick über die Südsondagen an der Tempelsüdseite.
Archaische Südhalle mit ausgeraubtem Fundament

Abb. 7 Sog. „Stufenbasis“: Teil des Fundaments der neu entdeckten Südhalle

Abb. 8 Antefixe der Südhalle

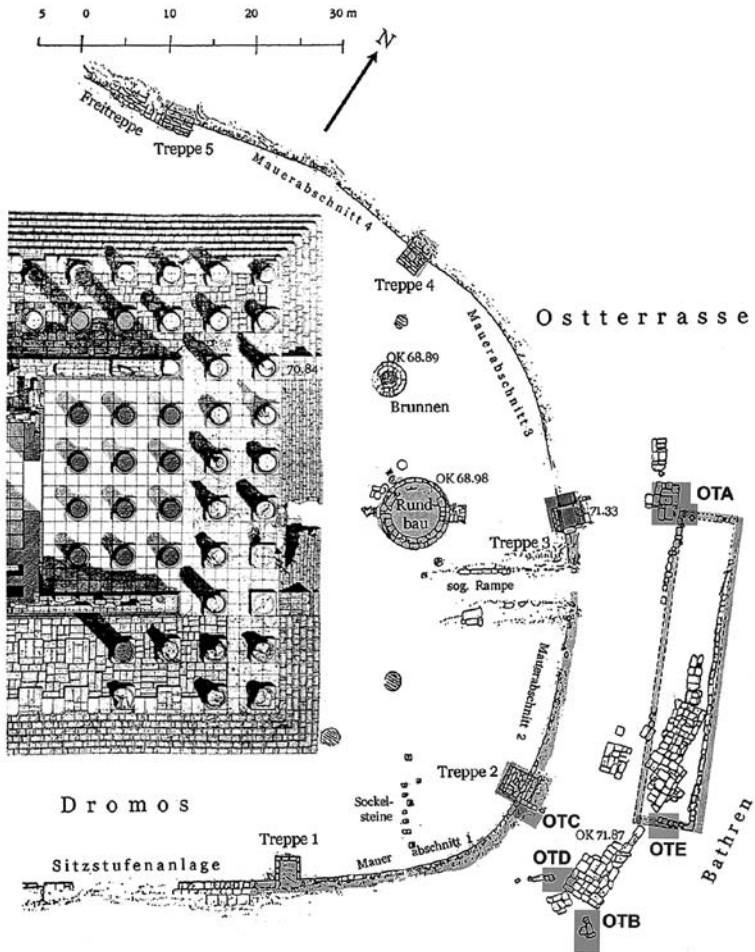

Abb. 9 Sondagen am östlichen Vorplatz mit Terrassenanlagen

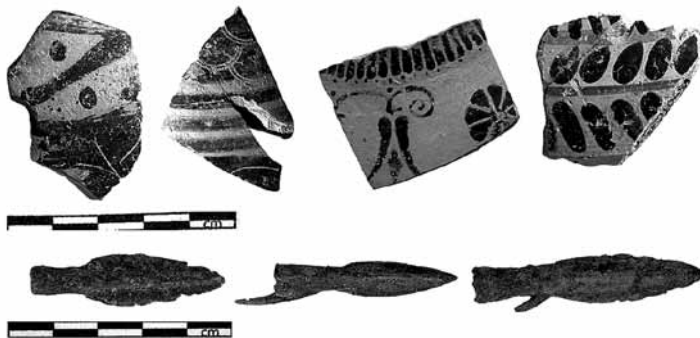

Abb. 10 „Perserschutt“ als Terrassenhinterfüllung: tertiär verrolltes Material (hier: Keramik und Pfeilspitzen).

Sekos I

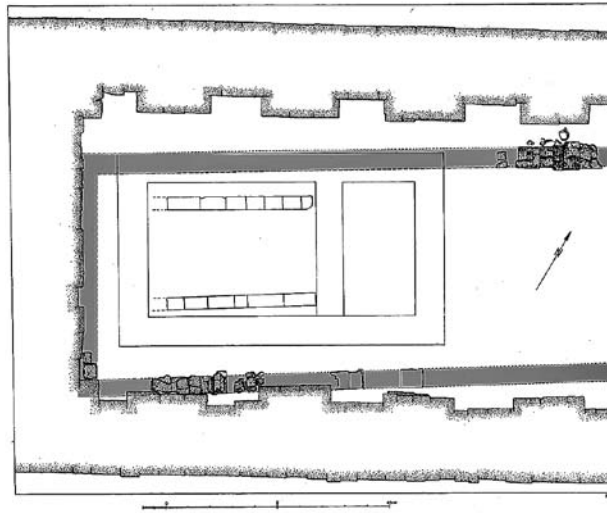

Abb. 11
Hofheiligtum,
sog. Sekos I

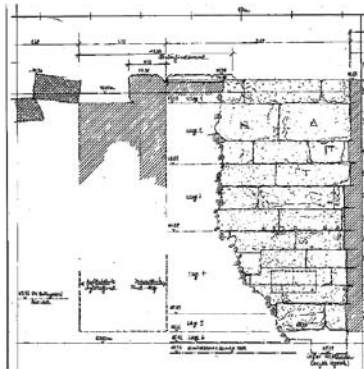

Abb. 12 „Caisson“ (Sondage Nr. 9,
vgl. Abb. 1) Schnitzzeichnung

Abb. 13 Säulenhalsrelief aus Poros' mit
Darstellung eines Wagenlenkers

Abb. 14
Blick in einen „Caisson“
des Rasterfundaments
(Nord- Pteron,
vgl. Abb. 1, Nr.11)

Abb. 15 Georadar- Untersuchungen unter dem 12- und 2- Säulensaal des jüngeren Didymaion: zerklüftete Felsformation mit Spuren anthropogene Abarbeitung

Abb. 16 Untersuchungen am archaischen Naikos . Fundamente a und b: Interims-„Naikos“. Fundament c: Rest des archaischen Naikos-Fundaments

Abb. 17 Trasse der Heiligen Strasse bis zum Tempel

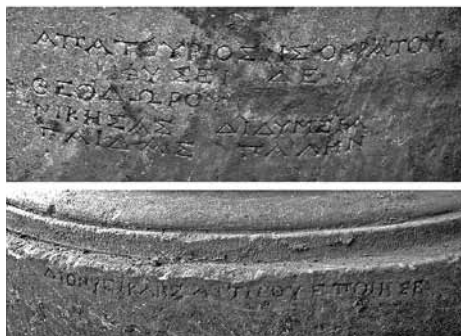

Abb. 18-20
Neugefundene
Basis an der
Heiligen Straße,
Inscript und
Fundlage

21 *Tavşan Adası: Helikopteraufnahme 2008*

22
*Tavşan Adası:
bis 2008
untersuchte
Bereiche*

23
*Tavşan Adası:
Scherben einer
mit vegetabilen
Motiven,
polychrom
verzierten Kanne
Import (SM Ia)*

Late Antiquity in the Taurus Mountains – Remains in Pednelissos and its Territory*

Lutgarde Vandeput

Keywords: Pisidia – Pednelissos, Rural occupation, Settlement pattern development, Late Antique Red Slip Ware, Olive oil production

Anahtar Kelimeler: Pisidia – Pednelissos, kırsal yerleşim, yerleşim dokusu gelişimi, Geç Antik Dönem kırmızı sırlı kap, zeytin yağı üretimi

This paper is a first attempt to classify Late Antique remains in the territory of the ancient city of Pednelissos, as identified during the 2007 and 2008 fieldwork seasons of the Pisidia Survey Project¹. Pednelissos is located on the southernmost fringes of the Taurus mountains, ca. 75 km northeast of the modern city of Antalya. It overlooks the Pamphylian plain with clear views of the cities of Sillyon and Perge. The development of the city fits in very well with that known from other cities in Pisidia, and this in spite of its location very close to the Pamphylian plain and its large cities (Mitchell 1992: 14-15; Işın 1998: 111-113; Vandeput – Köse 2003; Vandeput – Köse 2004; Vandeput – Köse 2005; Vandeput – Köse 2006; Vandeput 2007a). Since the 1980s, study of the structure of the preserved cities, as well as their apparatus of monumental buildings, has formed the main point of focus of the Pisidian Survey Project. The results allowed a comparison of developments in Pisidia with those elsewhere in the larger geographical area of Asia Minor and provided them with a cultural context (Mitchell 1998: 243-250). Over the years, the visible remains of more than 10 cities have been recorded, giving an in-depth and accurate idea of the development of the region's poleis in the

* The Pisidia Survey Project is funded by the British Institute at Ankara. The survey takes place thanks to annual permits granted by the General Directorate of Cultural Heritage and Museums. This article is based on a paper delivered on 17.03.2009 in the framework of the Annual Conferences of the Turkish Institute of Archaeology / Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü.

1 I would like to thank Dr. Hugh Elton (Trent University) and Hannelore Van Haverbeke and Inge Uytterhoeven (Leuven University) for their much appreciated comments on contents and language of this paper.

Toroslar'da Geç Antik Dönem – Pednelissos ve Teritoryumundaki Kalıntılar

Bu çalışma, Pisidia Yüzey Araştırması Projesi'nin 2007-2008 sezonunda gerçekleştirdiği arazi çalışmaları esnasında tanımlanan Pednelissos antik kenti teritoryumundaki Geç Antik Dönem kalıntılarını anlamaya yönelik ilk denemedir. Teritoryum çalışmaları, şimdiye dek sadece konsantre olunan ve Arkaik Dönem'den Geç Antik Dönem'e kadar olan gelişmesi hakkında bir sonuç veren *polis* çalışmalarının aksine, yeni bir oluşumdur. Hellenistik Dönem öncesi ve Geç Antik Dönem sonrasında yerleşimin izleri ve kültürel kalıntılar can sıkıcı bir şekilde azdır ve bölge hakkında sağlam ve kesintisiz bilgi edinilmesine izin vermez. Antik Dönem'de Pisidia'da keşfedilen kentlerin yoğun iletişim ağı, *polis*in tüm yaşam koşullarını içeren organizasyonun baş aktör olduğunu göstermiştir. Kırsal hayat küçük yerleşmelerle belirtilmişti ve Pisidia Yüzey Araştırması Projesi ile 2007'den itibaren Pednelissos teritoryumundaki bu yerleşmeler incelenmiştir.

Pisidia Yüzey Araştırması Projesi'nin sonuçları sayesinde Pisidia'daki kentlerin gelişimi hakkındaki bilgilerimiz sağlamdır. Diğer Pisidia kentlerinde olduğu gibi, anıtsal kamu yapılarının inşası görünüşe göre, Severuslar Dönemi'nden itibaren hatırı sayılır bir şekilde yavaşlar. Buna karşın Pisidia kentleri M.S. 4 ve 5. yy'larda parlamaya devam eder. Pednelissos, bir Pisidia kentinin Geç Antik Dönem'de nasıl görüldüğüne iyi bir örnektir. Tüm kent alanı Erken Hristiyanlık Kiliseleriyle belirtilmiş ve bunların çoğu nekropoliste bulunmaktaydı. Tüm kentte baştanbaşa yayılan bu kiliseler ve dağılımı, Pednelissos'un Geç Antik Dönem'de küçülmediğini, bilakis büyüklüğünün korunduğunu göstermiştir. Buna karşın kentin ne kadar süreyle geliştiği ve nihai terkedilişin başladığına dair gelişimin, ne zaman gerçekleştiği kesin bilinmemektedir. Bu durum, diğer büyük Pisidia kentleri olan Kremna ile Sagalassos'da ve Küçük Asya'daki diğer kentlerde de aynı şekildedir. Kiliseler toplumsal değişime ışık tutan yegâne göstergelerdir. Fakat kent bünyesindeki değişikliklerden daha fazla kanıt elde edilebilir. Agoranın kuzeyindeki bir portiko, küçük odalardan oluşan bir sıraya (dükkânlar ve evler?) dönüştürülmüştür. Ayrıca kuzey yüzü boyunca var olan yapılar bulunmaktadır.

Kentin diğer kesimlerinde evler açıkça görülmektedir ki, birçok kez onarım görmüştür. Bu değişimlerin bazıları Geç Antik Dönem'e aittir.

2007'den beri Pednelissos kentinin teritoryumu araştırılmakta ve ilk sonuçlar kesin bazı modellerin elde edilmesine olanak sağlamaktadır. Bugün, sadece vadinin aşağısında yerleşilen ve tarımsal olarak kullanılan alanların aksine, Antik Dönem'de her bir metrekaare, ekilebilen alan şeklinde kullanılmış olmalıydı. İki yıllık çalışmanın sonuçları, yerleşme tipolojisinin çıkarılmasına olanak sağlamıştır. İlk elde edilen tip, Kaşanak Mevkii'nde olduğu gibi tek başına büyük çiftliklerdir. Bunlar çoğunlukla su kenarlarında kurulmuş ve pek çok düzensiz kesilmiş bloklardan inşa edilmiş büyük bir temel üzerinde yapılmıştır. Korunmuş mimari detaylar, düzgün kesilmiş ve büyük yontma bloklar veya mozaik taban kalıntıları, bu evlerin orijinalinde oldukça yüksek bir sınıf işçiliğe işaret etmektedirler. Tüm bu çiftlikler ticari amaçlı kullanılan ve ikamet edilen mekânlara sahipti.

Asarkaya tamamen farklı bir izole (tek başına) çiftlik tipine işaret etmektedir. Kalıntılar kayalık bir çıkıntı üzerindedir. Kayalıkların zirvesinde bir kaç odadan oluşan yerleşme bir savunma duvarıyla çevrelenmiştir. Daha aşağı bir kesimde tamamıyla taştan inşa edilmiş dört ev daha tespit edilmiştir. Bir diğer yalnız başına çiftlik tipinin birçok örneği, stratejik önem ihtiva eden bir alanda kayalık bir tepe üzerinde görülür. Her biri çevresinde ekilebilir iyi miktarda tarla ihtiva eder. Dış duvarları hemen hemen hiç çalışılmamış kaya parçasından bir evler kümesi bulundurmaktadırlar ve bunlar da kayadan istifade edilerek yapılmışlardır. Bu yerleşimlerin yeri ve yapısı başlıca savunmaya bağlı olarak seçilmişlerdir. Genelde yüzey seramiklerinin incelemesi böyle anıtsal özellikler taşıyan birçok çiftliğin, etrafı surlarla çevrili izole çiftlikler olarak varlığını sürdürdüğüne işaret eder.

Tek başına bu tip izole çiftliklere ek olarak köyler veya villalar Pednelissos çevresinde taşra hayatında genel olan durumdu. Bunlardan bazıları o kadar büyüktür ki neredeyse orta büyüklükte bir kent görünümündedir. Ancak buna karşın kamuya ait anıtsal mimari ya da yapılar eksiktir. Bunlardan biri Kocamehmetler Asarı'dır. Hellenistik Dönem'den Geç Antik Dönem'e kadar yerleşilmiş bir yer olan Kocamehmetler Asarı'nda iki kilise inşa edildiğinde diğer bazı yapılar tıpkı sur duvarları gibi tekrar tamir görmüştür. Önceki örnekler Pednelissos kenti ve teritoryumunun Geç Antik Dönem'de yoğun bir nüfusa sahip olduğunu göstermiştir. Hacıosmanlar Kayası'ndaki kalıntılar ise olası bir nüfus artışının Geç Antik Dönem esnasında vuku bulduğuna işaret etmektedir. Hacıosmanlar Kayası, Hellenistik yerleşmenin izlerinin halen görülebildiği kayalık bir tepenin yamaçlarında kurulmuştur. Bazı taş

evler ve çok güzel işçilik gösteren savunma duvarlarından başka yapı kalıntıları gözükmemektedir. Roma Dönemi tamamıyla takip edilememektedir. Duvarların çoğu Geç Antik Dönem’de yeniden onarılmışlardır. İç kısmında ise büyük yapılar yine Geç Antik Dönem’de inşa edilmişlerdir. Yani görünüşe göre Hellenistik Dönem’de kent terk edilmiş ve Geç Antik Dönem’de tekrar iskân edilmiştir.

O halde bu (kuşkusuz halen çok başlangıç aşamasındaki) örnekler komşu bölgedeki buluntularla uyuyor mu? Benzer bir yüzey araştırması Pisidia Göller Bölgesi’nde Pednelissos’un kuzeyinde Sagalassos teritoryumunda ve Kyaneai kenti ve teritoryumunun araştırıldığı merkezi Lykia’daki Yavu bölgesinde yapılmıştır. Pednelissos teritoryumunda gerçekleştirilen yüzey araştırması, Sagalassos ve Kyaneai teritoryumundakiler gibi aynı seviyede detaylı sonuçları henüz sunmamaktadır. Buna karşın benzer paralellikler ve bazı farklılıklar görülmektedir. İlk olarak Kyaneai teritoryumu, Sagalassos ve Pednelissos kenti ve teritoryumunun aksine Geç Antik Dönem’in sonuna kadar büyüme ve gelişme göstermiştir. Pednelissos kent surlarının kuzey kısmı birçok kereler tamir gördüğü halde, kentin batı surlarında böyle bir denemenin izleri yoktur. Aksine bu kısım, imparatorluğun ilk yüzyıllarındaki gelişimine katkı sağlamak amacıyla yerlerinden sökülüp diğer yapıların yapımında kullanılmışlardır.

Bu refahın ekonomik temelinde zeytin yağı üretimi yatmaktadır. Bu zeytinyağı üretiminin çevresinde bulunan seramikler şu ana kadar yürütülen çalışmalardan anlaşıldığı üzere zeytinyağı ve şarap üretiminin Geç Antik Dönem’de M.S. 7. yy’a kadar devam ettiğini göstermiştir. Tabii ki bundan başka Pednelissos ve teritoryumunun ekonomik açıdan gelişmesine neden olan başka elementler de vardır ve bu 2008 sezonu çalışmalarıyla kesin olarak ortaya konmuştur: Seramik üretimi; Michael Zelle’ye göre, formların çeşitliliği genelde Kıbrıs kırmızı sırlı kaplarla (Cypriot Red Slip Ware, CRSW) özdeşleşmektedir. Bu seramikler hakkında daha sonra yapılacak çalışmalar, Pednelissos teritoryumunun, Kıbrıs kırmızı sırlı kaplarının üretim yerinin mi olduğunu, yoksa ve büyük olasılıkla bir imitasyon üretiminin yapıldığı yer mi olduğunu ortaya koyacaktır. Ne olursa olsun Pednelissos teritoryumundaki seramik üretimi, zeytinyağı üretimine ek olarak bu bölgedeki Geç Antik Dönem ekonomisinin ikinci bir unsurunu oluşturur. Bunlardan biri olan seramik üretimi kesinlikle M.S. 7. yy’a kadar devam etmiştir.

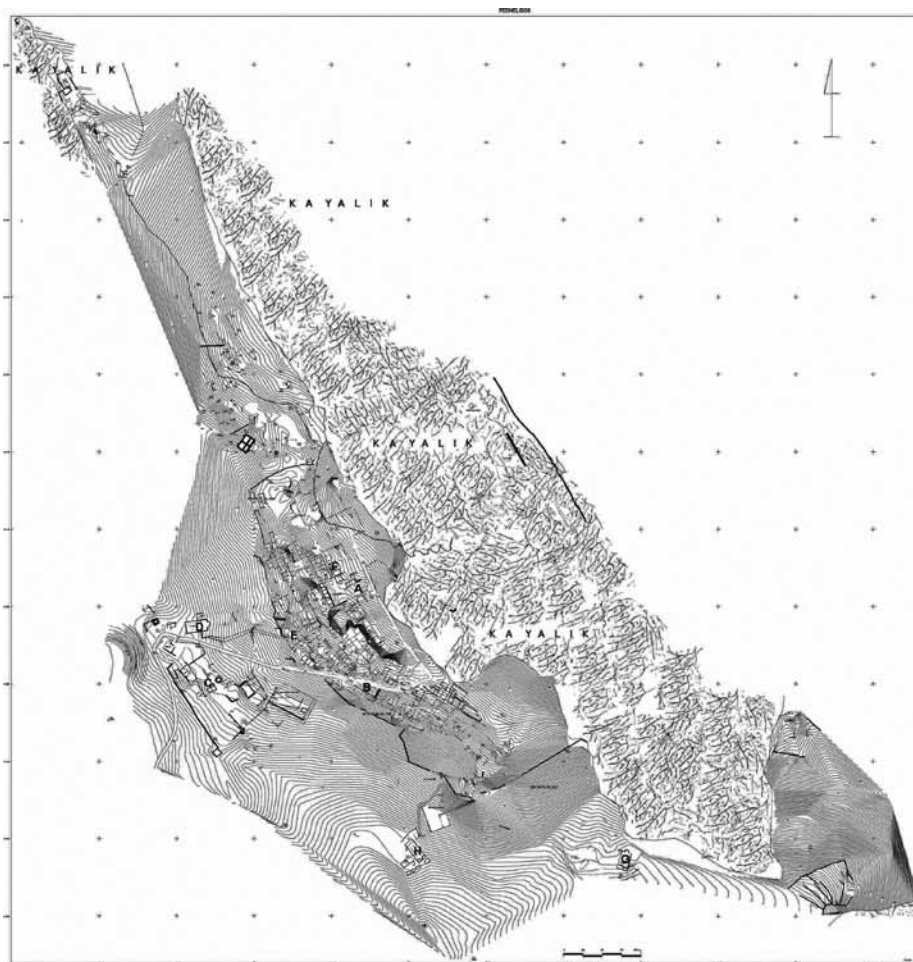

Fig. 1 Topographical map of Pednelissos, with indication of the churches

Fig. 2 Groundplan of Kaşanak, an isolated farmstead with monumental features (measured and drawn by A. Manzo and L. Loots)

Fig. 3 Asarkaya, view of a Late Antique house

*Fig. 4
Haspinar, Manavlar
Mahallesi, isolated
farmstead with
rock-cut features*

*Fig. 5
Yumaklar, Kocamehmetler
Asari, view of a Hellenistic
monument with Late
Antique addition*

*Fig. 6
Haciosmanlar Kayasi,
view of the Hellenistic
fortification walls with
Late Antique repairs*

*Fig. 7
Haciosmanlar Kayasi,
remains of an olive
oil production unit*

*Fig. 8
Selection of sherds
from the ceramic
production centres
in the territory of
Pednelissos*

Huqqana Antlaşması B Nüshasına Birleşen Yeni Bir Tablet Parçası*

Rukiye Akdoğan

Keywords: Huqqana, treaty, exemplary B, Šuppiluliuma I., Hayaša

Anahtar Kelimeler: Huqqana, Antlaşma, B Nüshası, I. Šuppiluliuma, Hayaša

Huqqana Antlaşması, B Nüshasının Ön yüzüne, 1815/u (KBo 53.309) nolu tablet parçasının, Bo 2851 (KUB 19.24) ile direkt birleştiği tarafımızdan tespit edildi. Yeni birleşen parça ile Huqqana Antlaşmasının ön yüzünün 10 ile 20. satırlarının baş kısımları tamamlanmış oldu. Bu birleşen tablet parçalarının kopyası çalışmada sunulmaktadır. Ayrıca B Nüshasına ait, Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan tablet parçalarının fotoğraflarının, bilgisayar yardımı ile bir araya getirilmiş hali ile çizimleri de yer almaktadır (bkz. Resim 1, 2; Çizim 1, 2, 3, 4, 5, 6). Makalede, B Nüshası yeni birleşen tablet parçalarıyla ele alınarak, transkripsiyonu ile birlikte detaylı bir şekilde sunulmaktadır.

Huqqana Antlaşmasına ait 2 nüsha bulunmaktadır:

A Nüshası = KBo 5.3+5.12+19.43+19.43 a+KUB 26.38+40.35

B Nüshası = KUB 19.24+14.6+26.37+23.73+23.74+KBo 19.44+19.44 a+19.44 b+22.40+53.309

Huqqana antlaşması adı ile anılan metinde, iki antlaşma bulunmaktadır: Bunlardan biri, A Nüshası I-III. sütunlar arasında yer alan I. Šuppiluliuma ile Huqqana arasında yapılan antlaşmadır. Diğeri ise, A Nüshası IV. sütunda yer alan ve daha önce (?) yapılmış olan, bilinmeyen bir Hitit kralının¹ Hayaša halkı ve Mariya ile yaptığı antlaşmadır. Daha önceki yıllarda ise antlaşmaların,

* Huqqana Antlaşması tarafımızdan “Yeni Fragmanların Işığı Altında Hukkana (Huqqana) Antlaşması” (Ankara 2005) adı altında doktora çalışması olarak yapılmıştır. A Nüshası ile ilgili olarak bkz. Akdoğan 2007: 27-35.

¹ Carruba 1988: 72’de, bu kralın III. Tuthaliya olabileceğini ileri sürmektedir.

I. Šuppiluliuma ile Huqqana ve Hayaša halkı arasında yapıldığı kabul edilmekte idi (Friedrich 1930: 104; Neu 1979: 65). Boğazköy Hitit Devlet Arşivinden ele geçen aynı metin içerisinde yer alan iki antlaşma, eskiden olduğu gibi bugün de Huqqana antlaşması olarak anılır ve iki nüsha halindedir. A Nüshası, 1930 yılında Friedrich tarafından bütün halinde işlendikten sonra, günümüze kadar yapılan çalışmalarda bir bütün halinde işlenmemiştir.

B Nüshası III tableten oluşmaktadır; I ve II numaralı tabletler, Huqqana ile yapılan antlaşmaya aittir, III. tablet de bu durumda diğer antlaşmaya ait olmalıdır. B Nüshasının sadece II. tableti korunmuştur. Bu nüshaya ait olan KBo 53.309'da yayınlanan tablet parçasının orijinalinde yer alan bazı işaretleri gözden kaçırıldığı için tarafımızdan tekrar kopyası yapılmıştır (bkz. Çizim 4).

Friedrich 1930: 172-174 arasında ek olarak, A Nüshasını işledikten kısa bir süre önce bulunan B Nüshasına ait Bo 3552 + Bo 8670 (Bo 3552 = KUB 23.73) + KUB 19.24 (bunların hepsinin birleştirilmiş kopyaları daha sonra KUB 26.37'de yayımlandı) ve s. 174-175 arasında da KUB 23.74'de yayınlanan bir parçanın transkripsiyon ve tercümelerini sunmuştur. Ancak 1930 yılından sonra Huqqana antlaşmasının B Nüshasına ait ortaya çıkan fragmanlar, çeşitli yerlerde yayınlanan makaleler halinde dağınık olarak kalmış ve şimdiye kadar bunlar da bir bütün halinde işlenmemiştir.

Aşağıda detaylı sunulacak olan tamamlamalar sonucunda A ve B Nüshasında yeni satır düzenlemeleri yaptık. B Öy.²'ün, Ay.'e göre daha parçalı ve eksik olan çeşitli metin yerlerinde yayınlanmış fragmanlarının, şimdiye kadar bir araya getirme denemesi hiçbir yerde yapılmamıştı. B Ön yüzün daha önce hiçbir yerde yapılmamış olan "Birleştirme Denemesinde" bulunduk (bkz. Resim 1; Çizim 1, 3). Aynı zamanda, B Ön yüze ait 1476/u (KBo 19.44) ile 59/w'yi (KBo 19.44 b) Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde yapıştırdıktan sonra, iki tablet parçasının daha önce bulunmayan birleştirilmiş halinin kopyası tarafımızdan yapılarak sunulmuştur (bkz. Çizim 3, 5). B Nüshasının sol kenarında bulunan kolofon kısmının kopyası, en son KUB 19.24'te sunulmuştu. O zamandan sonra ortaya çıkan 1736/u (KBo 19.44) ve yeni birleştiğini tespit ettiğimiz 1815/u'nun (KBo 53.309) bir araya gelmesiyle kolofon kısmına yeni eklemelerin yer aldığı kopya da tarafımızdan yapılmıştır (Bkz. Çizim 6).

² Öy.= Ön yüz, Ay.= Arka yüz'e ait kısaltmadır.

Yaptığımız yeni düzenleme ile B Nüshasının satır düzeni şöyle olmuştur:

B KUB 19.24 + 14.6 + 26.37 + 23.73 + 23.74 + KBo 19.44 + 19.44 a +
19.44 b + 22.40 + KBo 53.309

Öy. 1 – 56

Ay. 1 – 59

Nüshaların uyarlığı ise şöyle olmaktadır:

B Ön yüz 1 = A II 60,

B Ön yüzün korunmuş olan son satırı 56 = A III (10)³ 29,

B Arka yüz 1 = A III (11) 30,

B Arka yüz 59 = A IV 4.

B Nüshası, tek sütunlu olup A Nüshasına göre daha uzun satırlara sahiptir. B Öy.'ün, B Ay.'e göre eksik parçaları da çoktur. B Ay.'ün ise son satırlarında bazı kırık yerler bulunmasına rağmen, birkaç küçük eksik olan yerinin A Nüshasından tamamlanması sureti ile nerede ise tamamına yakını elde edilmiş durumdadır.

B Öy. 1, A Öy. II 60. satıra karşılık gelmektedir. B Öy.'ün sağ üst köşesini oluşturan KBo 19.44'ün korunmuş olan son 10. satırı, KBo 53.309'un ilk satırına karşılık gelmektedir; böylece 10-20. satırların baş kısmı tamamlanmaktadır. Bu satırların son kısımlarını da A Öy. II 70-74. satırlar arasından tamamladık. Yine KBo 19.44'ün kırık olan baş kısımlarının tamamlanmasını A Öy. II 60. satırdan itibaren yaptık. KBo 19.44 a, yayında içindekiler kısmında, “§ 21'in satır sonları” şeklinde bir açıklama yer almakta idi. Yaptığımız inceleme sonucunda, bu parçanın B Öy. 18-21. satırlar arasının son kısımlarına denk geldiğini gördük ve böyle de yerleştirdik (bkz. Çizim 3). Bu yerleştirme, KBo 19.44 a'nın sonundaki paragraf çizgisinin, KUB 23.73'deki paragraf çizgisinin sonu olduğunu göstermektedir.

B Öy. 34. satırdan sonra, KBo 19.44'e kadar olan kırık alanda takriben 4 satırlık bir alan yer aldığını saptadık. B Öy.'de kırık olan alanlarda kaç satır olması gerektiğini şöyle hesapladık: B Nüshasına ait parçalar, Ankara ve İstanbul Müzelerinde yer almaları nedeniyle bir bütün halinde değildir.

³ Yeni birleşenler ve yaptığımız tahmini yeni satır düzenlemesi ile Friedrich 1930: 106-136'da yayınlanan satır sayıları, III. ve IV. sütunlardaki transkripsiyon satır sayılarından farklıdır. Burada ve bundan sonra parantez içinde göstereceğimiz satır sayıları, okuyucunun kontrolünü kolaylaştırmak için Friedrich 1930: 130-136'da yayınlanan satır sayıları içindir.

İstanbul Arkeoloji Müzelerinde 10.06-17.06.2008 tarihleri arasında yapmış olduğumuz çalışmada, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Huqqana Antlaşmasının B Nüshasına ait tablet parçalarının alçı kopyalarını elde ettik.⁴ Bu alçı kopyaları, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Huqqana Antlaşmasının B Nüshasına ait orijinal tabletlerle bir araya getirerek tabletin ölçülerini hesaplayabildik. Buna göre Huqqana Antlaşmasının B Nüshasının ölçüleri şöyledir:

Arka yüz uzunluğu= 26 cm (üstteki yazısız kenar de dâhil).

Arka yüzün sadece yazılı olan kısmı ise= 25,6 cm'dir (yani üstteki yazısız kenar hariç).

B Nüshasının genişliği= 14,7 cm (sağ ve sol kenarlar dahil); sadece yazılı olan kısım 14,1 cm'dir (yani sağ ve sol kenarlar hariç).

B Nüshasının kalınlığı= 3,6 cm.

Huqqana Antlaşmasının B Nüshasının Ön yüzüne ait eksik parçalar bulunmaktadır; bu nedenle de bir bütün halinde değildir. Ön yüze ait, Ankara'daki orijinal ve İstanbul'da orijinalerinden elde edilen alçı tabletlerin ölçülerini alarak, B Nüshasının Ön yüzünün ölçüsünü ortaya çıkarmak mümkün oldu. Buna göre B Nüshasının Ön yüzünün korunmuş olan parçalarının uzunluğu, 23,6 cm'dir. B Nüshasının Arka yüzü, sadece yazılı olan kısım 25,6 cm idi, bu durumda B Nüshasının Ön yüzünde 2 cm'lik bir eksik alan bulunuyordu. B Nüshasında 2 cm'ye 4 satır sığmaktadır; bu hesaplama ile B Ön yüzün eksik kısımlarına 4 satır yerleştirdik ve bu 4 satırı da A Nüshasının yardımı ile tamamlamaya çalıştık.

KUB 23.74 (Bo 8396) nolu metin hakkında Neu 1979: 72'de; bu parçanın yaptığımız satır düzenlemesi ile A Ay. III 13'ün, KUB 23.74 43. satırına karşılık geldiğini açıklamaktadır. Yaptığımız incelemede, bu açıklamanın isabetli olduğunu gördük ve buna dayanarak B Nüshasına ait KUB 23.74'ü, B'nin Öy. 41- 48. satırlar arasına yerleştirdik. B Öy. yukarıda değindiğimiz yeni satır düzenlemesi ile ilgili açıklamalarla toplam 56 satır oldu. Yayında yer almayıp tarafımızdan eklenen 56. satırdaki dikey kalıntısından sonra kırık olan tablet alt kenarı yer almaktadır. Yaptığımız satır düzenlemesine göre B Öy.'ün alt kenarında yazılı satır bulunmamaktadır. B Ay.'ün 59 satır olup (bunun 2 satırı alt kenardadır); B Öy.'ün yaptığımız satır düzenlemesine göre 56 satır

⁴ İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki çalışmam sırasında, yardımlarından dolayı Sumerolog Sn. Asuman Dönmez'e; İstanbul ve Ankara'daki tabletlerin fotoğraflarını çeken Sn. Turhan Birgili'ye ve Sn. Hüseyin Şen'e teşekkür ediyorum.

olmasının en önemli faktörü olarak, B Öy.'ün satır aralarında hafif boşluk bulunmasını ve Ay.'e göre daha seyrek yazılmasını görüyoruz. B Ay.'de ise, B Öy.'e göre satır aralarında boşluk yoktur ve daha sık yazılmıştır (bkz. B Öy. ve B Ay.'e ait fotoğraflar).

Nerede ise tamamına yakını korunmuş olan B Ay.'ün eksik ve kırık olan küçük parçaları da A Ay. III'den tamamlanmıştır. B Ay.'ün sadece, 56-59. satırlar arasının baş ve son kısımları kırıktır ve bu satırlar A Ay. IV'de de kırık olduğundan tamamlanamamıştır. B Ay.'ün birleşen bütün fragmanları (sonradan birleşen KBo 22.40 hariç), KBo 19.44'de yayınlanmıştır.

B Öy.'e ait, KUB 26.37'de yayınlanan Bo 3552'nin 2. satırındaki kopya hatalıdır ([*ti-it-ta-nu-z*]*i* şeklinde, -*u*[*n* işareti yerine yanlışlıkla *z*[*i* işareti yapılmıştır ve ikinci bir -*nu* işareti gözden kaçmıştır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde yaptığımız kollasyona göre KUB 23.73'deki kopyanın (*ti-it-ta-nu-nu-u*[*n*) doğru olduğunu belirledik). Bunu, B Öy. Birleştirme Denemesinde KUB 26.37'deki Bo 3552'nin hatalı olan kopyasının yerine KUB 23.73'deki doğru olan kopyasını ekleyerek düzelttik (bkz. Çizim 3).

Carruba 1988: 64 vd.'da, B Nüshası ile ilgili görüşleri şöyledir: “B Nüshası bize ulaşan metne göre iki tablete bölünmüştür, bunlardan ikincisi korunmuş, birincisi ise tamamen yok olmuş görünüyor. A'nın yaklaşık 350 satırını % 10 azaltırsak (çünkü tek sütunlu B metni daha uzun satırlara sahiptir), o zaman B'nin tahminî toplam satır sayısı olarak yaklaşık 315 satır kalır, şayet bu nüsha, A gibi aynı içeriğe sahip ise. B metninin I ve II. tableti (A I-III) toplam 255 satırdan oluşmuş olsa gerek. B'nin yaklaşık 315 satırından, 255 satırını çıkarınca, B'nin şu ana kadar kabul edilen III. tableti için yaklaşık 60 satır kalır. Bu da demektir ki, B III sütununun sadece ön yüzü yazılı, arka yüzü ise tamamen boş kalmıştır.”

Carruba 1988: 65'de, I. Şuppiluliuma'nın Huqqa ile yaptığı antlaşmasının, A III'ün sonunda veya A IV'ün başlangıcından hemen sonra son bulduğuna ilişkin bir kanıtın da, B II ay.'ün sonunda bulunan yaklaşık 2-3 satırlık boş alanın bulunmasını göstermektedir. Metin kopyasında B ay.'ün sonunda, Carruba'nın da belirttiği gibi 2-3 satırlık bir boşluk görünüyor. Ancak tablet üzerinde böyle bir boşluk yoktur (bkz. Resim 2). Yayında yer alan son satır;

“]x-x 'le²-e²1 [] ” alt kenarda yer almaktadır ve de bu satırdan sonra görülen çizgi, B Ay.'ün alt kenarında yer alan tabletin bitiş çizgisidir.

B Öy. 31, A Ay. III 1. satıra karşılık gelmektedir. A Ay. III 9. satıra karşılık gelen, B Öy. 39. satırda son kısımları korunmuş 3 işaret kalıntısından sonra,

metin kopyasında (KBo 19.44 Ay. Rand) 1 satırın sığacağı boşluk bırakılmış, fakat tablet üzerinde 1 satırın sığamayacağı boşluk bulunmaktadır (bunun için bkz. tarafımızdan yapılan yeni kopyanın bulunduğu B Öy. Birleştirme Denemesi Çizim 3).

A Ay. III 13'e denk gelen, B Öy. 43. satır sonunda metin kopyasında (KBo 19.44 Ay.) gözden kaçmış bir işaretin son kısmına ait korunmuş bir dikey ve yatay kalıntısı tarafımızdan yapılan kopyaya eklenmiştir (bkz. Çizim 3). Ayrıca A Ay. III 16. satır, B Öy.'de kırık olan 46. satırın başına denk gelmektedir ve bu satırın sığacağı kadar boş alan yoktur, dolayısı ile bu satır B Öy.'de bulunmamaktadır. B Öy.'ün 56. satırındaki dikey kalıntısı, 1970 yılında yapılan kopyasında gözden kaçmıştır ve tarafımızdan eklenmiştir (bkz. Çizim 3).

A Ay. III (19) 38. satırda metin kopyasında (KBo 19.43 a) *iš-ta-a-i* şeklinde görülen *-ta-* işaretinin *-ša* olduğunu belirledik, zaten B Ay. 8 de bunu destekler niteliktedir.

A Ay. III (11) 30, B Ay. 1'e karşılık gelmektedir. A Ay. III (48) 67. satıra denk gelen, B Ay. 34'de metin kopyasında (KUB 19.24) ARAD-KA-*ia-ua* şeklinde yapılmış olan işaretin, İst. Ark. Müz.'de tablet üzerinde yaptığımız kollasyona göre ARAD-KA-*ia-ši* olduğunu tespit ettik.

Huqqana antlaşmasının dil yaşı ile ilgili olarak 1979 yılında, Neu 1979: 64-84'de detaylı bir araştırma yapmıştır. Neu'un, bu araştırmasına göre şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

- Elimizde A ve B olmak üzere iki nüsha vardır, bunların ikisi de kopyadır;
- Her iki nüsha farklı örneklerden kopya edilmiştir;
- A Nüshası, yer yer modernize edilmiş hali ile M.Ö. 13. yy'a aittir; A Nüshası orijinal belgenin aslını muhafaza ediyor, B Nüshası ise M.Ö. 14. yy'a aittir;
- B Nüshası, muhtemelen orijinal belgenin yazıldığı dönemden kalma bir nüshadır; fakat A Nüshası için direkt bir örnek olamazdı.
- Kullanılan dil ise orta Hititçedir (Ph.H.J.Houwink ten Cate, The Records of the Early Hittite Empire (1970) adlı çalışmasında, bu dil basamağını M.Ö. 1450-1380'e tarihler.)

Neu 1979: 65 vd.'da tarihlendirme ile ilgili olarak şunları belirtmektedir: "I. Šuppiluliuma, Huqqana ve Hayaša halkı ile hükümdarlığının erken döneminde bir antlaşma yaptı. Bununla ilgili olarak unvan da dikkat çekicidir: *mŠu-up-pi-lu-li-u-ma* LUGAL KUR^{URU}*Ha-at-ti* ("kral, büyük kral değil"). Neu 1979: 82 vd.'da şöyle devam etmektedir: "Huqqana antlaşmasının dili,

orta Hititçe dil özellikleri gösterdiğinden dolayı, orta Hititçe olarak nitelenmelidir. Her ne kadar II. Murşili metinlerinde kısmen belli edebî çeşitlere bağlı olarak, ara sıra şöyle ya da böyle “daha eski” olarak işaretlenen grafik ve dil formu bulunsa da, Huqqana antlaşması belgesi belli ki, Şuppiluliuma’nın saltanatı sırasında sona eren orta Hititçe dil döneminin bitişinde yer almaktadır.

Bu belirtilen durumlar, bugünkü bilgi ile şu sonuca götürüyor: Orta Hititçeden, yeni Hititçeye yavaş geçiş, M.Ö. 14. yy’ın ilk on yılında olmalı idi. Eğer daha eski olan B Nüshası, o kadar parça halinde ulaşmamış olsa idi, Huqqana antlaşmasının dil formu hakkındaki karar, daha geniş sağlam temele dayanırdı; sonra A ve B hakkındaki karşılaştırmalar da daha verimli sonuç verirdi. Biraz modernize edilmişliği ile A oldukça düzgün bir nüsha sunuyor, fakat yer yer tahribe uğramış olması bu düzgünlüğü bozar; M.Ö. 13. yy kopisti bu tahrip olan yerleri ihtiyatlı bir şekilde işaretlemiştir.”

Friedrich 1930: 105’de, A Nüshasının orijinal belge olmadığına değinmiştir: “Esas metin olan A Nüshası, Şuppiluliuma zamanında yazılan orijinal belge değildir, aksine daha yeni bir kopyadır; bu kopyayı yapan şahısta tahrip olmuş olan orijinali bulunmakta idi; bundan dolayı II 14-18, 20, 25, 26. satırların başlangıcı, orijinalinde tahrip olan yerlerin büyüklüğündeki parçaları belirtmek için eğri çapraz çivilerle doldurulmuştur ve ayrıca 15-16. satırlar arasına *har-ra-an* “tahrip olmuş” notu eklenmiştir.”

B Nüshası

(KUB 19.24 + 4.6 + 26.37 + 23.73 + 23.74 + KBo 19.44 + 19.44 a +
19.44 b + 22.40+53.309)

Transkripsiyon⁵

Öy.

§ 1

- 1 [(*an-tu-uh-ša-a-tar-ma ku-it nu-uš*)-*ša-an mar-š*(*a*¹-*an*⁶(?) *Ú*)]-*UL-ja ku*-[(*it*)]
 2 [(*ut-tar ú-e-mi-ja-u-e-ni na-at-š*)*a-an ke-e-d*]*a-ni*⁷ *li-in-ki-ja*¹-*qš*
 3 [(*tup-pi-ja Ū-UL ki-it-ta*)-*ri* (*x-m*)]*a-at an-tu-ua-aḫ-ḫa-aš-kán*⁸
 4 [(*i-da-a-lu* ¹*ar-ḫa* *a-pi-iz i-e*)-*zi*] *tū-ga-at-ša-an ZI-KA*
 5 [(*t*)]*a*⁹-*iš-ma ku-iš-ki me-ma-i*
 6 [(*x na-at-mu-ká*)]*n ša-an-na-at-ti*
 7 []-*x*-[] *li-in-ki-ja*¹⁰
 8 [(*x*)] *me-¹ma-aḫ-ḫi*¹
 9 [*nu-ut-ta ki-i NI-IŠ DINGIR*^{MEŠ} *EGIR-an le-e*]¹¹ *tar-na-an-zi*
 10 ¹*nu-u*¹[*t-ta ke-e NI-IŠ DINGIR*^{MEŠ} *ḫar-ni-in-kán*]-*du*¹²

§ 2

- 11 *nu-uš*[(*ḫu-u-ma-an*)]
 12 *ki-it-x*[(*Ū-UL še-ek-ku-e-ni*)]
 13 *DINGIR*^{MEŠ}-*m*[*a na-at li-in-ki-ja*¹³ (*kat-ta ki-it-ta-ri*)]

⁵ Yuvarlak parantez içindeki tamamlamalar A Nüshasına göre dir.

⁶ Bkz. KBo 23.115 Öy.³, bu tamamlama Prof. Dr. Gernot Wilhelm'in önerisi ile.

⁷ Tml. için bkz. Güterbock-Hoffner 1980: 65.

⁸ A Nüshası Öy. II 62: *an-tu-uh-ḫa-aš-kán*.

⁹ Sondan az bir kısmı korunmuş olan 'bu işaret -*ša* da olabilir.

¹⁰ Neu 1979: 76'da, *linkija* D. formunun, Manapa-Tarhunta antlaşmasında *lingai* (I 61) şeklinde geçtiğini belirtmektedir.

¹¹ Friedrich 1930: 120 d.not 2'ye göre, kesin olmayan tamamlama için krş. II 7.

¹² Friedrich 1930: 120 d.not 1'e göre, tml. kesin değil.

§ 3

- 14 *nu-ut-ta* x[(i-*ia-nu-un*)]
 15 *nu-ut-ták-kán*[]-x-x [*iš*-(*tar-na ar-ħa*)]
 16 *nu-ut-du-^rza*¹[*t*]*i-it-ta-nu-nu-u*ⁿ¹³]
 17 *nu-za ma-^ra-an*¹ x[(-x *ku-u*)]*a-pí IT-TI*^D[UTU^{ŠI}¹⁴]
 18 *ma-a-an-n*[*a -a*(*k*²¹⁵-*ki-ia-an-za-m*)]*a ku-ua-pí na-aš-šu-ma-k*[*án -i*]*k-ki*
 19 *an-da* [(*pí-i-e-mi*) *na-aš-m*]*a A-NA KARAŠ ku-ua-p*[*i -³*]*x-da pí-ia-mi*¹⁶
 20 *i-da-a-^rlu-un*¹-*ma me*[-*mi-an iš-t*]*a-ma-aš-ti na-an-mu ma-a-a*[*n Ū-UL*¹⁷
ħ]*a-at-ra-a-ši*
 21 *zi-ik* [*ša-an-na-at-ti*¹⁸ *nu-mu-uš*¹⁹(-*ša-an*) *lam-ma*]*r Ū-UL a-ar-*[*t(i)*]

§ 4

- 22 *na-aš-ma-aš*[?] *ŠA*[?] [KUR]²⁰ ^{URU}*ħa-ia-ša-ma nu i-da-a-lu-un me-mi-an* [*iš-ta-ma-aš-ti*]²⁰
 23 *ku-i-ša-aš im*[?]-[*ma*]²¹ *ku-iš me-mi-aš nu-mu-uš-ša-an ma-a-an l*[*am-mar Ū-UL a-ar-ti*]
 24 *na-aš-ma-at-ta a*[?]-*pā-a-at ħa-at-ra-a-mi ka-a-ša-ua ka-*[*a-aš*]
 25 *i-da-a-lu-uš m*[*e-mi-ı*]*a-aš nu-mu-uš-ša-an ma-a-an lam-mar Ū-[UL a-ar-ti]*²²
 26 *nu-ut-ta k*[*e-e*]²² *NI-IŠ DINGIR*^{MEŠ} *ħar-ni-in-k*[*án-du*]²²

¹³ KUB 26.37 Öy. 2'de yayında]*ti-it-ta-nu-z*[*i* şeklinde, -*u*[*n* işareti yerine yanlışlıkla *z*[*i* işareti yapılmıştır ve ikinci bir -*nu* işareti gözden kaçmıştır. İst. Ark. Müz.'de yaptığımız kollasyona göre KUB 23.73'deki kopyanın (*ti-it-ta-nu-nu-u*[*n*]) doğru olduğunu belirledik.

¹⁴ Tml. Friedrich 1930: 172 st. 3'e göre.

¹⁵ Bkz. Friedrich 1930: 120 st. 77'ye göre.

¹⁶ Neu 1979: 67'de, B Nüshasındaki (KBo 19.44 a Öy. Kn. 5') *pí-ia-mi*'ye karşılık, A Nüshasındaki *pí-i-e-mi* yerine geleneksel M.Ö. 13. yy yazımı olarak *pí-ia-mi*'nin beklenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Her iki nüshadaki varyantları, B Nüshasının değiştirmesi olarak açıklanmasının zor olduğunu, A'nın katibinin *pí-i-e-mi* yazımını önündeki örnekten almış olabileceğini -ki bunun da B olmadığını- ve A Nüshasını katibin yer yer modernize ettiğini, ancak orijinal metnin vasfını koruduğunu açıklamaktadır.

¹⁷ Tml. Prof. Dr. Gernot Wilhelm'in önerisi ile.

¹⁸ Friedrich 1930: 172 dpn. 4'e göre, tml. kesin değil.

¹⁹ Tml. Friedrich: 172 st. 7'ye göre.

²⁰ Friedrich 1930: 173 st. 8'e göre.

²¹ Friedrich 1930: 173 st. 9'a göre.

²² Friedrich 1930: 173 st. 12'e göre.

§ 5

27 *ma-a-an* ^{DUTU}^{ŠI}[*l-m*]a *aš-šu-li pa-aḫ-ḫa-aš-ti* EGIR-an-na A-N[A ^{DUTU}^{ŠI} *ar-ta-ti*]²³

28 *nu[-ut-t]a k[e-e-m]a NI-IŠ DİNGİR*^{MEŠ} *aš-šu-li pa-aḫ-ša-an[-ta-ru x]*²⁴

29 *n[am-ma-at-t]a*²⁵ KUR ^{URU} *H[a-i]a-ša-ia ku-it [AD-DIN nu a-pa-a-at-ta]*²⁵

30 [*aš-šu-li p[a-aḫ-ša-an-ta-ru]*]²⁶

§ 6

31 [*na-aš-ma A-NA* ^{DUTU}^{ŠI} *ku-i]š*²⁶-*kī me-na-aḫ-ḫa-a[n-da BAL i-ia-zi]*²⁶

32 [*na-aš-ma A-NA DUMU*^{MEŠ} ^{DUTU}^{ŠI} *ku-i]š*-*ki me-na-[aḫ-ḫa-an-da BAL i-ia-zi]*

33 [] *kat-ta* [

34 [] *-]x x-x-ia[-*]

35 [] *(-x-)*]

§ 7

36 [(*n*)^{a?}-^r*aš*^{1?}-*ma-at-ta*]]

37 [(^{DUTU}^{ŠI}-*ua-at-ta*)]]

38 [(*am-me-el na-aš-šu*)]]

39 [(*zi-ik-ua A-NA*)]]-^r*x-x-x*¹²⁷

40 [(EGIR-an *ti-ia x*)]]-*x*

41 [(*nu-ud-du-uš-ša-an x*-)]]-*x*[

42 [(*ZI-KA pa-ra-a ua-a*)*t-ku-nu-u*]z-*zi*²⁸ *nu x[-*]

43 [(*nu A-NA* ^{DUTU}^{ŠI} *a-ua-an*)] *ar-ḫa ti-i-^re*²¹-[*ši*²⁹ *nu ma-a-an ki-iš-ša-a*]n³⁰

²³ Friedrich 1930: 173 d. not 3: "Tml. A II 11'e göre."

²⁴ Friedrich 1930: 173 st. 14'e göre.

²⁵ Tml. Friedrich 1930: 173 d. not 2'ye göre kesin değil.

²⁶ Friedrich 1930: 173 st. 16'a göre.

²⁷ Yayında (KBo 19.44 Ay. Kenar) bu satırdan sonra, 1 satırın sığacağı kadar bir boşluk bırakılmış, fakat tablet üzerinde 1 satırın sığamayacağı boşluk bulunmaktadır. Bunun için bkz. tarafımızdan yapılan yeni kopyaya (Çizim 3, 5).

²⁸ Tml. için bk. Güterbock-Hoffner 1995: 117.

²⁹ Neu 1979: 72'de, Friedrich'in de (1930: 174) okuma önerisiyle kelimenin bu şekilde tamamlanabileceğini ve bu parçanın da (KUB 23.74), A Nüshasına karşılık geldiğini belirtmektedir.

³⁰ Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 3. Tarafımızdan yapılan tamamlamaların satırlara yerleştirilmesi, korunmuş işaret ve işaret kalıntlarına göre tahmini olarak yapılmıştır.

44 [ut-tar i-e-ši³¹ (ne-e)]t-ta ke-e³² NI-I[Š DINGIR^{MES} le-e da-li-ia-an-zi³³
(a-pé-e-da-ni)]³⁴-ia-at

45 [an-tu-uḫ-ša-a]n³⁵ le-e tar-n[a-an-zi a-pu-un-na ḫar-ni-in-ká]³⁶n-du

§ 8

46 [na-aš-ma-ká]n³⁷ ki-iš-šu-ua-a[(n ut-t)ar³⁸ z)]i-ki-la ZI-i[t (e-e)]p-ši

47 [(na-aš-m)]a-at i-e-š[i] nam-ma ku-it-ki pa-ra-a [d]a-ma-i

48 [(ša-an-ḫa-at-ti)]-x i-ni-ua³⁹ i-ia-mi⁴⁰

49 [(nu-ua-za a-pé-el)]-ša a-pí-ia-ia ke-e NI-I[Š] DINGIR^{MES}

50 [(le-e da-l)i-ia-an-zi⁴¹] ḫar-ni-in-kán-du

§ 9

51 [(ka-a-ša-ták-kán) A(-NA É.GAL^{LIM}-ia) ša-r]a-a ú-ua-da-an-zi nu-kán
[(ŠA É.GAL^{LIM})

52 [(ša-ak-la-i)š (ku-it n)]a-ak-ki-ša-aš nu ku-it ma-a[(ḫ-ḫa-an)]

53 [uš-ki-ši⁴² nu ku-i(t⁴³ ma-aḫ-ḫa-an iš-ta-ma-aš-ki-)]ši na-at-kán IŠ-TU
É.GAL^{LIM}

54 [na-a(t⁴⁴ le-e) ša-an-na-(at-ti⁴⁵ na-aš-ma-du-za-kán)] DUTUŠI
ga-ra-ta[-]

31 Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 3.

32 Krş. Kammenhuber 1976: 43.

33 Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 4.

34 Tml. A III 15'e göre ve bu satırı, satır sonundaki -ia-at işaretlerine dayanarak bu şekilde bir yerleş-tirmeyi uygun gördük.

35 Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 5.

36 Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 6. A Nüshasında, bu satırdan sonra korunmuş olan "Ay. III 16 nu-uš-ma-aš ták-ša-an []" ile B Öy.'de korunan işaret kalıntılarını karşılaştırdığımızda, B Nüshasında bu satırın eksik olduğunu saptadık.

37 Tml. Friedrich 1930: 174 st. 6'ya göre. Bu kelime, bu satıra karşılık gelen A III 17'de "na-aš-ma" şeklindedir.

38 Tml. A III 17'ye göre.

39 Bkz. Neu 1979: 79.

40 A III 20: i-e-mi.

41 Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 4.

42 Tml. Prof. Dr. Gernot Wilhelm'in önerisi ile.

43 Tml. içeriğe göre, tarafımızdan tahmini yapılmıştır.

44 Tml. Friedrich 1930: 122 d. not 2'ye göre kesin değil.

45 Tml. Friedrich 1930: 122 st. 7'ye göre ve A III'de bu satırdan sonra paragraf çizgisi bulunmaktadır.

- 55 [(hur⁴⁶ nu-ud-du-za me-mi-ia-nu-uš a-ua-a)n kat-ta x[-
-](x)
- 56 [(ma-a-an an-tu-uḫ-ša-an ku-in-ki aš-šu-li) pa-ra-a ḫu-u-it-ti-ia-a(n⁴⁷ ḫar-
mi)]⁴⁸

Ay.

§ 10

- 1 [(a-ši-ua an-tu-ua-)]aḫ-ḫa-aš SIG₅-in iš-ša-i nu²-ua[-ra-an (DUTU^{SI}-ua)]
- 2 [(SIG₅-in i-ia-mi zi-g)]a-aš-ši ma-a-an pa-a-i-ši a-pu-u-un [(me-mi-ia-an
EGIR-pa)]
- 3 [(me-ma-at-ti) n]a-aš-ma-za a-pu-u-un LÜ^{LUM49} i-da-a-l[(a-u-ua-an-ni pa-ra-
a)]
- 4 [(ḫu-it-ti-ia-a)n] ḫar-mi a-ši-ua an-tu-ua-aḫ-ḫa-aš i-da[(-a-lu-uš i-da-la-u-ua)-
aḫ-zi-ia-mu]⁵⁰
- 5 [(nu-ua-ra)]-an DUTU^{SI} i-da-la-ua-aḫ-mi⁵¹ nu [(ma-a-an pa-i)t-ti]⁵²

⁴⁶ Meriggi 1973: 206 d.not 13'de; "Satır sonunda korunan tek işaret olan ... ḫar/ḫur/mur ile Akadca bir fiilin son kısmı yer almaktadır. Bir Asurolog'un tamamlamasına bırakmak zorundayım, çünkü ...mur şeklindeki okunuşuyla da, buraya uyan amāru'nun Kausativ formunu bulamıyorum" açıklamasını yapmaktadır. Ayrıca 27-43. satırlar arasının transkripsiyon ve tercümesi Meriggi 1973: 205-207'de işlenmiştir.

⁴⁷ Friedrich 1930: 122 d.not 3: "Tml. A III (18) 37'ye göre"; ayrıca KBo 5.12 Ay. III 10'da, aš-šu-li'den sonra sanki bir "u" işareti varmış gibi görünüyor, oysa yaptığımız kollasyona göre burada bir "u" değil, doğal bir kırık vardır.

⁴⁸ Metin kopyasında görülüyorsa da, yaptığımız karşılaştırma (kollasyon) sonucunda, 56. satıra ait bir dikey kalıntısına saptamış bulunmaktayız. Bu satırdan sonra kırık olan tablet alt kenarı yer almaktadır (bkz. Çizim 3, 5).

⁴⁹ A III (13) 32: an-tu-uḫ-ša-an.

⁵⁰ Friedrich 1930: 122 d.not 2: "Tml. kesin değil."

⁵¹ A III (16) 35: i-da-la-u-ua-aḫ-mi.

⁵² Friedrich 1930: 122 d.not 9: "Tml. A III (23) 42'ye göre." Neu 1979: 74'de, pa-i[t-ti] kelimesinin yerine işaret kalıntısına dayanarak pa-ī[-š²]'nin de mümkün olabileceğini belirtmektedir (B Ay. 5'deki ilgili fiil formu kırıktır). Ve yazar aynı sayfada, pai- "girmek" fiilinin paīši ve paitti (2. Sg. Prs.) halinin bir arada bulunmasına dikkat çekerek, bir sonraki söz dizisiyle bağlantıdaki deyim ile ilgili fiil olarak paitti'nin ortaya çıktığını belirtmektedir: zig-a-šmaš-at man paitti EGIR-pa [(me) matt(i)] "eğer fakat (-a) sen gidersen (ve) onu (-at) onlara (-šmaš) tekrar söylersen" B Ay. 12 / A III (23) 42.

- 6 [(a-p)]u-u-[(un me-mi-a)]n a-pé-e-da-ni EGIR-pa me-ma-a[(t-ti) na-aş-ma-z⁵³(a KUR-e)]
- 7 ku-it-k[(i na-aş-ma UR)]U-an ku-in-ki URU-an ku-in-ki⁵⁴ [(a-aş-şu pa-ra-a)]
- 8 hu-it-ti[(-i-a-a)]n⁵⁵ har-mi SIG₅-in-ua iš-ša⁵⁶-i nu-ua[(-ra-an DUTU^{ŞI}-i-a)]
- 9 SIG₅-in^r i¹-i-a-mi zi-ga ma-a-an a-pé-e-da-ni KU[(R-e na-aş-ma URU-ri)]
- 10 EGIR-pa me-ma-at-ti na-aş-ma-za⁵⁷ ma-a-an a-pa-a-qt [(KUR-e na-aş-ma URU-an)]
- 11 aş-şu-li na-aş-ma i-da-a-lu pa-ra-a hu-it-t[(i-i-a-an) h(ar-mi)]
- 12 zi-ga-aş-ma-şa-at ma-a-an pa-it-ti EGIR-pa [(me)-ma-at⁵⁸-(ti)]
- 13 ne-ēt-ta ŠA-PAL NI-IŠ DINGIR^{MEŠ59} ki[-it-ta-ru]⁶⁰

§ 11

- 14 nam-m[(a-a)]t-ta DUTU^{ŞI} ku-in ku-u-un NIN-IA A-NA DAM-U[T-TI-K(A⁶¹ AD-DIN)]
- 15 [(nu)]-uš-ši^r [(NIN^{MEŠ})¹-ŠU ŠA MÁŠ-ŠU ŠA NUMUN-ŠU me-eq-qa-e-eš
[ku-it⁶² (a-š)]a-a^rn-zi¹

⁵³ Friedrich 1930: 124 d.not 2: “Tml. kesin değil.”

⁵⁴ A III (18) 37: ... na-aş-ma URU-an ku-in-ki a-aş-şu pa-ra-a... şeklinde iken, burada kâtibin “URU-an ku-in-ki”yi yanlışlıkla tekrarladığını görmekteyiz.

⁵⁵ A III (18) 37: hu-u[(-it-t)]i-i-a-an

⁵⁶ Yaptığımız kollasyon sonucunda, A III (19) 38’in kopyasında -ta olan işaretin -şa olduğu tespit ettik, B Ay. 8 de bunu destekler mahiyettedir: iš-ša-i. Neu 1979: 70 vd.’da, bu yazılışın Hitit kanunlarına da tamamıyla uyduğunu; e.H. i-iş-ša-i (krş. e.H. KBo 22.1 ay. 32), o.H. iš-ša-i (Huqqa B Ay. 1 gibi), y.H. e-eş-ša-i (krş. J. Friedrich, Die hethitischen Gesetze, 1971, 28; § 41 s. 46 d. not 32 ile) belirtmektedir.

⁵⁷ A III (21) 40: nu-ud-[du]-za.

⁵⁸ Tml. Friedrich 1930: 124 st. 23’e göre.

⁵⁹ A III (24) 43: DINGIR^{LIM}

⁶⁰ A III (24) 43: DÛ-ru

⁶¹ Tml. Friedrich 1930: 124, st. 25’e göre. Aynı zamanda Otten 1970: 165 d.not a’daki, “tml. I 5’e göre: NIN-IA AŞ-ŞUM DAM-UT-TIM AD-DIN “kız kardeşimi zevce olarak verdim”.

⁶² Otten 1970: 163’de bu kısmı [ku-it] şeklinde tamamlamıştır, krş. Cohen 2002: 80.

- 16 ŠA A[N- K(A-at-)]ta<(-at)⁶³> a-pé-e-ia zi-ga-aš-ma-<aš>-za⁶⁴ NIN-SŪ
ku[(-it h)]ar-ši
- 17 A-NA KU[(R^{URU}Ha-at-ti-ma-kán ša-a-a)]k-la-iš tu-uq-qa-ri⁶⁵ [(ŠEŠ-aš-za⁶⁶
N)]IN-SŪ
- 18 MUNUS a-a-a[(n-ni-in-ni-ia-mi-in)] ʾŪ¹-UL da-a-i Ū-UL-at a-ʾa¹-[(ra
ku-i)]š-ma-at
- 19 i-ʾia¹-[(zi⁶⁷ a-pí-ni-iš]-šu-u-u(a-an)-na ut-tar⁶⁸ na-aš^{URU}Ha-at-t[(u-ši Ū-UL)]
hu-iš-šu-iz-zi⁶⁹
- 20 a-ki[(-pa-a)š-š(a-an⁷⁰ šu-me-en-za-a)]n KUR-e dam-pu-pí ku-i[(t an-da-a)]t
za-aḫ-ḫa-an

⁶³ Friedrich 1930: 124 d.not 2'ye göre, kesin olmayan tamamlama şöyledir: “[nu ap[?]]-pa-at-ta-at”. Otten 1970: 165 c'de şöyle açıklama yapmaktadır: “B Ay. 16'da şöyledir: “ŠA A[N- -]ta”; A Nüshasına göre ŠA DINGI[R-K]A-at-ta(-at)?? olarak okunabilir”. Fakat tercümesi sunulmamıştır. Cohen 2002: 80 dpn. 359'da, “B Nüshasına göre muhtemelen şöyle okunabilir: ŠA D[UTUŠL-o-o]≈tta ape=ya “These are from My M[ajesty's (family) for you]”=“You should consider them part of My Majesty's family”. A Nüshasında, bu okunuş için yeterli alan yok görünüyor” açıklamasını yapmaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde A Nüshasına ait tablet üzerinde yaptığımız karşılaştırmada, “ŠA DINGI[R-K]A-at-ta(-at)??” şeklinde tamamlanamayacağını tespit ettik; çünkü “ŠA DINGI[R] için tablet üzerinde yeterli alan yok. Şimdilik A III (27) 46. satırın baş kısmı, “[-K]A[?]-at-ta-at” olarak tamamlanabilir.

⁶⁴ Friedrich 1930: 124 d.not 8: “B Ay. 16 zi-ga-aš-ma-<aš>-za”. A III (27) 46. satırda “zi-ga-aš-ma-aš-za” şeklindedir.

⁶⁵ A III (28) 47: du-u[(q-qa)]-ri.

⁶⁶ Krş. Otten 1970: 165 d.not f: “Kollasyona göre mümkündür.” Güterbock-Hoffner 1989: 427'de, 'ŠEŠ-ŠU... şeklinde tamamlandığını görmekteyiz. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde A Nüshasına ait tablet üzerinde yaptığımız karşılaştırmada, bu kısım çok kırık olduğu için transkripsiyona açıklık getiremeyeceğiz.

⁶⁷ A III (30) 49 i-e-zi.

⁶⁸ Friedrich 1930: 124 d.not 10'da A III (30) 49 için yorumu: “a-pí-ni-iš[-šu-u-u]a-an ut-tar kastedilerek, yayında yanlışlıkla (ut yerine na) a-pí-ni-iš[-šu-u-u]a-an-na yazılmıştır.”

⁶⁹ A III (31) 50 hu-u-iš-šu-u-iz-zi. Neu 1979: 73'de, A'daki bu formun, Otten tarafından (StBoT 11, 1969, 12) daha eski metinlerde ortaya çıktığını tespit edildiğini ve A'daki bu yazımı kopistin bir hatası olarak modernize etme şeklinde değerlendirmektedir. Zira, o.H.'de şimdiye kadar sadece hu-iš- önses yazımının belgelendiğini belirtmektedir.

⁷⁰ Friedrich 1930: 124'de kesin olmayan tml. şöyledir: a-ki-pa [nu-uš-š]a-an. a.g.e. s. 170: “İzler ve yer durumuna göre Ehelolf, a-ki-pa-a[t nu-uš-š]a-an okunuşunu göz önünde bulunduruyor, belki a-ki-pí-it için tam bir tekil yazım olabilirdi (krş. benzer ilişkili a-ku-pít KUB 13.7 I 23).” Ancak İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yaptığımız kollasyon sonucunda, yer duruma ve Otten 1970: 163'deki tamamlamasına göre a-ki-pa-a[š-š]a-an tamamlamasını daha uygun görmekteyiz. Kammenhuber 1973: 3: “// B = KBo 19.44 Ay. 20 a-ki-p[a (Otten 1970: 163'de, a-ki-p[a-aš-ša-a]n = aki-(a)pa-ššan şeklinde, iki (!) yer partikelli (!) tamamlar.” Ayrıca Neu 1979: 79'da, eski tarzda cümle partikeli -(a)pa B Ay. 20'de ortaya çıkmasını kayda değer olarak yorumlamıştır: a-ki[(-pa)] (tml. A III 31'e göre). Ayrıca diğer olasılıklar için bkz. Güterbock-Hoffner 1995: 214.

- 21 ŠA [(ŠEŠ-ŠU-za NIN-ŠU⁷¹ MUNUS)]a-an-ni-in-ni-ia-mi-in¹ da-aš-kán¹-zi-pát
 22 URU^UHa-a[(t-tu-ši-ma-at)] Ū-UL a-a-ra

§ 12

- 23 nu-ut-ta ma-a-an ŠA DAM-KA ku-ya-pí NIN-SŪ [n]a-aš-ma ŠA [ŠE]Š⁷²
 DAM-SŪ⁷³
 24 MUNUS^Ua-a-an-ni-in-ni-ia-mi-iš kat-ta-an ú-iz-zi nu-uš-ši a[(-da-an-na)]
 25 a-ku-ya-an-na pa-a-i nu-za e-za-at-ten e-ku-ut-ten du-uš-ki-iš-ki-i[t-(ten)]⁷⁴
 26 da-an-na-ma-an-za⁷⁵ le-e i-la-li-ia-ši Ū-UL-at a-a-ra a-pé-e[(-ez-kán)]
 27 ud-da-na-az ar-ħa ak-ki-iš-kán-zi¹[(na)¹-(at z)]i-ga⁷⁶ tu-el [(ZI-it)]
 28 le-e e-ep-ši ma-an-ták-kán a-pí-ni[(-iš-šu-ya-an-t)]i ud-da-ni-i [(da-ma-iš-ša)]
 29 ku-iš-ki pár-ra-an-da ti-it-ta-nu-zi⁷⁷ [(zi-ga-an l)]e-e iš-t[(a-ma-aš-ti)]
 30 na-at le-e i-ia-ši ŠA-PAL NI-[(IŠ DINGIR^{LIM}-i)a-(at-t)]a ki-it[(-ta-ru)]

§ 13

- 31 ŠA É.GAL^{LIM}-ia-az⁷⁸ MUNUS^{TUM} me-ek-ki uš-ga-aħ-ħ[(u-ut ku-i-š)]a-aš

⁷¹ Cohen 2002: 81'de "DAM¹-ŠU" olarak sunmuştur. Klinger 1992: 193'te, çivi yazılı metinlerde NIN ile DAM arasındaki farkın her zaman bariz olmadığını ve ikinci kısımdaki üç yataylı yazımın her iki determinatif için söz konusu olabileceğini açıklamaktadır. Bu kısmın tercümesini Cohen 2002: 81-82'de kelime kelime şöyle yapmıştır: Onun erkek kardeşini, onun hanımını¹, kuzinini alırlar. Cohen 2002: 81 d.not 368'de, trans. ve tercümeyle Klinger 1992: 193'ten aldığı ve DAM yerine NIN okunuşunda, "the sister of his brother" gibi anlamsız bir tercüme ortaya çıkacağını belirtmektedir. Otten 1970: 164, st. 33'de, NIN okunuşunu göz önünde bulundurarak şöyle tercüme etmiştir: "so nimmt man sich des eigenen Bruders (seine) Schwester (oder) die Kusine". İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde A Nüshasına ait tablet üzerinde yaptığımız karşılaştırmada, işaretin "NIN" olduğu tespit edildi; çünkü işaretin sonunda 4 yatay görülmüştür. Oysa "DAM" işaretinde 4 yataylı yazım bulunmamaktadır (krş. Rüster-Neu 1989: no. 298).

⁷² Trans. için bkz. Otten 1970: 163, st. 35; Friedrich 1930: 126, st. 35: "[NUM]UN"

⁷³ Friedrich 1930: 126'da NIN-ZU şeklinde okumuştur. Ayrıca bkz. Otten 1970: 164 ve 165 l; Klinger 1992: 193; krş. Cohen 2002: 83 d.not 377 ile. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde A Nüshasına ait tablet üzerinde yaptığımız karşılaştırmada, bu kısmın tahrifatının fazla olmasından dolayı işarete açıklık getirilememiştir. Fakat DAM okunuşu anlam olarak da daha uygundur.

⁷⁴ A III (37) 56: du-uš-[(ki)]-iš-ki-ten

⁷⁵ A III (38) 57: da-an-na-ma-za. Neu 1979: 69'da, A III 57'deki Akk. -an "onu" eksikliğine dikkati çekmiştir.

⁷⁶ A III B (39) 58: na-at zi-ik

⁷⁷ A III (41) 60: ti-it-ta-nu-uz-zi

⁷⁸ A III (44) 63: É.GAL^{LIM}-iq-za

- 32 ŠA É.GAL^{LIM} MUNUS^{TUM79} *ma-a-na-aš EL-LUM ma-a-na-aš*⁸⁰
M[(UNUSUHU)]R.LÁ *nu-uš-ši* ^r*ma-qn¹ -ni-in-ku-q[n]*⁸¹
- 33 [(*le-e ti-ja-ši*)] *nu-uš-ši ma-an-ni-in-ku-qn*⁸² *le-e pa-a-i-ši*⁸³ *me-mi-an-na-aš-*
[(*ši*)]⁸⁴
- 34 *le-e me-ma-at-ti* ARAD-KA-*ja-ši*⁸⁵ GEME-KA *ma-an-ni-in-ku-ua-an*⁸⁶ *le-e*
pa-iz-z[i]
- 35 *na-an-za-an me-ek-ki uš-ga-aḫ-ḫu-ut* ŠA É.GAL^{LIM} *ku-ua-pi* MUNUS^{TUM 87}
a-ut-ti
- 36 *na-aš-ta* KASKAL-*az ar-ḫa me-ek-ki ua-at-ga-aḫ-ḫu-ut*⁸⁸ *nu-uš-ši*
KASKAL-*an ar-ḫa*
- 37 *tu-u-ua tar-na nu-za ke-e*⁸⁹ ŠA É.[G]AL^{LIM} A-*ḫa-at* MUNUS^{TI 90} *me-ek-ki*
*a-ru-um-ma*⁹¹
- 38 *uš-ga-aḫ-ḫu-ut*⁹² ^m*Ma-ri-ja-aš ku-iš e-eš-ta na-aš ku-e-da-ni ud-da-ni-i*
- 39 BA.ŪŠ Ū-UL^{MUNUSUHU}R.LÁ *i-ja-at-ta-at a-pa-a-ša-kán*⁹³ *an-da a-uš-zi*

⁷⁹ A III (45) 64: MUNUS.

⁸⁰ A III (45) 64: *ma-a-na<-aš>*

⁸¹ A III (46) 65: *ma-ni-in-ku-ua-an*

⁸² A III (46) 65: 3 *ma-ni-i[n-ku-]ua-an*

⁸³ Neu 1979: 74'de, *pai-* "gitmek" fiilinin *paiši* ve *paitti* (2. Sg. Prs.) halinin bir arada bulunduğuna dikkat çekerek, *paitti*'nin bir sonraki söz dizisiyle bağlantıda olduğunu, buna karşılık *paiši*'nin bağımsız fiil olarak yer aldığını belirtmektedir: *nu-uš-ši ma-an-ni-in-ku-an le-e pa-a-i-ši me-mi-an-na-aš-[(ši)] le-e me-ma-at-ti* "ona yaklaşma ve ona bir söz söyleme!" B Ay. 33 vd.; I-NA KUR^{URU} *ḫa-ja-ša-ja ku-ua-pi pa-a-i-ši nu-za ...* "sen ḫajaša ülkesine gittiğinde ..." B Ay. 44.

⁸⁴ A III (47) 66: *me-mi-ja-an-na-aš-ši*

⁸⁵ Friedrich 1930: 126 d. not 7'de, B Ay. 34 ARAD-KA-*ja-ua* yazımının *ši* yerine *ua* yazım hatası olduğunu belirtmektedir; krş. Friedrich 1930: 169: "Ehelolf'un kollasyonuna göre ARAD-KA-*ja-ši*'dir, *ua* değildir." Bizim de İst. Ark. Müz.'de yaptığımız kollasyona göre, işaret *ua* değil, *ši*'dir.

⁸⁶ A III (48) 67: *ma-ni-in-ku-ua-an*.

⁸⁷ A III (49) 68: MUNUS.

⁸⁸ A III (50) 69: *ua-at-qa-aḫ-ḫu-ut*

⁸⁹ A III (51) 70: *ki-i*.

⁹⁰ A III (52) 71: MUNUS.

⁹¹ A III (52) 71: *a-ru-ma*. Neu 1979: 67'de, B'deki *a-ru-um-ma*'ya karşılık A'da geleneksel M.Ö. 13. y.y. yazımı olarak *a-ru-um-ma*'nın beklenmesi gerektiğini, A'nın kâtibinin bu yazımı önündeki örnekten aldığını -ki bunun da B Nüshası olmadığını- ve A Nüshasını kâtibin yer yer modernize ettiğini, ancak A'nın bütünüyle orijinal vasfını koruduğunu açıklamaktadır.

⁹² A III (52) 71'de bu kelime ile biten satırdan sonra paragraf çizgisi vardır.

⁹³ A III (54) 73: *a-pa-a-ša-an-kán*.

- 40 A-BI ^DUTU^{ŠI}-ma-kán im-ma ^{GIŠ}AB-az ar-ḫa a-uš-zi na-an ūa-aš-túl IŠ-BAT
 41 zi-ik-ua-kán a-pu-u-un an-da ku-ua-at a-uš-ta na-aš a-pé-e-^rda-ni⁹⁴
 42 še-er BA.ÚŠ nu tu-u-ua-az⁹⁵ ú-ua-an-na-ia⁹⁶ še-er LÚ^{LUM}97 ḫar[(-ak-ta)]
 43 nu-za zi-iq-qa me-ek-ki uš-ga-aḫ-ḫu-ut

§ 14

- 44 I-NA KUR ^{URU}Ḫa-ia-ša-ia ku-ua-pí pa-a-i-ši⁹⁸ nu-za nam-ma MUNUS^{MEŠ}
 ŠA ŠEŠ[(-KA)]
 45 NIN-KA⁹⁹ le-e nam-ma da-aš-ki-ši ^{URU}Ḫa-at-tu-ši-ia-at Ū-UL a-[(a-ra)]¹⁰⁰
 46 ke-e-ez-ma-kán I-NA É.GAL^{LIM}-ia ša-ra-a i-ia-at-ta-ri¹⁰¹ n[u a-pa-a-a(t)]¹⁰²
 ut-tar]
 47 Ū-UL a-a-ra ŠA KUR ^{URU}Az-DIŠ¹-ia-za¹⁰³ MUNUS nam-ma A-NA DAM^{UT-TIM}
 le[(-e)]

⁹⁴ A III (57) 76 : ud-da-ni-i.

⁹⁵ A III tu-u-ua-za.

⁹⁶ A III (57) 76 : ú-ua- an-tu-[(i)]a. A'nın kopyasının İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde kollasyonu sırasında, -ia işaretine ait korunmuş olan üç yatayın son kısımlarının yayına göre tablette daha iyi seçilebildiğini fark ettik. Friedrich- Kammenhuber 1984: 578'de, ú-ia-an-na-ia yerine yanlışlıkla ú-ia-an-tu-[(i)]a notunu görmekteyiz. Neu 1999: 68: "Tabii ki esas olarak -tu-'nun -na- için yanlış yazıldığı düşüncesi de olabilir; ancak iki kelime formu da garip gözüktüğünden, belki úiantu[i] a'da aslında kaybolmuş bir belirsiz yapının kalıntısının yer alıp almadığı da düşünülebilir. Ancak u- köklü Dat. úiantui daha uygun olabilirdi. úiantu[i]a için, -antui- kökünün Dat. de düşünülebilir."

⁹⁷ A III (58) 77 : an-tu-uh-ša-aš. Neu 1979 : 69'da şu cümlelerin Verbalnomen'de istisna olduğunu belirtmektedir: B Ay. 42 nu tu-u-ia-az ú-ia-an-na-ia še-er LÚ^{LUM} ḫar-[ak-ta] / A III 76 (57) vd. nu tu-u-ua-za ú-ua-an-tu-[-i]a še-er an-tu-uh-ša-aš ḫar-ak-ta.

⁹⁸ A III (59) 78: pa-i-ši. Fakat A III (47) 66'da pa-a-i-ši ve A II 15'de pa-a-i-mi yazımı da bulunmaktadır.

⁹⁹ Otten-Rüster 1972: 103'de, DAM¹-KA şeklinde okumuşlardır. Krş. Güterbock-Hoffner 1989: 387 vd.

¹⁰⁰ Friedrich 1930: 128 d.not 7: "Fotoğrafa göre a-a-ra'nın izleri, yayına oranla daha iyi görülebilir şeklindedir." Biz de bu durumu İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde yaptığımız kollasyon sonucunda doğrulamaktayız.

¹⁰¹ A III (61) 80: i-ī[(a-at)]-ta-ti. Neu 1979: 69'da, II 11'deki ar-ta-ti, II 43'deki ki-iš-ta-ti'ye de dikkat çekerek, A ve B nüshalarındaki Med. Prs. -ri/-ti değişiminin incelenmesi gerektiğini belirtmektedir.

¹⁰² Friedrich 1930:128 d.not 9: "Fotoğrafta işaretlerin zayıf izleri seçilebilmektedir." İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde yaptığımız kollasyon sonucunda, yayına göre tabletteki zayıf izlerin daha iyi seçilebildiğini fark ettik.

¹⁰³ A III (62) 81: ^{URU}Az<-zi>-ī[(a-za; Friedrich 1930: 128: "^{URU}Az<-zi>-ī[a] ". Krş. Otten-Rüster 1972: 103.

- 48 *ta-at-ti*¹⁰⁴ *a-pu-u-un-na-za ar-ḫa da-a-li ka-ru-ú-za ku-in ḫar*[-(š-i)]
- 49 ^{MUNUS}NAP-*ṬIR*₅-*TI-K*[A-(*ma-a*)]*t-ta*¹⁰⁵ *a-a-ra* ^r*e*¹[-*eš-d*]*u*² ¹⁰⁶ DAM-*an-ma-an-za le-e* [(*i-ia-ši*)]
- 50 A-NA ^m*Ma-ri-ia*¹⁰⁷[(*-ia-kán* DUMU.M)]UNUS-KA *ar-ḫa da-a na-an LÚ*¹-*ni*¹⁰⁸ *pa-a*[-(*i*) -]x
- 51 [(ŠA)] KUR ^{URU}*Ḫa-at-t*[(*i-ia-kán ku-iš*)] NAM.RA^[(H) I.A] ¹⁰⁹ A-NA KUR ^{URU}*Ḫa-ia-ša pár-ra-a*[(*n*)]-*da-an*¹¹⁰
- 52 [(*pa-a-a*)]*n*[-(*za n*)]*u* N[(AM.RA^{HLA}¹¹¹ *pa-ra-a p*)]*é-eš-ten* ŠA KUR ^{URU}*Ḫa-at-ti-ia*¹¹² ZAG^{MEŠ} *pa-ra-a pé-eš-ten*

§ 15

- 53 [(*ku-iš* ŠA KUR ^{URU}*Ḫa-at-ti* NAM.R)]A^{HLA} *pa-ra-a Ú-UL pa-a-i na-at* A-NA ZAG^{HLA}
- 54 [š(*q-an-na-a-i*¹¹³ *na-an zi-ik* ^m*Ḫ*)]*u-uq-qa-na-a*¹¹⁴ *e-ep na*[*m-m*]*a ḫal-lu-u-ua-i*
- 55 [(*ku-ua-at-ua-ra-an pa-ra-a Ú-U*)]L *pé-eš-te-ni na-aš tu-uk* TUKU[?]-[?]x[-]el

¹⁰⁴ A III (63) 82: *da-at-ti*.

¹⁰⁵ Friedrich 1930: 160'da yayında ^{MUNUS}NAP.ŠAH yazıldığını, orijinal belgede ise ^{MUNUS}NAP-TER-TA şeklinde yer aldığını, kâtibin TER yerine ona benzer ŠAH işaretini yazdığını ve TA işaretini de tamamen çıkardığını zannetmektedir; krş. Otten-Rüster 1972: 103.

¹⁰⁶ A III (64) 83: *e-eš-kán-zi*. Krş. Otten-Rüster 1972: 103.

¹⁰⁷ B Ay. 50'de ^m*Ma-ri-i*[*a-* şeklinde yayında görülüyor; yaptığımız kollasyon sonucunda *-ia* işaretine ait olan *-a*'ya ait işaret kalıntılarının bulunduğu saptanmıştır.

¹⁰⁸ A III (66) 85: ŠEŠ-*ni*. Bkz. von Schuler 1965: 7 dpn. 69. Ayrıca Otten-Rüster 1972: 103'de bu kısmın "LÚ¹-*ni*" şeklinde transkripsiyonunu yapmışlardır. Carruba 1988: 67 d.not 18: "ŠEŠ "erkek kardeş" halinde yanlışlıkla LÚ yerine".

¹⁰⁹ B Ay. 51'de NAM.RA'dan sonra silinmiş işaret kalıntıları görülmektedir. İst. Ark. Müz.'de yaptığımız kollasyonda, A Nüshasında Hİ'ye ait işaretin baş kısmının kalıntılarının korunmuş olduğunu gördük.

¹¹⁰ A III (67) 86: *pár-ra-an-da*.

¹¹¹ B Ay. 52'de yayında yer almayan, NAM işaretine ait 3 köşe çengelinin baş kısımlarının kalıntılarında, yaptığımız kollasyon sonucunda rastlanmıştır.

¹¹² A III (68) 87: ^{URU}KÜ.BABBAR-*ia*. Neu 1979: 68'de, B'deki bu yazımı kâtibin hatası olarak değerlendirmektedir.

¹¹³ Friedrich 1930: 130: "İlk işaret tahrip olmuş, fakat fotoğrafa göre *ḫa* değil *ša*". İst. Ark. Müz.'de yaptığımız kollasyona göre, dökülme çok fazla olduğundan kesin bir şey demek mümkün değilse de *ša*? denilebilir.

¹¹⁴ A III (70) 89: ^m*Ḫu-uq-qa-na-a-aš*. Neu 1979: 69'da, söz konusu Vok./N. değişimini açıkladıktan sonra, krş. A I 10 vd. notunu eklemiş ve Alakşandu antlaşması III 75'den şu alıntıyı yapmıştır: *na-at-za-kán zi-ik* ^m*A-la-ak-ša-an-du-uš* *ša-ki* "ve sen Alakşandu, onu (bu tableti) tanımalısın!"

- 56 [-a]n-ni iš-na-tal-la-aš-ša-aš-ta[]
- 57 [-]x pa-ra-a pí-ia-qn-du []
- 58 []^{DUTUŠI} ma-aḥ-ḥa-an x[-¹¹⁵]
- 59 []x-x ṽle²-e²1 []

B Nüshasının sol kenarı: DUB II^{KAM} ŠA ^mHu-uq-qa-a-na-a li-in-ki-ia-aš x-x

Dr. Rukiye Akdoğın
Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Ankara / Türkiye
rkyakdogan@gmail.com

¹¹⁵ Carruba 1988: 65 vd.'da, B Ay. 58 vd.'nın, muhtemelen şöyle restore edilebileceğine değinmiştir: “ke-e tup-pí^{H.A.} ?. ŠA] ^{DUTUŠI} ma-aḥ-ḥa-an i[š-ḥi-ú-ul li-in-ga-uš-ša A-NA/tu-uk ^mHu-u]q-q[a-na]-a [i-ia-nu-un/i-e-et veya ke-e ku-e tup-pí^{H.A.} ?. ŠA] ^{DUTUŠI} ma-aḥ-ḥa-an i[š-ḥi-ú-ul e-e-et/i-ia-nu-un na-at A-NA ^mH u-u]q-q[a-na]-a [pí-iḥ-ḥu-un/pa-a-iš. “Diese (sind) die Tafeln der] Sonne. Als (ich/er) den Ver[trag und die Eide für (dich), Hu]qq[an]a[(,) machte.” Veya “Diese Tafeln, welche der] Sonne (sind), als (ich/er) den Ver[trag machte, gab (ich/er) sie dem (/dir.) Hu]qq[an]a.”

A New Join to Copy B of the Huqqana Treaty*

The fragment 1815/u (KBo 53.309) has been directly joined to Bo 2851 (KUB 19.24) and thus forms part of the obverse of copy B of the Huqqana Treaty. With the new join the beginnings of lines 10–20 of the obverse of the Huqqana Treaty have been retrieved. In the present study join sketches of Huqqana, copy B, are presented; the present state of the tablet is further illustrated by digitally edited pictures of the obverse and reverse of Huqqana, copy B, combining photographs of the fragments now kept in the Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara, and in the Arkeoloji Müzeleri, Istanbul (see resim 1–2, çizim 1–6). In the following we also present a new transliteration and some observations on various details of the text.

The Huqqana Treaty is known from two sources:

Copy A = KBo 5.3+5.12+19.43+19.43 a+KUB 26.38+40.35

Copy B = KUB 19.24+14.6+26.37+23.73+23.74+KBo 19.44+19.44 a+19.44 b+22.40+53.309

The text known as ‘Huqqana Treaty’ actually consists of two treaties: One of these was concluded between Šuppiluliuma I and Huqqana, both mentioned by name in copy A cols. I–III. The second treaty comprises col. IV of copy A and was concluded between an unnamed Hittite king,¹ the people of Hayaša and a certain Mariya. In the past it was believed that both treaties were concluded between Šuppiluliuma I and Huqqana and the people of Hayaša (Friedrich, 1930: 104; Neu, 1979: 65). Even though this view is outdated today, we still refer to these two treaties on the same tablet from the Hittite state archives at Boğazköy simply as the ‘Huqqana Treaty’. Its text is preserved in two copies. Copy A was comprehensively edited by Friedrich in the 1930, but after that the text has not yet been edited as a whole.

Copy B consists of three tablets; tablets I and II give the text of the Huqqana Treaty, and tablet III should comprise the second treaty. Only tablet

* The Huqqana Treaty was the subject of my PhD thesis “*The Huqqana Treaty in Light of New Fragments* (Ankara 2005)”. For copy A, see Akdoğan, 2007: 27-35.

¹ This king was identified with Tuthaliya III by Carruba, 1988:82.

II of copy B is well preserved. Since some signs were missed in the edition of 1815/u in KBo 53.309, a new copy of this fragment with its adjoining fragments is given here (see çizim 4).

Friedrich 1930: 172–74 published Bo 3552 + 8670 (Bo 3552 = KUB 23.73) + KUB 19.24, which belong to copy B and were just found after he made his edition of copy A (all fragments together were then published in hand-copy as KUB 26.37). Friedrich also presented a transliteration and translation of the fragment published as KUB 23.74 (loc. cit., pp. 174–75). However, after 1930, other fragments belonging to copy B of the Huqqana Treaty were published in various articles, and so far they have not been edited as a whole.

As a result of the new joins presented below a new line count has been established. Copy B obv.² is more fragmentary and incomplete than B rev., and since these fragments have been published in various places, we present here for the first time a join sketch of B obv. (see resim 1, çizim 1 and 3). At the same time 1476/u (KBo 19.44) and 59/w (KBo 19.44 b) have been assigned to the obverse of B at the Anadolu Medeniyetleri Müzesi, and a new hand-copy of the joined fragments is presented here (see çizim 3 and 5). A hand-copy of the colophon on the left edge of copy B was given in KUB 19.24. Here a new hand-copy is presented adding 1736/u (KBo 19.44) with the newly joined fragment 1815/u (KBo 53.309) (see çizim 6).

Within this new reconstruction the line count of copy B is as follows:

B KUB 19.24 + 14.6 + 26.37 + 23.73 + 23.74 + KBo 19.44 + 19.44 a +
19.44 b + 22.40 + KBo 53.309

Öy. 1 – 56

Ay. 1 – 59

The coordination of the two copies A and B is as follows:

B Öy. 1 = A II 60,

B Öy. last preserved line 56 = A III (10)³ 29,

² Öy.= obverse; Ay.= reverse.

³ The new line count in copy A cols. III and IV differs from that in Friedrich 1930: 130-136. For the convenience of the reader we give Friedrich's line count in the following in parantheses.

B Ay. 1 = A III (11) 30,

B Ay. 59 = A IV 4.

Copy B is a single-column tablet and has significantly longer lines than copy A. The obverse of copy B is much more fragmentary than the reverse section of copy B, but almost the entire text of copy B can now be restored with the help of copy A.

Copy B obv. 1 corresponds to copy A obv. II 60. KBo 19.44 forms the upper right corner of copy B obv. and its last line (10) corresponds to the first preserved line on KBo 53.309; the latter provides the beginnings of 10–20, while the second halves of these lines have been restored based on copy A obv. II 70–74. The broken beginnings of KBo 19.44 have been completed as from A obv. II 60. The table of contents in KBo 19 observes that 560/u (no. 44a) represents the end of the paragraph in § 21. Our investigations have confirmed this placement, and the fragment belongs to B obv. 18–21, otherwise preserved in KUB 19.44 a (see çizim 3). This placement shows that the paragraph line at the end of KBo 19.44a is the end of the paragraph line preserved in KUB 23.73.

The length of the gap in copy B between obv. 34 and the beginning of KBo 19.44 (1476/u) leaves room for four missing lines. The estimate of the length of the gap is based on collation of the fragments housed in the Arkeoloji Müzeleri, Istanbul. During my visit to the Arkeoloji Müzeleri (June 10–17, 2008) plaster casts of the fragments housed in Istanbul were obtained.⁴ These casts have been then put together with the Ankara fragments, and thus the original dimensions of the tablet have been measured.

According to these measurements the original dimensions of copy B can be reconstructed as follows:

Reverse, length: 26 cm (including upper unincised edge).

Only inscribed part of the reverse: 25.6 cm (except unincised upper edge).

Width: 14.7 cm (including left and right edges).

⁴ I would like to thank Ms. Asuman Dönmez, sumerolog at the Archaeological Museum, Istanbul, for her help during my stay at the museum. Further thanks are due to Mr. Turhan Birgili and Mr. Hüseyin Şen for taking the photographs of the tablets in Istanbul and Ankara.

Width: 14.1 cm (inscribed surface).

Maximal thickness: 3.6 cm.

Some parts of the obverse of Huqqana Treaty copy B are still missing. By combining the plaster casts of the Istanbul fragments with the Ankara fragments the length of the preserved parts of the obverse could be measured to be 23.6 cm. The length of the inscribed surface of the completely reconstructed reverse is 25.6 cm. Consequently a section with a height of approximately 2 cm is missing from the obverse. In this manuscript the line height is about 0.5 cm, and we can therefore estimate that about four lines are missing on the obverse. This 4 lines has completed with the help of A copy.

Kaynakça

- Akdoğan, R.
2005 Yeni Fragmanların Işığında Hukkana (Huqqana) Antlaşması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri (Hititoloji) Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- 2007 “Hitit Devlet Antlaşmaları ve Huqqana Antlaşması ile İlgili Bazı Notlar”, Alparslan, M. – M. Doğan-Alparslan – H. Peker, *VITA Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol’a Armağan*, İstanbul: 27-35.
- Carruba, O.
1988 “Die Hajaša-Verträge Hattis”, *Fs H. Otten*, Wiesbaden: 59-75.
- Cohen, Y.
2002 *Taboos and Prohibitions in Hittite Society, Texte der Hethiter 24*, Heidelberg.
- Güterbock, H.G. – H. A. Hoffner
1980 *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Vol. 3, Fas. 1.
1989 *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, L-N.
1995 *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, P/2.
- Friedrich, J.
1930 *Staatsverträge des Hatti-Reiches in hethitischer Sprache*, MVAG 34/1, Leipzig.
- Friedrich, J. – A. Kammenhuber
1984 *Hethitisches Wörterbuch*. Zweite, völlig neubearbeitete Auflage auf der Grundlage der edierten hethitischen Texte, Heidelberg.
- Houwink ten Cate, P.H.J.
1970 *The Records of the Early Hittite Empire (ca. 1450-1380 B.C.)*, Leiden.
- Kammenhuber, A.
1973, 1976 *Materialien zu einem hethitischen Thesaurus*, Heidelberg.
- Klinger, J.
1992 “Fremde und Außenseiter in Hatti”, *Xenia* 32: 187-212.
- Laroche, E.
1972 CTH = *Catalogue des textes hittites, premier supplément*, RHA XXX: 94-133.
- Meriggi, P.
1973 “Zu einigen Stellen hethitischer historischer Texte”, *Fs. H. Otten*, Wiesbaden: 199-208.
- Neu, E.
1979 “Zum sprachlichen Alter des Hukkana-Vertrages”, *ZVS* 93: 64-84.
1999 “Nugae Hethiticae”, *Hethitica* XIV: 63-69.

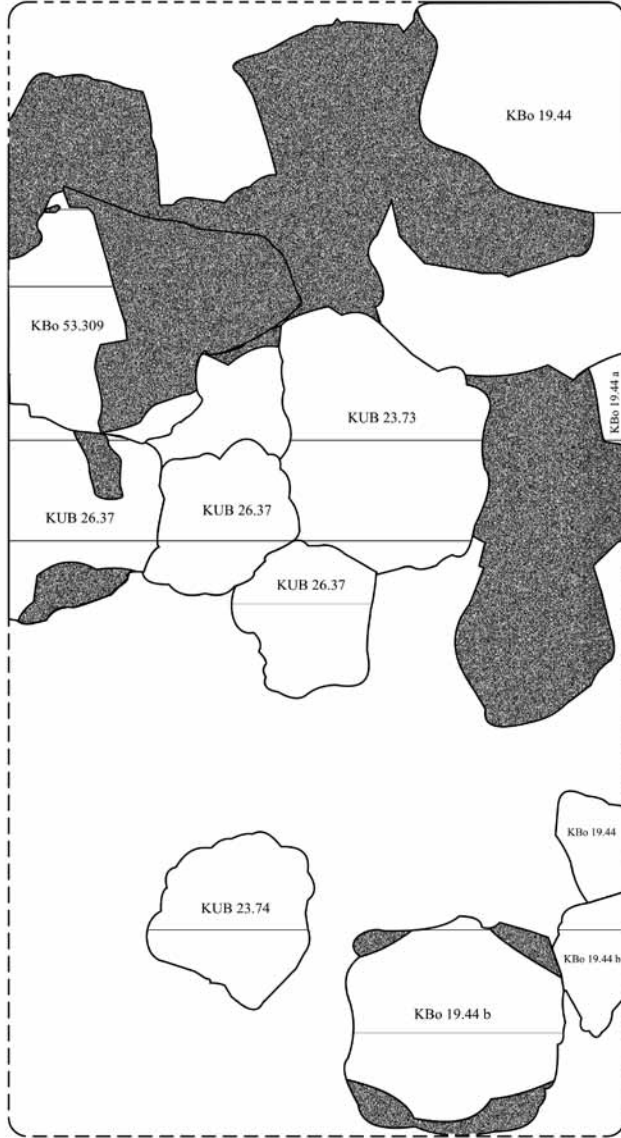
- Otten H.
1970 "Sororat im alten Kleinasien?", *Saeculum* 21: 162-165.
- Otten, H. – C. Rüster
1972 "Textanschlüsse von Boğazköy-Tafeln (1-10)", *ZA* 62:102-108.
- Rüster, Ch. – E. Neu
1989 *Hethitisches Zeichenlexikon*, *StBoT Beiheft* 2, Wiesbaden.
- von Schuler, E.
1965 *Die Kaškäer, ein Beitrag zur Ethnographie des alten Kleinasien*, Berlin.

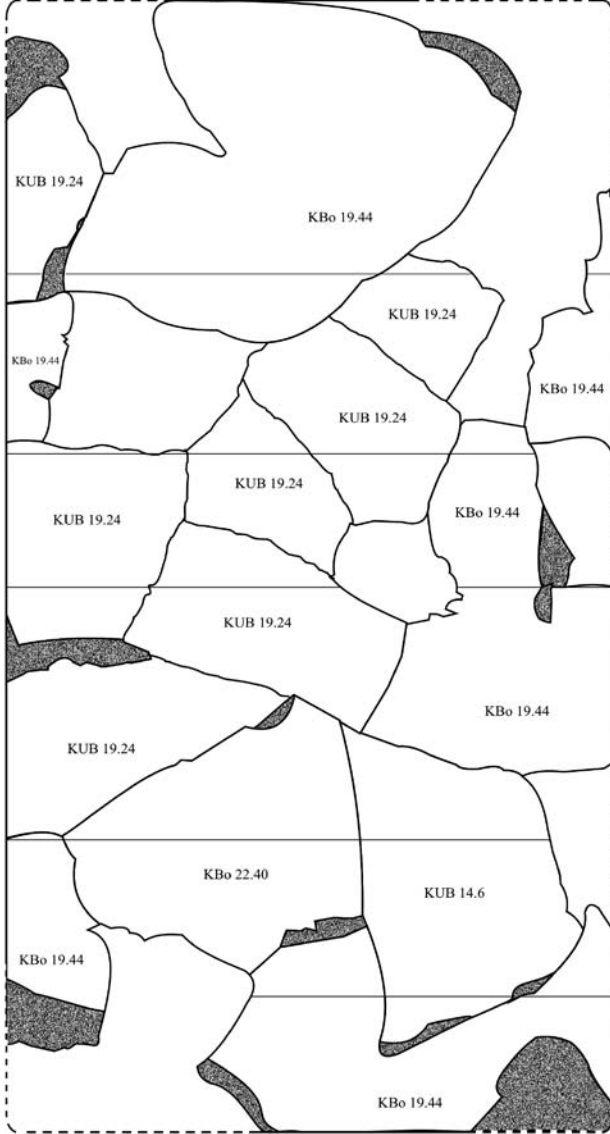
Res. 1
Huqana Antlaşması B Nüshası
Ön Yüz Birleştirme Denemesi.
Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve İstanbul
Arkeoloji Müzeleri'nde Bulunan Tablet
Parçalarının, Fotoğraf Üzerinde Bilgisayar
Yardımları ile Birleştirilmiş Hali

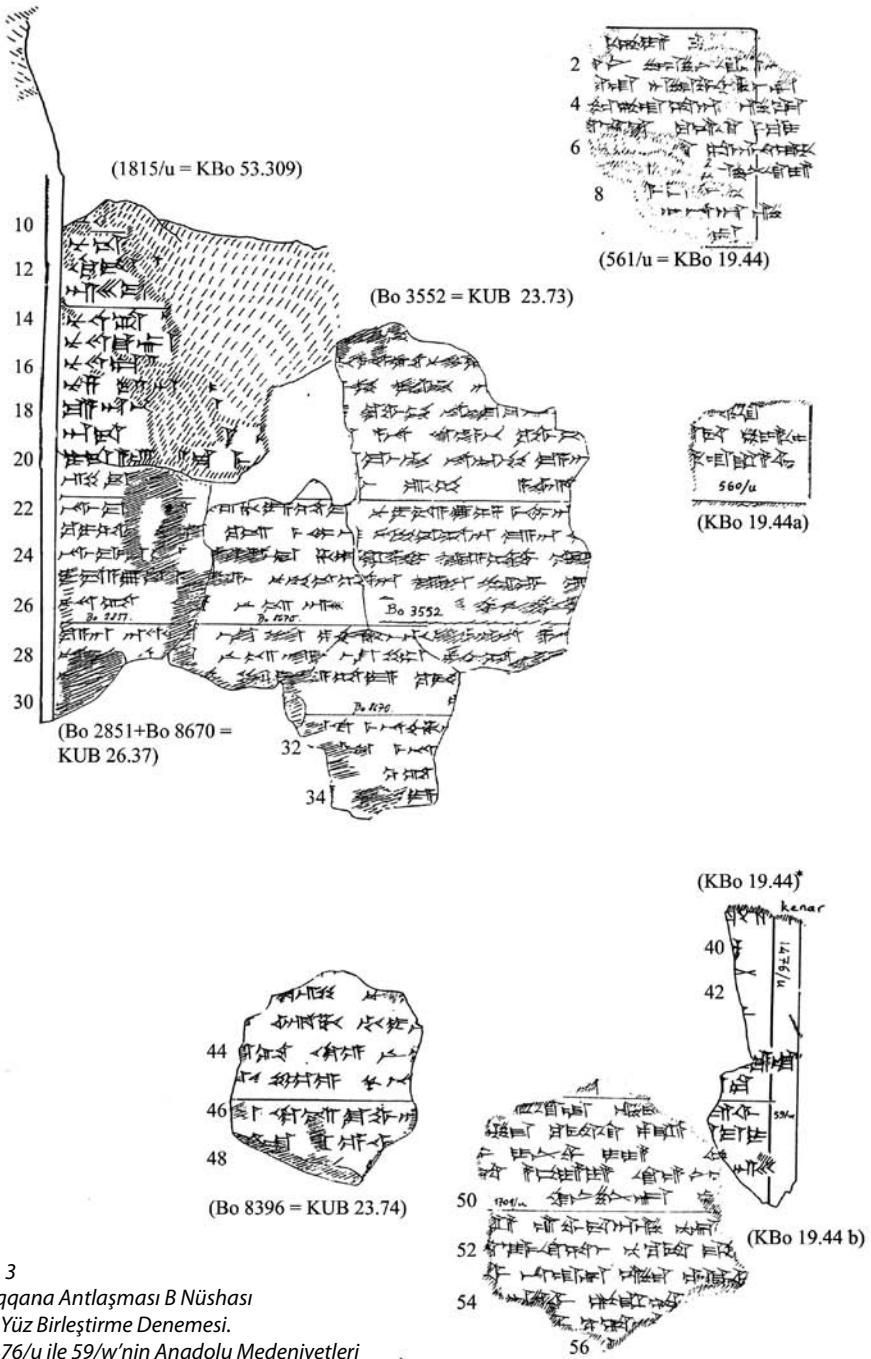
Res. 2
Huqqana Antlaşması B Nüshası Arka Yüz.
Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve İstanbul
Arkeoloji Müzeleri'nde Bulunan Tablet
Parçalarının, Fotoğraf Üzerinde Bilgisayar
Yardımları ile Birleştirilmiş Hali

Çiz. 1 *Huqana Antlaşması B Nüshası*
Ön Yüz Birleştirme Denemesi

Çiz. 2 Huqqana Antlaşması B Nüshası
Arka Yüz

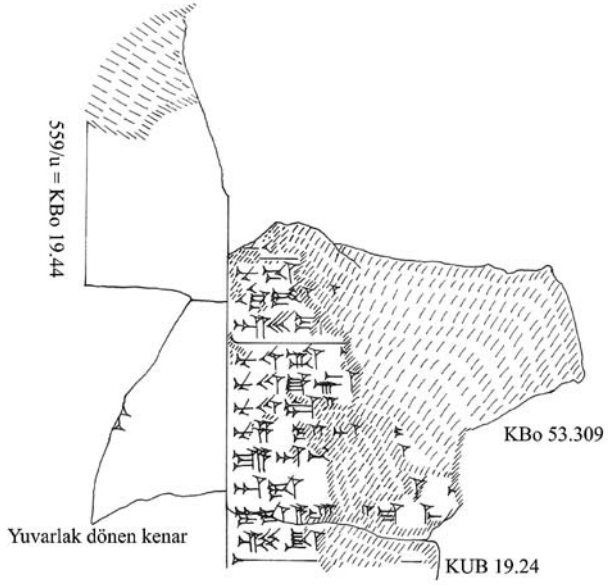
Çiz. 3

Huqqana Antlaşması B Nüshası
Ön Yüz Birleştirme Denemesi.

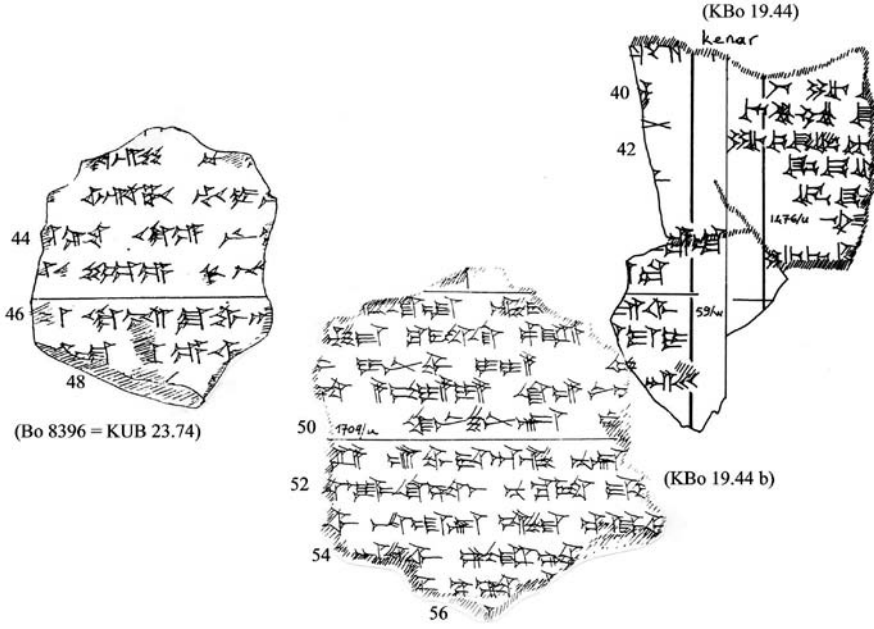
*1476/u ile 59/w'nin Anadolu Medeniyetleri

Müzesi'nde yapıştırdıktan sonra, Tablet parçalarının

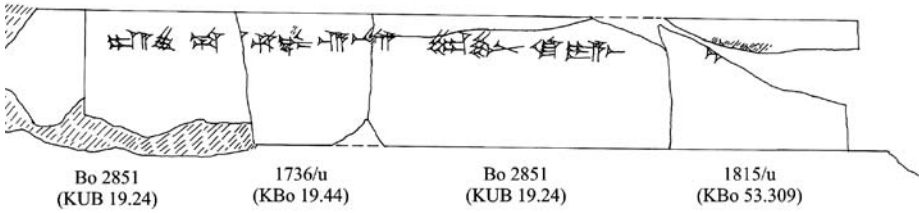
tarafımızdan yapılan kopyası. 43. satır sonundaki işaret kalıntısı ile 56 satırdaki dikey kalıntısı, 1970 yılında yapılan kopyasında gözden kaçmıştır ve tarafımızdan eklenmiştir.

Çiz. 4 Huqqana Antlaşması B Nüshası Ön Yüz.
1815/u (KBo 53.309) + Bo 2851 (KUB 19.20)
+ 559/u (KBo 19.44)

Çiz. 5 Huqana Antlaşması B Nüshası Ön Yüzün Alt Kısmı.
1476/u ile 59/w'nin, Arka Yüzdeki İşaretleri de Gösteren Tarafımızdan Yapılan Kopyası

Çiz. 6 Huqana Antlaşması B Nüshası Sol Kenar

Fosil Kalıntıların Işığında İnsanlığın Başlangıç Aşamalarına Ait Bazı “Hominid” Örnekleri

Güven Arsebük

Keywords: Africa, Australopithecus, evolution, Hominid, Pongid

Anahtar Kelimeler: Afrika, Australopithecus, Evrim, Hominid, Pongid

Günümüz antropolojik verileri, zoolojik anlamda insanın da (*Hominid*lerin de) insansımaymunggiller (*Pongid*ler) gibi Primat'lar ana takımının bir üyesi olduğu ve zaman içinde bu iki cinsin ortak köklerinden ayrılmak suretiyle her birinin evrimini kendi yönünde sürdürmeye başladığını göstermektedir. Günümüzde, bilim dışı bazı çevrelerce ve belirli amaçlara yönelik olarak zaman zaman ileri sürüldüğü gibi *Pongid*lerle *Hominid*ler arasında bir ata-torun ilişkisi yoktur; böylesine bir yaklaşım da yalnızca gerçekleri maksatlı olarak saptırmadan ibarettir. Günümüz bilimsel verileri *Pongid*lerle *Hominid*ler arasında doğrudan bir ata-torun ilişkisinin bulunmadığını, yani maymunların hiçbir şekilde insanların atası olmadığını açıkça kanıtlamaktadır. Başka bir deyişle de bizler maymunların zaman içindeki evrim ve değişimleri sonunda bugünkü durumumuza ulaşmış değiliz. Adı geçen bu her iki cinsin arasındaki genetik bağ yalnızca aynı (ortak) kökten gelmiş olmalarından ibarettir. Evrimsel kanıtlar, söz konusu iki cinsin birbirinden bir kere ayrıldıktan sonra her birinin evrimini kendi yönünde ve diğerinden bağımsız bir şekilde sürdürmüş olduğu konusunda kuşkuya yer bırakmamaktadır.

Oldukça geniş kapsamlı bir terim olan *Hominidae*, insanın zaman içinde kökleri kurumuş öncülleri, tüm fosil atalarımız ve günümüzde yaşamakta olan bütün *Homo sapiens* türlerini kapsar. Günümüz paleoantropolojik verileri, *Hominid*ler (insansılar, fosil atalarımız ve çağdaş insanı içeren zoolojik aileye giren tüm örnekler) ile *Pongid*lerin (bunların içinde de özellikle genetik anlamda en yakın soydaşımız olan şempanzelerin / *Pan troglodytes*) arasındaki evrimsel ayırımının, Afrika Kıtası'nda, günümüzden yaklaşık 8 ile 7 milyon yıl önceleri arasında kalan zaman dilimi içersinde yer almaya başlamış

Some of the Earliest Hominids in the Light of Fossil Record

This paper (in evolutionary terms) examines the oldest known examples of hominid fossils that have been encountered from the earliest period in which the Pongid-Hominid divergence began to take place and as well as the period immediately following it. Although Pongids and Hominids share a common ancestor in the zoological sense, towards the end of the Upper Miocene the two lines split and each began to pursue its own course of evolutionary development. Because of this, there is no direct ancestral relationship between Pongids and Hominids. Contrary to commonly expressed misconceptions or contentions, human beings did not evolve from apes.

Based on scientific evidence, the Pongid-Hominid separation must have occurred sometime around eight million years ago. Once this split began to take place however, each group followed its own evolutionary path with the results that is evident today. According to a consensus of opinion among anthropologists, the oldest, most characteristic, and most important feature distinguishing Pongids from Hominids is that the former are quadrupedal while the latter are bipedal. Unlike those of Pongids, the Hominids' spines are positioned not horizontally to the gravitational plane but rather vertically at an angle of 90° and this is another evidence for their upright position and walking straight on their two feet. It also must be mentioned that the foramen magnum of the Hominids is not situated behind but directly under their skulls.

Foremost among the fossil finds that point to the beginnings of Pongid-Hominid divergence, the oldest so far discovered are those of *Ardipithecus kadabba*, *Sahelanthropus tchadensis*, *Orrorin tugenensis* and *Ardipithecus ramidus*, all of which are from Africa. On the bases of evidence of these finds, all these very early Hominids that lived approximately 7 to 5 million years ago, that is almost immediately after the separation, walked upright on two feet. The anatomical structure of their upper bodies and arms however indicates that they still retained some of their former tree-climbing abilities.

Australopithecinae fossils start appearing somewhat more recently about 4.2 million years ago and, like their predecessors, they also have only been encountered in the “cradle of mankind”, which is to say the African continent. The most important of the *Australopithecus* species discovered so far are (in alphabetical order) *A.afarensis*, *A.africanus*, *A.anamensis*, *A.boisei*, *A.garhi* and *A.robustus*. In addition to being bipedal and walking upright Australopithecinae are closer to Hominids in terms of their dentition, which naturally means that they are more divergent from Pongids on the same basis. *Australopithecus* endocranial capacity is not very large and corresponds to about a third or so of that of modern humans. But, on the other hand examinations of endocranial casts indicate that their brain structures resembled not those of the Pongids but rather those of the *Homo* genus, examples of which start appearing in the fossil record soon afterwards. Another important and common feature of *Australopithecus* fossils is that there was a considerable degree of sexual dimorphism. It now appears that, contrary to what was previously thought by some, *Australopithecus* species did not have control of fire nor did they have an “osteodontokeratic culture”, which is to say tools fashioned not from stone but from more easily workable organic material like animal bones, teeth, and horns.

Bronze Votive Rings with Assyrian Inscriptions found in the Upper Anzaf Fortress in Van

Keywords: Urartian, Assyrian, Inscription, Anzaf Fortress, Işpuini I

Anahtar Kelimeler: Urartuca, Assurca, Yazıt, Anzaf Kalesi, I. İşpuini

PART I

Oktay Belli

Introduction

The Lower and Upper Anzaf Urartian fortresses are located 11 km northwest of the modern city of Van (Map 1). The former was built by the Urartian king Işpuini (830-810 BC) while the latter by his son Menua (810-786 BC) (Belli 1999: 5; 2001a: 39; 2001b: 165; 2003b: 61). The Lower Fortress has a 62 x 98 m rectangular plan and was constructed on an area covering 6,000 m². 1900 m above the sea level, the fortress is situated on a rocky cliff that is neither very steep nor rough. It was founded completely for military purposes at the intersection of important military and trade routes coming from Transcaucasia in the North and Northwest Iran in the east, prior to reaching the Urartian capital of Tuşpa (Van Fortress). For example, the six edifice inscriptions found there mention that King Işpuini built a strong fortress. The likes of the monumental ramparts of the fortress, of cyclopic construction using huge boulders without mortar or bastions have yet to be found in other parts of the Urartian Kingdom (Belli 2003a: 2).

The Upper Anzaf Fortress, which is located 800 m to the south, is ten times larger than the Lower Anzaf Fortress. It is situated on a cliff 1995 m above sea level and is currently the second highest excavation site in Turkey. The fortress covers an area of 60,000 m² and together with the Lower City, whose walls are attached to it, encompasses a total area of 200, 000 m² (Drawing 1).

PART II

Ali Dinçol – Belkıs Dinçol

Five bronze rings of a votive chain were excavated in the Great Reception Hall of the palace (see *Part I* for a detailed description of the find spot; see also Figs. 6-7) of the Urartian fortress of Upper Anzaf, where in the temple area other votive rings in form of crescents inscribed with Urartian cuneiform had formerly been found (A. Dinçol – B. Dinçol 1995). Each of the five rings bears a single-line cuneiform inscription covering the space from one loop-shaped end to the other along the geometric pattern consisting of horizontal, vertical and oblique lines or strokes made in relief. The cuneiform signs were not always struck properly and some parts of the lines were badly damaged due to corrosion, so that it is difficult to identify the signs. On some rings the scribe or the metalworker seems not to be able to keep the direction of the line because of the lack of space and was forced to continue to write wherever there is empty surface below or under the decoration. In addition to these hardships in the decipherment, the inscription more or less the same on all five rings, unexpectedly turned up to be in Assyrian with some peculiarities, which are either unique or rarely attested in the Late Assyrian corpus of inscriptions, which will be dealt with later. Each of the rings was very carefully searched for invisible signs under the empty looking surfaces by the conservator Gökçe Eğin under our supervision in our own office at the university for about six weeks with some intervals and many additional signs could be detected. We extend our thanks to Gökçe Eğin and to our student Sezer Seçer for her efforts in drawing the rings. We are also thankful to Dr. Hasan Peker for his assistance in photographing. Below we give the transcriptions of the preserved inscriptions on each ring separately:

Ring Nr. 1: (Fig. 8, drawing 3) Ø 11, 1 cm; Ø of the cross-section 1 cm; Length 41, 7 cm.

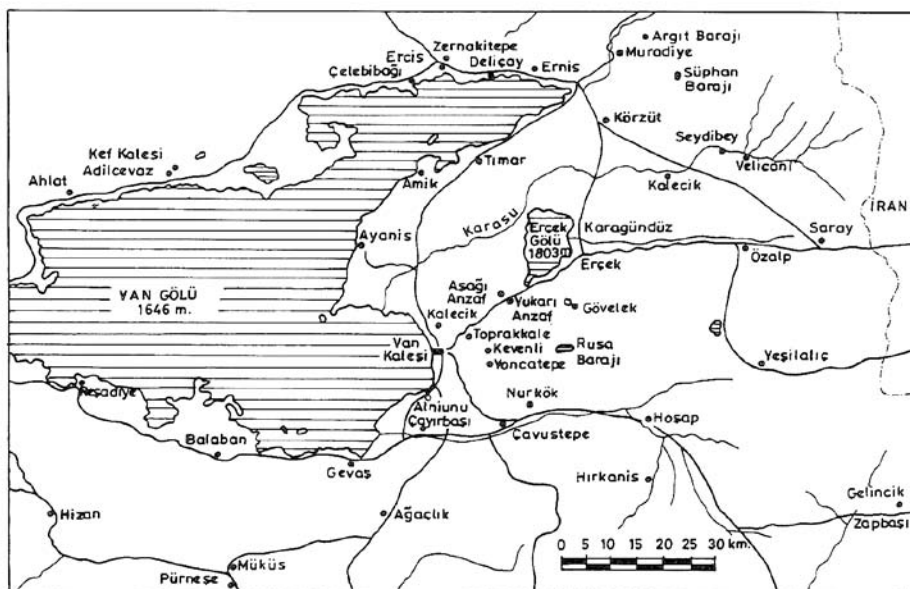
[x-x] ^DHal-[d]i-e ^mI[š]-pu-[ú-i]-ni apil ^{m.D}Sar₅-dūru šárru rabū šárru danu šar₄ kiššati šar₄ ^{māt}Na-i-ri ^{alu}Ū-te₉-ru-hi-e-i til-lì an-ni-ú bi-bu [x]-š[i] ana ^DHal-di-e beli-[x x] x [x x]

Van-Yukarı Anzaf Kalesi Sarayında Bulunan Assurca Yazıtlı Bronz Adak Halkaları

Aşağı ve Yukarı Anzaf Urartu Kaleleri, bugünkü modern Van kentinin 11 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Aşağı Anzaf Kalesi Urartu Kralı İşpuini (M.Ö. 830-810), Yukarı Anzaf Kalesi de bu kralın oğlu Menua (M.Ö. 810- 786) tarafından kurulmuştur. Aşağı Anzaf Kalesi'nin tümüyle askeri amaçla kurulduğu, kalede bulunan ve Kral İşpuini tarafından yazdırılmış 6 inşaat yazıtından açıkça anlaşılmaktadır. Yazıtta, güçlü bir kale yaptırdığından bahsedilmektedir. Yukarı Anzaf Kalesi'ni diğer Urartu kalelerinden ayıran en önemli özelliği, kurulduğu tarihten yıkılışına değin sürekli bir yerleşime sahne olması ve genişlemesidir.

Yukarı Anzaf Kalesi kazı çalışmalarının bir başka ilginç ve özgün buluntusunu, 15 no'lu Büyük Kabul Salonu'nun tabanında bulunan çivi yazılı bronz ok ucu ve adak halkaları oluşturmaktadır. Çivi yazılı bronz ok ucu ve adak halkaları, salonun kuzeyinde ve kuzeybatı kapı girişine yakın altıncı ve yedinci sütun kaidelerinin yakınında bulunmuştur. Önce çıkan yangından ve daha sonra da yüzlerce yıldan beri oluşan nemden fazlasıyla etkilenen bronz ok ucu ve adak halkaları, aşırı şekilde oksitlenmiştir. Bir zincirin halkaları gibi iç içe geçtiği anlaşılan adak halkalarının, olasılıkla kaide üzerindeki ağaç sütuna asıldığı sanılmaktadır. Ağaç sütunların yanması sonucunda, bronz halkaların ısının etkisiyle aşırı bir şekilde tahrip olduğu anlaşılmaktadır. Bronz halkaların toplam kaç adet olduğunu bilemiyoruz, ancak 5 tanesi nispeten sağlam olarak ortaya çıkarılmıştır.

Halkalar üzerindeki Assurca yazıtta Sarduri oğlu İşpuini'nin bu adak eşyasını Uteruhi / Witeruhi kentinin hazinesinden çıkardığı ve Efendisi Tanrı Haldi'ye sunduğu yazılıdır.

Map 1 Lower and Upper Anzap Fortresses and close environs

Fig. 1 Upper Anzap Fortress from the northwest

Fig.2 Grand Hall no.15 from the north

Fig.3 Temple and palace structures from the southeast

Fig. 4 A displaced cuneiform column inscription

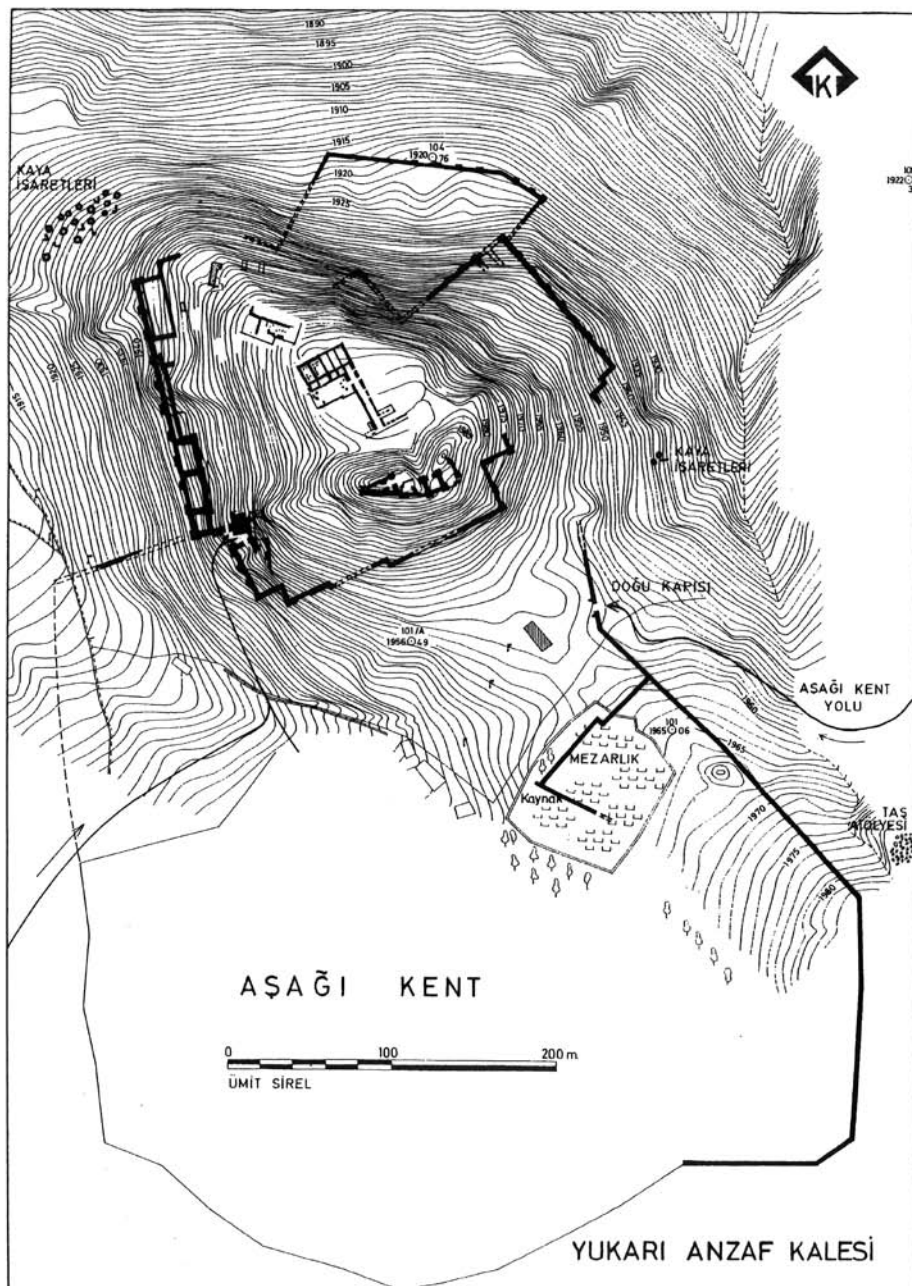
Fig. 5 in situ column inscription

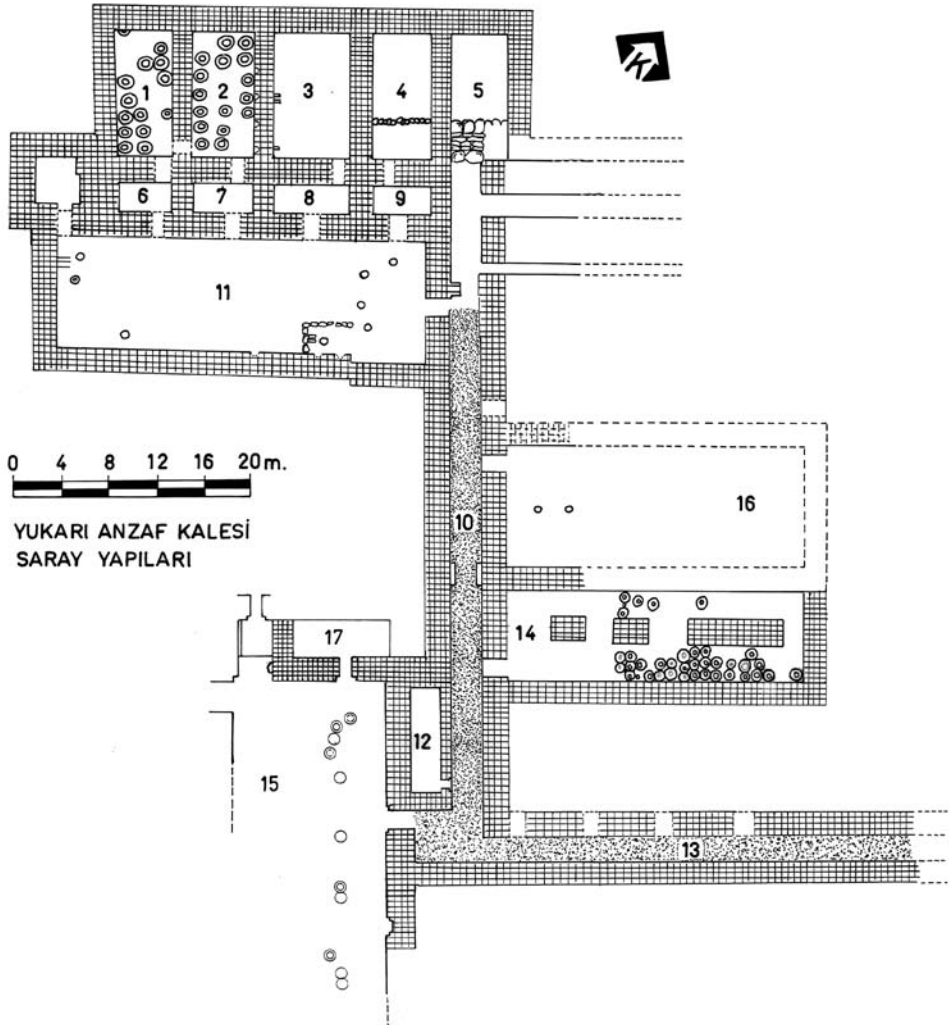
Fig. 6 A reversed column inscription and bronze votive rings

Fig. 7 Appearance of the bronze votive rings when first excavated

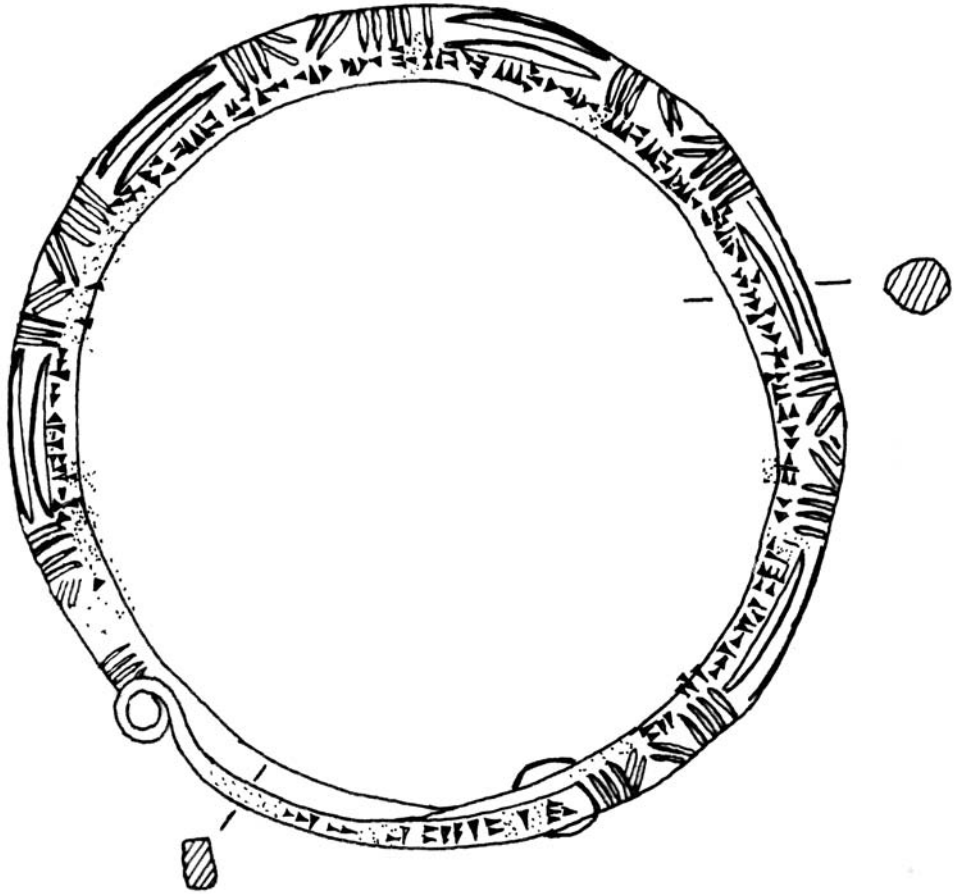
Drawing 1 Upper Anzaf Fortress and the topographical plan of the Lower City

Drawing 2 A general view of the palace structures

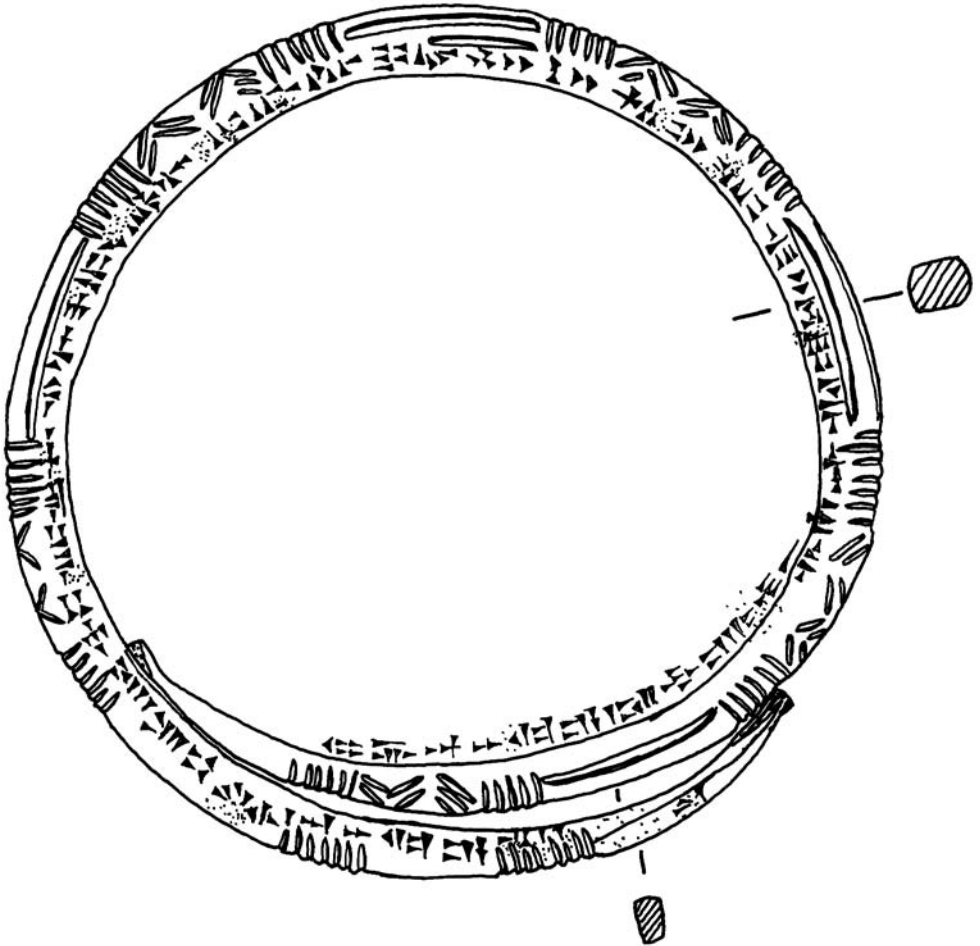
Fig. 8 Ring Nr. 1 (1:1)

Drawing 3 Ring Nr. 1 (1:1)

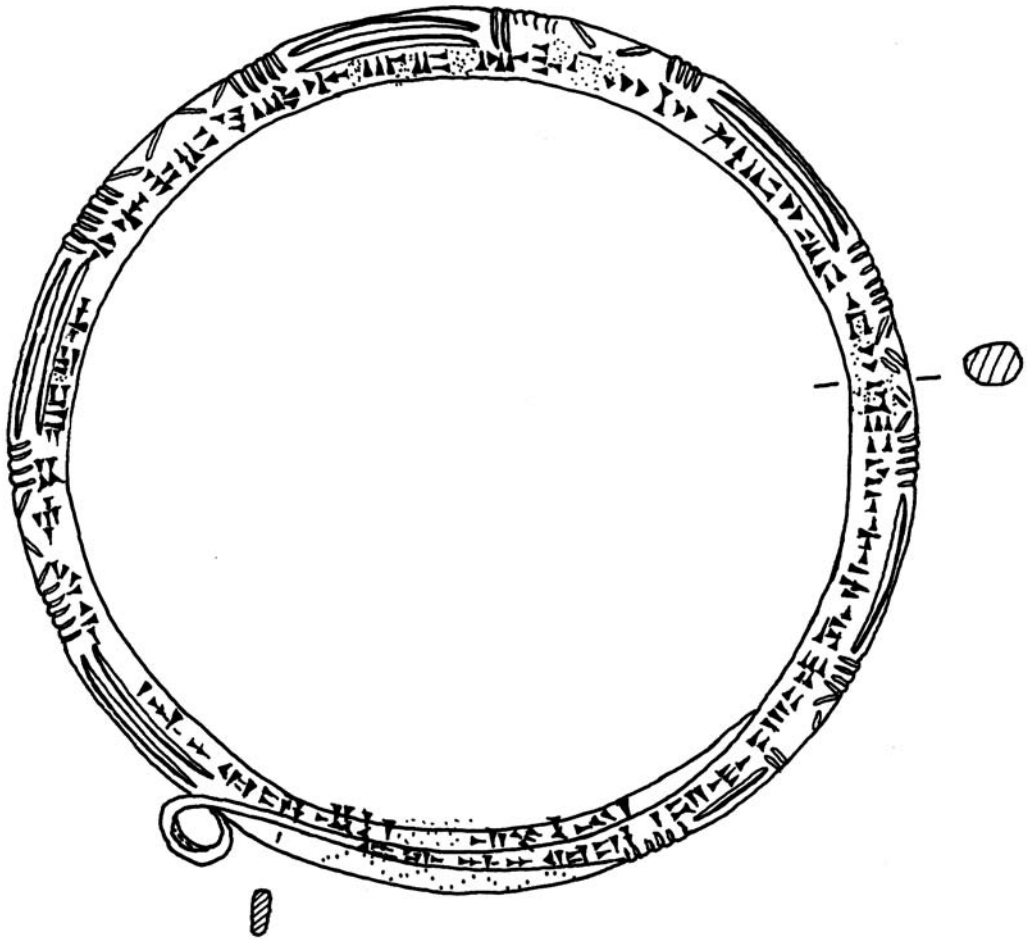
Fig. 9 Ring Nr. 2 (1:1)

Drawing 4 Ring Nr. 2 (1:1)

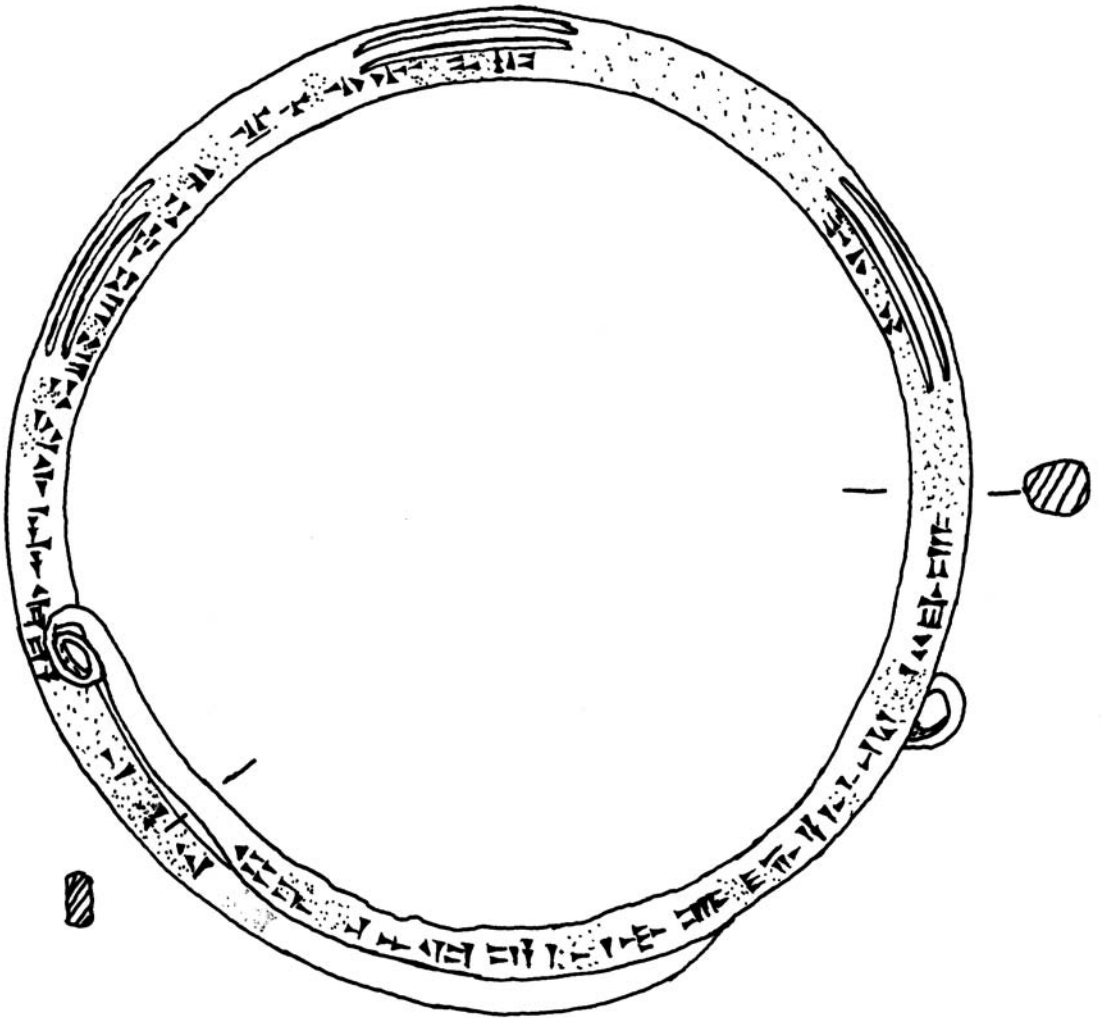
Fig. 10 Ring Nr. 3 (1:1)

Drawing 5 Ring Nr. 3 (1:1)

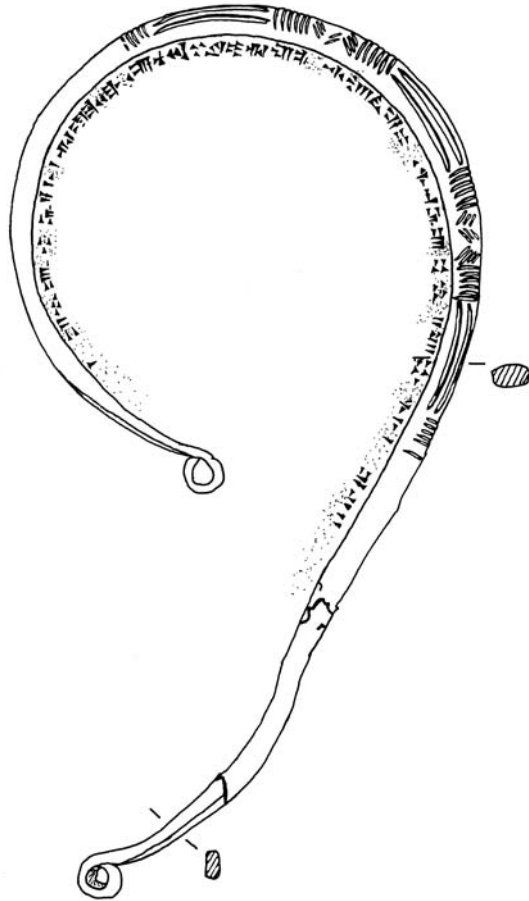
Fig. 11 Ring Nr. 4 (1:1)

Drawing 6 Ring Nr. 4 (1:1)

Fig. 12 Ring Nr. 5 (1:2)

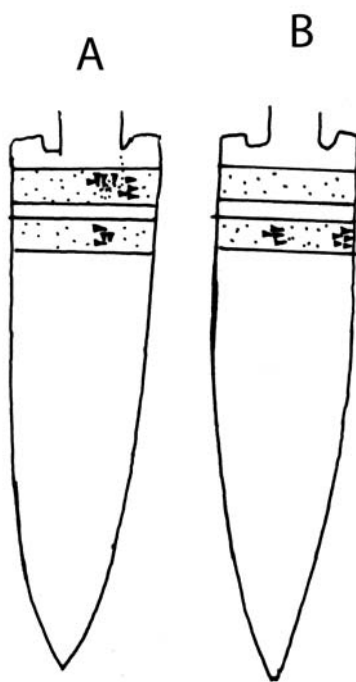
Drawing 7 Ring Nr. 5 (1:2)

Fig. 13
Arrowhead (side A)
(1:1)

Fig. 14
Arrowhead (side B)
(1:1)

Drawing 8
Arrowhead (side A and B)
(1:1)

Oluz Höyük Kazısı İkinci Dönem (2008) Çalışmaları: Değerlendirmeler ve Sonuçlar*

Şevket Dönmez – E. Emine Naza-Dönmez

Keywords: Amasya, Oluz Höyük, Archaeogeophysics, Iron Age, Hittite Period

Anahtar Kelimeler: Amasya, Oluz Höyük, Arkeojeofizik, Demir Çağı, Hitit Dönemi

Amasya'nın 25 km güneybatısında yer alan Oluz Höyük (Res.1-2), Yeşilirmak'ın (*Iris*) önemli kollarından olan Çekerek Irmağı'nın (Hitit metinlerinde *Zuliya* (Alp 1980: 48, 58), antik *Skylax*) güneyinden geçtiği verimli Geldingen Ovası'nın içinde konumlanmıştır (Harita). 280 x 260 m boyutunda, ova seviyesinden yaklaşık 15 m yüksekliğindeki (deniz seviyesinden yüksekliği 478,78 m) Oluz Höyük yaklaşık 45 dönümlük bir alana sahiptir (Topografik Plan 1 ve 2).

Oluz Höyük 2008 sezonu çalışmaları¹ üç aşamalı olarak gerçekleştirildi;

* Bu yazının yayına hazırlanmasında yardım eden öğrencimiz Gözde Dinarlı ile mimari çizimleri gerçekleştiren arkeolog-sanat tarihçisi-restoratör Ahmet Çakmak'a teşekkür ederiz.

¹ Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile 2008 döneminde devam edilen Oluz Höyük sistematik arkeolojik kazı çalışmaları 30 Temmuz-1 Eylül 2008 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliği ve DÖSİMM'in finansal destekleri ile 34 gün süre ile gerçekleştirildi. Kazının bakanlık temsilcisi görevini Amasya Müzesi elemanı Filiz Yılmaz yerine getirdi. Kazının başkan yardımcılığını İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Türk ve İslam Sanatı Anabilim Dalı öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. E. Emine Dönmez yaptı. Kazı heyeti; Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal, İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Anatomi Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Vedat Onar, İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeofizik Mühendisliği Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Fethi Ahmet Yüksel, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Hititoloji Anabilim Dalı öğretim üyeleri; Yrd. Doç. Dr. Meltem Alparslan ve Yrd. Doç. Dr. Metin Alparslan, Jeomorfoloğ Zafer Keçeli ile Sanat Tarihçisi-Arkeolog-Desinatör-Restoratör Ahmet Çakmak, Hititolog Sezer Seçer, Hititolog-Sanat Tarihçisi Çiler Özdemir, Arkeolog Miray Özer, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü yüksek lisans öğrencisi Övünç Gülsüm Çakır, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Arkeoloji Bölümü yüksek lisans öğrencisi Meral Başaran, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

The 2008 Season at Amasya-Oluz Höyük: New Results and Evaluations

Amasya province is located in the interior part of the Central Black Sea Region of Turkey and Oluz Höyük is found within the borders of Gökhöyük Agricultural Operation Management on the twenty-seventh kilometer of Amasya-Çorum highway road. Oluz Höyük lies in the fertile Geldingen plain watered by River Çekerek, an important tributary to Yeşilirmak, flowing south of the höyük. Oluz Höyük lies 2 km northwest of Gözlek Village, about 5 km east of Toklucak (former Oluz) Village and 3 km south of Amasya-Çorum highway road. The mound measures 280 x 260 m; rises about 15 m above the plain level (478.78 m above the sea level); and thus covers an area of *ca.* 45,000 sq. m.

The 2008 campaign at Oluz Höyük was conducted in three stages:

1st Stage – Archaeogeophysical Surveys: As constructional materials of architecture buried under the soil have different properties than the soil itself, geophysical surveying has found widespread use in archaeological works. In the recent years geophysical methods have been extensively used to compile information about the remains buried at archaeological sites. Equipment and software have advanced so much recently in parallel to the increasing demand for obtaining quick results for shallow depths. A team of experts including Ass. Prof. Fethi Ahmet Yüksel and geomorphologist Zafer Keçeli carried out geoelectric and geomagnetic surveys in the grid-squares D 13-16, E 13-16, F 13-16, Z 18-25, Q 18-25, AA 16-17, AB 16-17, AC 16-17 and AD 16-17 covering an area of 3600 sq. m and georadar surveys in grid-square K 14 covering an area of 100 sq. m. The work lasted from 19 to 29 August 2008. The aim was to obtain data regarding possible building remains with their depths, extensions and locations.

2nd Stage – Geological, Geomorphological, Sedimentological and Palinological Surveys: A sounding machine was hired from Merzifon on the 26th of August and we dug down 10 m from the ground in the grid-squares

AD 16-17 which lie at the level of the Gelginden plains and we collected bore-hole samples of 10 cm each. Our aim was to collect data to support the presence of a lower city as well as about the geological, geomorphological and palinological properties of the plain.

3rd Stage – Archaeological Excavations: Excavations at Oluz Höyük were conducted at four areas, namely trenches A, B, C and D.

Work initiated in Trench A in 2007 continued with further enlarging the area and increasing the depth. The Trench A comprises grid-squares J 14-15, K 14-16 and L 14-15 covering a total area of 700 sq. m and reaching a level difference of 2 m on the average from 478,22 m down to 476,20 m. Three building layers have been identified. Like Trench A, Trench B was also initiated last year and the work in it continued with enlarging and deepening. The Trench B comprises grid-squares Z 16-17, Q 16-17, W 16-17 and X 16-17 covering a total area of 650 sq. m excavating from 473,15 m down to 466,70 m. Seven building layers were identified. Trench C was started to be excavated for the first time in 2008. It covers an area of 100 sq. m at the junction of grid-squares R 16-17 and a total thickness of 0,75 m on the average was excavated from 473,75 m down to 472,50 m. Three building layers were identified. Another new trench in this campaign was Trench D covering an area of 50 sq. m in the grid-square F17. Excavating 1,25 m on the average from 476,10 down to 474,30 m only one building layer was identified.

Consequently, the 2008 campaign at Oluz Höyük lasted 34 days in total and excavations covered a total area of about 1500 sq. m in four trenches (A, B, C and D). Seven architectural strata were identified. The first three strata in Trenches A, B and C were understood to be corresponding with each other according to the coins and potshards uncovered. In addition, the single architectural stratum uncovered in Trench D was seen to belong to the building layer 3 of Trenches A, B and C. Thus, building layer 0 of Oluz Höyük corresponds to the Medieval Ages; building layer 1 to the Hellenistic period (late 2nd c. BC – early 1st c. BC), and the building layer 2 can be dated to the late phase of the Late Iron Age (4th – 3rd c. BC). Building layer 3 can be dated to the early phase of the Late Iron Age (5th c. BC). Building layer 4 identified in Trench B can also be dated to the late phase of the Late Iron Age (6th c. BC) as inferred from the potshards uncovered. Building layer 5 can be dated to Middle Iron Age (8th-7th c. BC), building layer 6, although not certain yet, to Late Bronze Age, i.e. Hittite Imperial Period. Building layer identified in this campaign can be roughly dated to the Early Bronze Age (4th millennium BC) based on the potshards.

Har. 1
Oluz Höyük'ün
Konumu

Res. 1
Oluz Höyük ve
Verimli Geldingen
Ovası, Hava
Fotoğrafı

Res. 2 Oluz Höyük'ün Genel Görünüşü, Kuzeydoğudan

Res. 3
Oluz Höyük
Arkeojeofizik
Çalışmaları

Res. 4
Oluz Höyük
Arkeojeofizik
Çalışmaları

Res. 5
Oluz Höyük Jeolojik,
Jeomorfolojik,
Sedimantolojik ve
Palinolojik Araştırma
Çalışmaları

Res. 6
Oluz Höyük Jeolojik,
Jeomorfolojik,
Sedimantolojik ve
Palinolojik Araştırma
Çalışmaları

Res. 7
Sırlı Çanak-Çömlek Parçası,
"0" Tabakası, Ortaçağ,
10-14. yy, Oluz Höyük

Res. 8
Genel Görünüm,
2. Mimari Tabaka,
M.Ö. 4-3. yy, Geç
Demir Çağı Geç
Evre, A Açması,
Oluz Höyük

Res. 9 Demir Miğfer (OLZ 08 155), Hellenistik
Çağ, 1. Mimari Tabaka, A Açması

Res. 10
Demir Miğfer
(OLZ 08 155),
Hellenistik Çağ,
1. Mimari Tabaka,
A Açması

Res.11
Basit Toprak
Gömu (Sk.24),
1. Mimari Tabaka,
A Açması, Oluz
Höyük

Res.12
Taş Döşeme
Kalıntısı, 2. Mimari
Tabaka, A Açması,
Oluz Höyük

Res.13 Pışmış toprak Riton (OLZ 08 077), 2.
Mimari Tabaka, A Açması, Oluz Höyük

Res.14
Amfora (OLZ 08
154), 2. Mimari
Tabaka, A Açması,
Oluz Höyük

Res. 15
Çömlek Mezar
(Sk.27), 2. Mimari
Tabaka, A Açması,
Oluz Höyük

Res. 16
Çömlek Mezar
(Sk.29), 2. Mimari
Tabaka, A Açması,
Oluz Höyük

Res. 17
Mezar Çömleği
(OLZ 08 153),
2. Mimari Tabaka,
A Açması, Oluz
Höyük

Res. 18
Genel Görünüm,
3. Mimari Tabaka,
M.Ö. 5. yy, Geç
Demir Çağı Erken
Evre, A Açması,
Oluz Höyük

Res. 19
Kuzeydoğudan
Genel Görünüm,
B Açması, Oluz
Höyük

Res. 20
Genel Görünüm,
1. Mimari Tabaka,
M.Ö. 2. yy Sonu
– M.Ö. 1. yy Başı,
Hellenistik Çağ,
A Açması, Oluz
Höyük

Res. 21
Genel Görünüm,
1. Mimari Tabaka,
M.Ö. 2. yy Sonu
– M.Ö. 1. yy Başı,
Hellenistik Çağ,
A Açması,
Oluz Höyük

Res. 22a-b Tunç Sikke (OLZ 08 001), 1. Mimari Tabaka, Hellenistik Çağ, B Açması, Oluz Höyük

Res. 23a-b Tunç Sikke (OLZ 08 002), 1. Mimari Tabaka, Hellenistik Çağ, B Açması, Oluz Höyük

Res. 24a-b Tunç Sikke (OLZ 08 004), 1. Mimari Tabaka, B Açması, Hellenistik Çağ, Oluz Höyük

Res. 25a-b Tunç Sikke (OLZ 08 005), 1. Mimari Tabaka, Hellenistik Çağ, B Açması, Oluz Höyük

Res. 26a-b Tunç Sikke (OLZ 08 023), 1. Mimari Tabaka, Hellenistik Çağ, B Açması, Oluz Höyük

Res. 27
Yapı Kalıntısı, 3. Mimari
Tabaka, M.Ö. 5. yy, Geç
Demir Çağı'nın Geç Evresi,
B Açması, Oluz Höyük

Res.29
Enkaz Altında Kalmış
İskelet (Sk.30),
3. Mimari Tabaka,
B Açması, Oluz Höyük

Res. 28
Pişmiş toprak Krater
Parçası (OLZ 08 087),
3. Mimari Tabaka,
B Açması, Oluz Höyük

Res. 30
Pişmiş toprak Askos (OLZ 08 152),
5. Mimari Tabaka, B Açması, Oluz Höyük

Res. 31
Tunç Orak (OLZ 08 109),
6. Mimari Tabaka, B
Açması, Oluz Höyük

Res. 32
Genel Görünüm,
C Açması,
Oluz Höyük

Res. 33
Çöp Çukuru
(1. Mimari Tabaka)
ve Sokak Kalıntısı
(2. Mimari Tabaka),
C Açması,
Oluz Höyük

Res. 34
Çöp Çukuru,
1. Mimari Tabaka,
C Açması, Oluz Höyük

Res. 35 Pişmiş toprak Kalypter (OLZ 08 066), Çöp Çukuru, 1. Mimari Tabaka, C Açması, Oluz Höyük

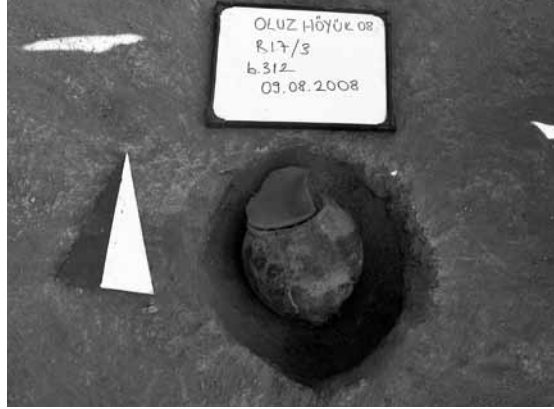
Res. 36 Pişmiş toprak Stroter (OLZ 08 069), Çöp Çukuru, 1. Mimari Tabaka, C Açması, Oluz Höyük

Res. 37 Kumtaşı Kandil (OLZ 08 064), 1. Mimari Tabaka, C Açması, Oluz Höyük

Res. 38a-b Tunç Sikke (OLZ 08 007), 1. Mimari Tabaka, Hellenistik Çağ, C Açması, Oluz Höyük

Res. 39 Çömlek Mezar (Sk.25), 3. Mimari Tabaka, C Açması, Oluz Höyük

Res. 40 Yapı Kalıntısı, 3. Mimari Tabaka, M.Ö. 5. yy, Geç Demir Çağı Erken Evre, D Açması, Oluz Höyük

Res. 41
Boya bezekli ç-ç
parçası, 2. Mimari
Tabaka, A Açması,
Oluz Höyük

Res. 42
Boya bezekli ç-ç
parçası, 2. Mimari
Tabaka, A Açması,
Oluz Höyük

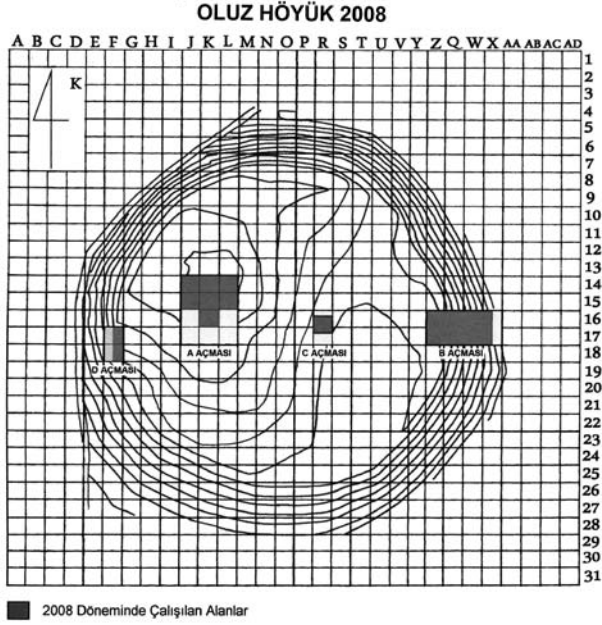
Res. 43
Boya bezekli ç-ç parçası,
2. Mimari Tabaka, A Açması,
Oluz Höyük

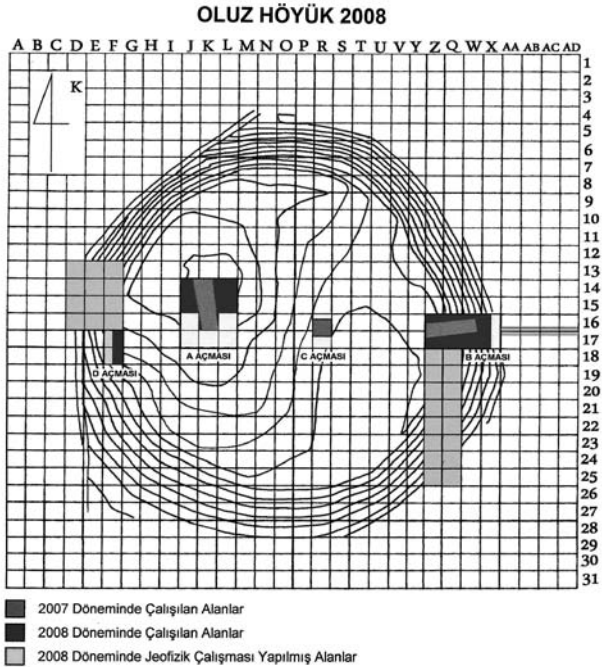
Res. 44
Boya bezekli ç-ç
parçası, 2. Mimari
Tabaka, A Açması,
Oluz Höyük

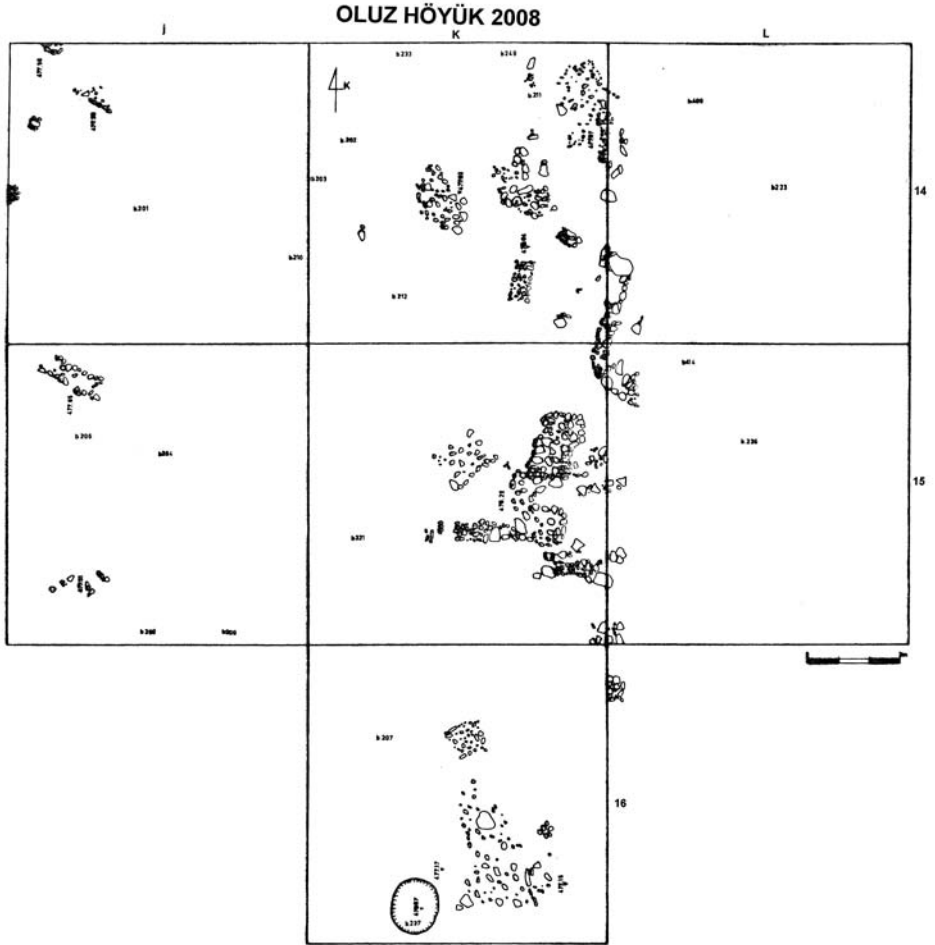
Res. 45-46
Açmaların
Jeotekstil
ile Koruma
Altına Alınma
Çalışmaları

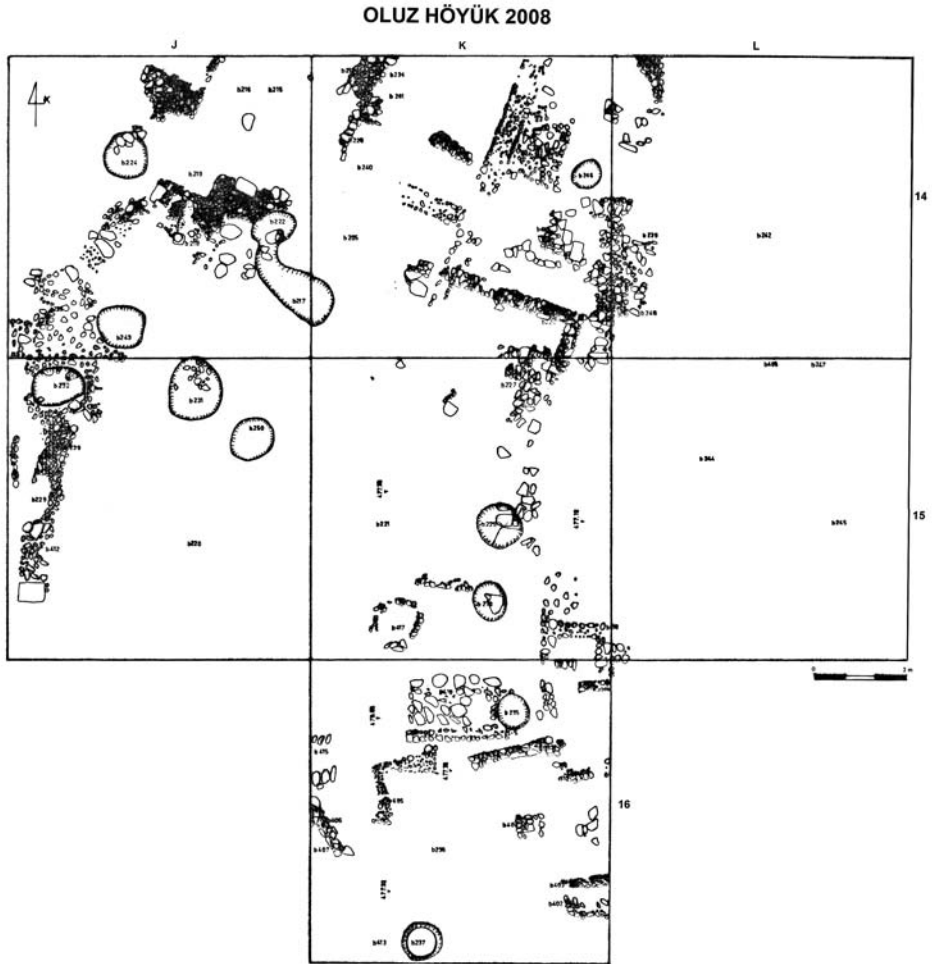
Topografik Plan 1

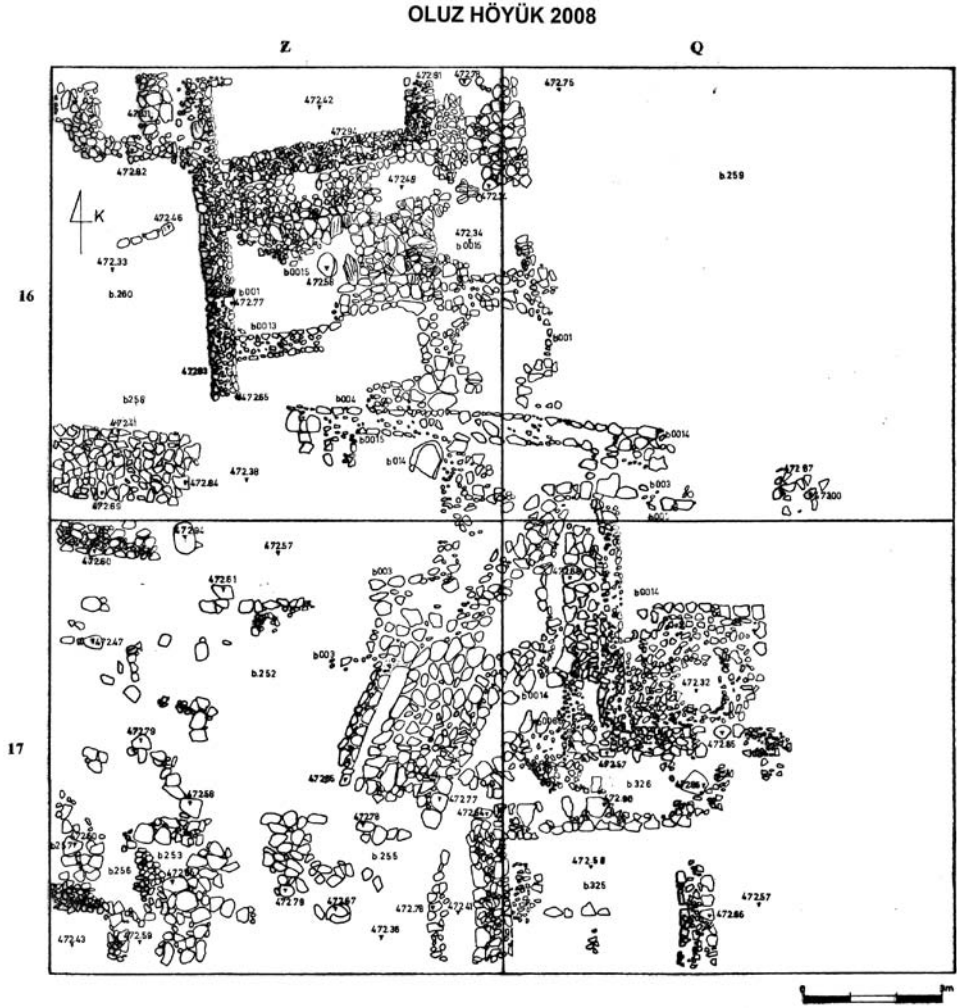
Topografik Plan 2

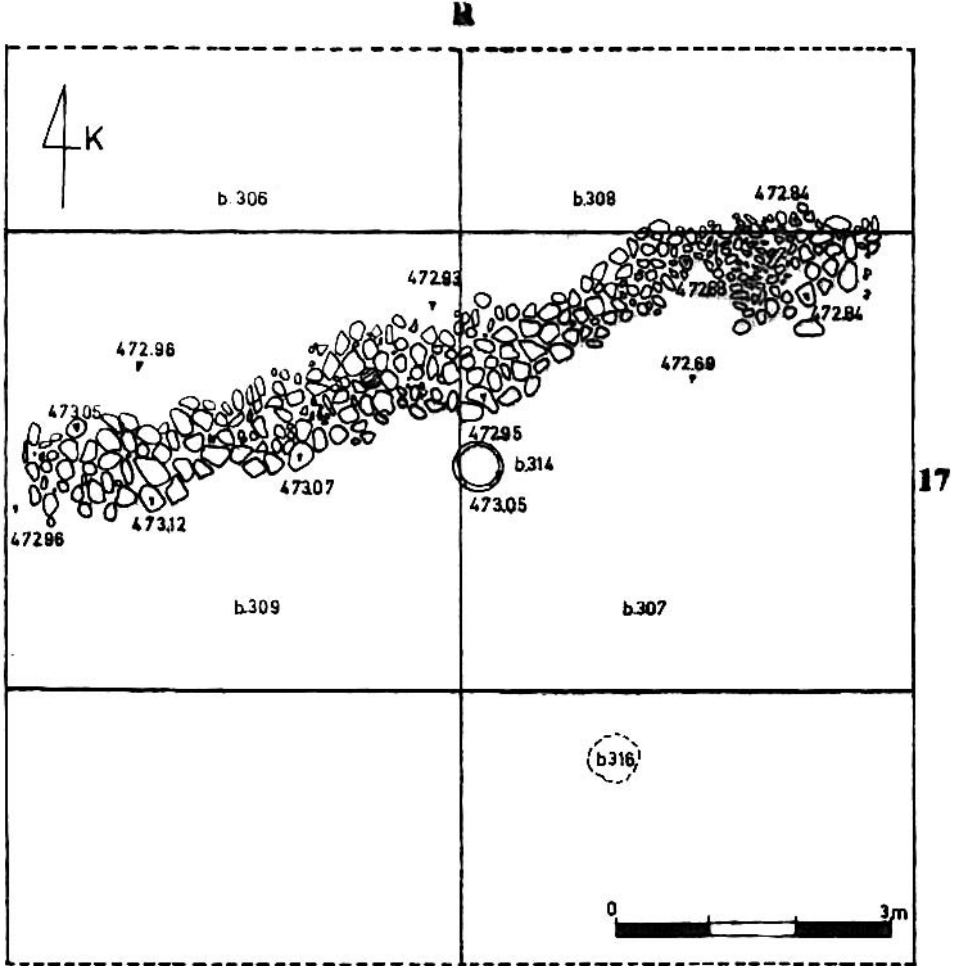
Plan 1 A Açması, 1. Mimari Tabaka

Plan 2 A Açması, 2. Mimari Tabaka

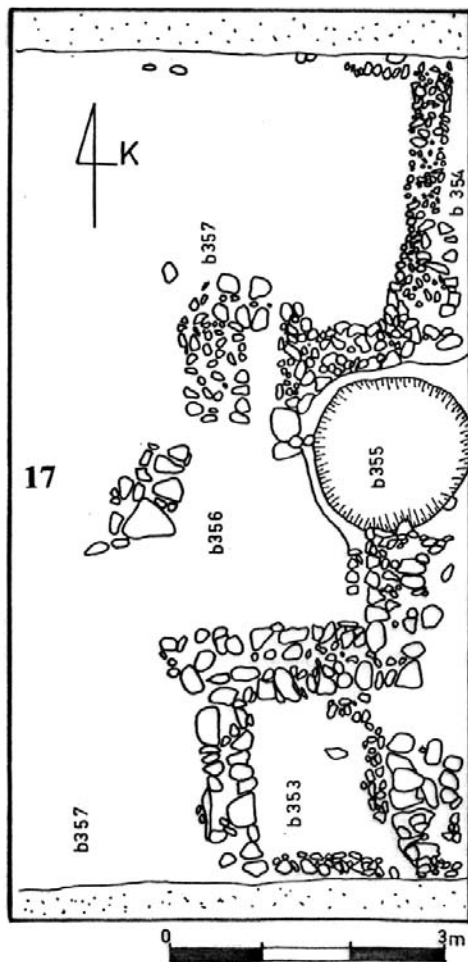
OLUZ HÖYÜK 2008

Plan 4 C Açması, 2. Mimari Tabaka

OLUZ HÖYÜK 2008

F

Plan 5 D Açması, 3. Mimari Tabaka

İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Terrakotta Figürin*

Murat Fırat

Keywords: Figurine, Terracotta, Cyme, Necropolis, Temple Boy

Anahtar Kelimeler: Figürin, Terrakotta, Kyme, Nekropolis, Tapınak Oğlanı

İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından 2000 yılı yaz aylarında Aliğa İlçesi'nin Bozköy Ilıca Mevkii'nde, 130, 209-210 ve 617 numaralı parsellerde gerçekleştirilen üçüncü derece arkeolojik sit kazısı sırasında bir grup terrakotta figürin ele geçmiştir. Kazı çalışması, Kyme antik kentinin güneyinden geçen bir boru hattının döşenmesi için gerçekleştirilmiştir ve çalışmalar sırasında kentin nekropolisiyle karşılaşmıştır. Aiolis Bölgesi'nin önemli bir yerleşimi olan Kyme antik kenti iki tepe üzerinde yer alır (Harita 1). Antik kentte yapılan ilk dönem kazıları dışında, 1982-1984 yılları arasında Prof. Dr. Vedat İdil tarafından da kazı çalışmaları yürütülmüştür¹. Kentin iki nekropolisi olduğu bilinmektedir. Bunlardan biri Ksanthos çayının kuzeyinde yer alan tepenin eteklerinde, diğeri ise Yeni Foça yolu hizasındadır (Harita 1)². Bu bağlamda çalışmamıza konu oluşturan buluntular yukarıda değinilen ilk nekropolis alanından ele geçmiş olmalıdır.

Müze yetkililerinden edinilen bilgiye göre kazılar sonucu elde edilen bu heykelcikler mezarlara ölü hediyesi olarak bırakılmıştır. Gömüler düzensiz bir biçimde araziye yayılmıştır. Kazı sonucunda terrakotta heykelcikler dışında başka bir bulguya ulaşılamamıştır. Bu nedenle çalışmamıza konu olan eserler benzer örneklerle karşılaştırılarak tarihlendirilebilmiştir.

* Elinizdeki makaleyi hazırlama aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Bilge Hürmüzlü, Mehmet Özhanlı, Fikret Özcan ve Meltem Doğan-Alparslan'a ve İzmir Arkeoloji Müzesi çalışanlarına teşekkür etmek isterim.

¹ Bu çalışmalara ilişkin ön rapor için bkz. İdil 1989: 505-523. İlk dönem kazı sonuçları ve son yıllarda yürütülen çalışmalara ilişkin raporlar için bkz. Bouzek 1974; Salač-Nepomucký 1980. Bunun dışında, E. Akurgal tarafından 1952'de Kyme'de kazı çalışması yapılmıştır, Akurgal 1956: 16-18.

² Kuzey nekropolisinde M.Ö. 6. yy'dan Hellenistik Dönem'e dek ele geçen mezarların bulunduğu çalışmalara ilişkin eserlerin listesi için bkz. İdil 1989: 506.

A Group of Terracotta Figurines in Izmir Archaeological Museum

This paper aims to present a group of terracotta figurines found during the rescue excavations carried out in Aliğa, Izmir, which are kept at the Izmir Archaeology Museum. The figurines belong to the groups known as the *kourotrophos* and *the temple boy*.

Due to the previous research concerning the *kourotrophos* and *temple boy* statuettes, which were spread all around the Aegean and Mediterranean, the figurines can be seen as forming a unified group. These figurines bear undeniable testimony to the importance of children in Greek society and consequently indicate the existence of myths, cults and various traditions related to children. The sites where the *kourotrophos* and *temple boy* figurines are found namely the sanctuaries of goddesses related to child-care, child protection and child education, or the cemeteries support this view.

The figurines of the *kourotrophos* group, which have been studied in this presentation, consist of eight examples, nos. 1-8 that can be classified into two different types. Nos. 2-8 that form the majority belongs to Type 2. They represent “a sitting female figure with a child sitting in the same position on her lap and with a stool beneath her feet”. She wears a himation over a khiton and her hands are placed comfortably on the knees. The hands and feet are not proportionate. The child, on the other hand, is depicted in the same position as the mother (goddess or mother) with a frontal view. The right arm is bent at the elbow and the right hand rests on the stomach; the left hand extends freely on the side. The statuettes were produced using a double mould consisting of the front and back of the figurine. The interior is empty, the base is open.

The *kourotrophos* type, which actually derives from Egypt, is best exemplified by the depiction of the personified *Sycamore tree* nursing the baby pharaoh. In Mesopotamia as well, it is believed that the Sumerian Ki, in other words Mother Earth, had features corresponding to this concept. Likewise, as the goddess of love and fertility, Ishtar is known to control birth - a concept in agreement with the *kourotrophos* concept. Some cuneiform inscriptions

describe the goddess as holding and nursing a child and give information about women who want to have children leaving offerings to the goddess. As it can be observed in various religions in different cultures, the *kourotrophos* concept is related to the mother goddess cult also in Greek society. Starting from this point, the idea that the Greek mother goddess cult is entails a combination of the goddesses Eileithyia, Gaia, Meter, and some eastern influenced beliefs - Isis, Astarte, and Kybele - is gaining popularity among scholars.

Our Type 1 is represented by a single figurine. Actually its structural features are not very different from those of the other figurines. However, unlike the rest, the child here is not sitting on his mother's lap frontally. Instead, he is cuddled in his mother's arms. He sucks at his mother's left breast while holding the right with his left hand.

The second group brought to light during the excavations in Aliğa comprises figurines known in archaeological terminology as the temple boy or the squatting boy. Previously, these figurines have been discovered in places such as Olynthos, Toca, Rhodes, Cyme, and Claros.

The subject is also known from Phoenician ivory objects which copy Egyptian art in the early first millennium BC. Besides the squatting boy figurines made of different materials which became widespread in the first millennium BC, it is known that other items with Egyptian influence were brought to Western Anatolia and Greece by the Phoenicians via Cyprus and Rhodes. The earliest example to be found in the Greek world is an object discovered in Rhodes, which is thought to have been brought from Naucratis. The Archaic Horus and Ptah-Sekar-Osiris figurines, all seated in a squatting position, were found in the Athena Sanctuary in Lindos.

Even though it is not certain whether the squatting boy figurine first appeared in Cyprus or Rhodes, according to the evidence that has been gathered up to now, the earliest example is from Cyprus. This example is a stone figurine of a half naked boy dating to the last quarter of the sixth century. The type which took on a typical character as it spread to other centers apparently from Rhodes is quite similar to our examples. This type is depicted naked with a mantle on his back and a pilos on his head. Even though in the 1950s some researchers suggested that this type was used to depict slaves, this remained as an unaccepted opinion.

The squatting boy depictions can also be found in the Etruscan region but with their own distinctive characteristics. They usually wore bullae and held a fruit or a pigeon. According to the researchers, these figurines from the

above-mentioned region were dedicated in the temple of a goddess similar to Eileithyia.

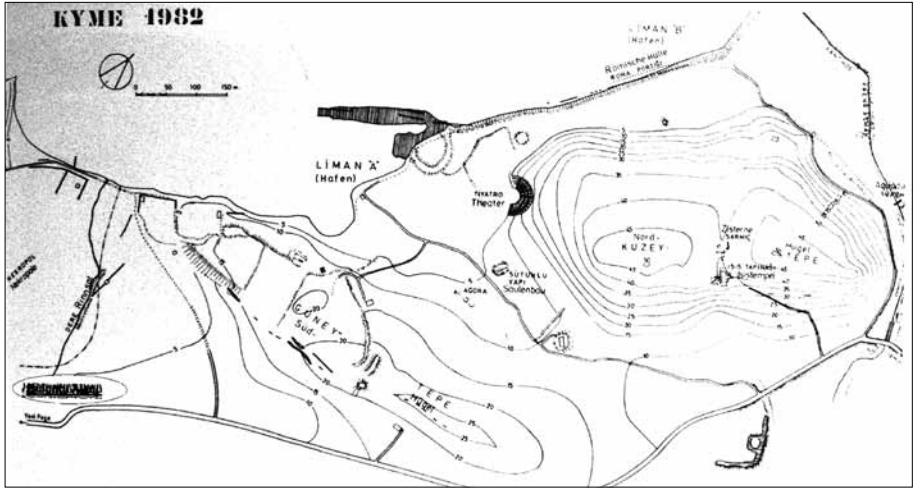
The last account we will give is about a different usage of this type. Squatting boy figurines were used as appliqués on furniture and mirrors or on vases with reliefs; however, few examples have been found.

Alongside different types of squatting boy figurines, squatting girl figurines can also be seen. In the Eileithyia sanctuary in Agrai, near Ilissos, stone figurines of this type were found.

The temple boy figurines, nos. 9-14 studied in this article seem to be made out of the same mould. They are probably the product of a local workshop. The boys have been depicted seated, either on one knee or cross-legged wearing a conical *pilos* and a *chlamys* which leaves the front of the body naked. In the left hand is an unidentified object. The figure has his right leg pulled against the body while the other leg is bent at the knee to enable him to sit on. The left arm extends down on the left side of the body and rests on the floor; thus, supporting the body. On the statuettes, the genitals are placed on the left leg, as if to emphasize them. All the figurines are placed on a slightly raised base.

The figurines included in this study were funerary gifts left in graves that were found during a rescue excavation carried out near Cyme. The graves must have belonged to women or children. If it belonged to a woman, it may be suggested that she had a children. If it belonged to a child, on the other hand, the figurine must have been left with the wish that the child be protected in the afterlife by the goddess.

Finally, there are no significant differences among the figurines except for some stylistic adaptations (such as the hair-style of the *kourotrophos* figurines or the positions of the temple boys' hands on the belly. Therefore, the figurines must belong to a single workshop and should date roughly to the same period. As a result of the comparisons made with similar examples, they have been dated to the early and mid 5th century BC. It can be suggested that the figurines, found in the town of Aliğa, were a product of the ancient city of Cyme.

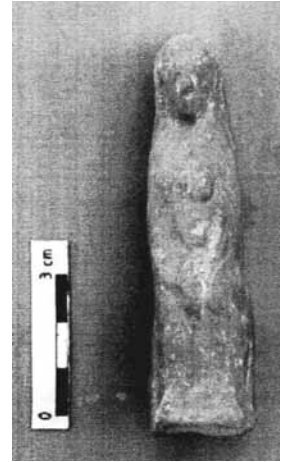
Har. 1 Kyme Planı, (İdil 1989 Resim 2)

Res. 1
Kourotrophos figürini
(çocuğu emziren kadın),
kat. no. 1

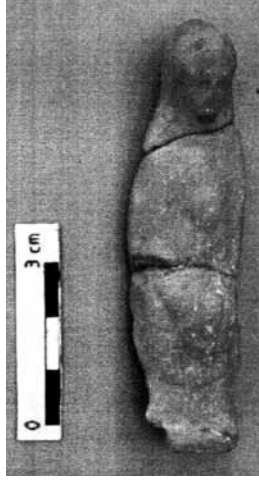
Res. 2
Kourotrophos figürini
(kucağında çocukla birlikte
oturan kadın), kat. no. 2

Res. 3
Kourotrophos figürini
(kucağında çocukla birlikte
oturan kadın), kat. no. 3

Res. 4
Kourotrophos figürini
(kucağında çocukla birlikte
oturan kadın), kat. no. 4

Res. 5
Kourotrophos figürini
(kucağında çocukla birlikte
oturan kadın), kat. no. 5

Res. 6
Kourotrophos figürini (kucağında
çocukla birlikte oturan kadın),
kat. no. 6

Res. 7
Kourotrophos figürini
(kucağında çocukla birlikte
oturan kadın), kat. no. 7

Res. 8
Kourotrophos figürini
(kucağında çocukla birlikte
oturan kadın), kat. no. 8

Res. 9
Tapınak oğlanı figürini,
kat. no. 9

Res. 10
Tapınak oğlanı figürini,
kat. no. 10

Res. 11
Tapınak oğlanı figürini,
kat. no. 11

Res. 12
Tapınak oğlanı figürini,
kat. no. 12

Res. 13
Tapınak oğlanı figürini,
kat. no. 13

Res. 14
Tapınak oğlanı figürini,
kat. no. 14

New Investigations at Pisidian Tymandos: Results of the Isparta Archaeological Survey

Bilge Hürmüzlü

Keywords: Pisidia, Tymandos, Yassiören, Tumulus, Phrygia

Anahtar Kelimeler: Pisidia, Tymandos, Yassiören, Tümüls, Phryg

The Isparta Archaeological Survey (henceforth IAS) is a newly founded long-term interdisciplinary research collaboration that began in the summer 2008, under the auspices of the Turkish Ministry of Culture and Tourism, Directorate General Antiquities and Museums¹.

The IAS focuses on the territory situated north of the modern city of Isparta in southwestern Turkey, an area loosely corresponding to north-western Pisidia (Fig. 1). The project aims to explore this cultural landscape through a coordinated array of research strategies, in particular linking an archaeological survey with the study of inscriptions. The significance of the area, occupying a pivotal position between distinct ancient political and cultural entities, has long been recognized, and the IAS will build on important existing research, much of it occupied specifically with the period of Roman control and the associated cultural imprint. Through a battery of modern archaeological, geophysical, and architectural survey techniques, the IAS will investigate the full cultural profile of the region, focusing on the interaction between the local communities and the various powers that controlled the

1 The Isparta Archaeological Survey (IAS) was founded by members of the Department of Archaeology at Süleyman Demirel University, Isparta (B. Hürmüzlü), by members of the Department of Classics at Case Western Reserve University in Cleveland, Ohio (A. De Giorgi and P. Iversen, the former of whom is now at the Department of Classics at Rutgers University, New Jersey), and members of the Fachhochschule für Technik und Wirtschaft, Berlin (K. Kohlmeyer, A. Weiser). I would like to thank these institutions, as well as the Turkish Ministry of Culture and Tourism and the Suna & İnan Kırac Research Institute on Mediterranean Civilization, for their generous support. The generous Alexander von Humboldt Foundation Fellowship supported my research at the Martin Luther Universität in Halle and at the Deutsches Archäologisches Institut in Berlin. To these institutions I wish to extend my most sincere thanks.

Pisidia Tymandos Antik Kenti'nde Yeni Araştırmalar:

Isparta Arkeolojik Yüzey Araştırması Sonuçları

Isparta Arkeolojik Yüzey Araştırması 2008 yılında oluşturulmuş, uzun so-
luklu uluslararası ve disiplinler arası yeni bir araştırma projesidir. Bu projenin
amacı, Kuzeybatı Pisidia'nın dönemler boyunca karşı karşıya kaldığı kültür
alışverişinin tespiti; bölgeye dışarıdan, farklı kültürler aracılığıyla hangi un-
surların taşındığının; hangi geleneklerin dönemler boyunca devam ettiğinin
ve yerel unsurların bu geleneklerle nasıl kaynaştığının saptanmasıdır. Bunun
yanı sıra, Isparta İli kültür envanterinin çıkarılmasına ve kültür varlıklarının
envanterlenmesine katkı sağlamak, öncelikli amaçlarımız arasındadır.

Projenin ilk yılında çalışmalar Senirkent İlçesi Yassıören – Tymandos an-
tik kenti ve çevresinde yoğunlaştırılmıştır. Tymandos antik kentini coğrafi
konumu yerleşmenin tarihsel ve kültürel gelişimini anlamak için önemlidir.
Tymandos antik kenti yüksek dağlarla, batıda Karakuş Dağı, doğuda Sultan
Dağı, güneyde ise Beşparmak Dağı ve Barla Dağı ile çevrelenmiştir (Fig. 1).
Bu dağlar, Frigya ve Pisidia Bölgeleri arasında doğal bir sınır oluşturmaktadır.
Bölge coğrafi olarak Batı Pisidia'dan Eğridir Gölü; Karakuş ve Barla Dağları
arasında bulunun konumuyla da merkezi ve güney Pisidia Bölgelerinden ay-
rılmaktadır.

Tymandos adına antik metinlerde rastlanmamakla birlikte, Hierocles ve
Bizans Dönemi piskoposluk listelerinde kentin adı geçmektedir. Yerleşmede
ilk araştırmalar Sterrett tarafından 1885 yılında yürütölmüş ve kentin statü-
süne ilişkin verilerin elde edildiğı yazıt ele geçmiştir. Bunu izleyen çalışmalar
Monumenta Asia Minoris Antiqua serileri kapsamında yürütölen çalışma-
lar çerçevesinde yazıtları yayınlayan Buckler ve Calder, bunların dışında ise
Ramsay tarafından devam ettirilmiştir. Son olarak 1980'li yıllardan bu yana
M. Özsait tarafından yürütölen yüzey araştırmaları kapsamında kentin tarih-
sel gelişimine ışık tutacak veriler elde edilmiştir.

Araştırmacılar, Tymandos antik kentinin Yassıören kasabasının altında
kaldığı hususunda mutabık kalmışlardır. Bununla birlikte, arkeolojik bulgular
ve 2008 yılı yüzey araştırmamız sırasında toplanan veriler bölgenin tarih-
sel gelişimine ve yerleşme alanındaki *longue durée* (sürekliliğ) ilişkin olarak

yeni bilgiler sağlamaktadır. Tymandos ve çevresinde bugüne dek ele geçen yazıtlar M.S. 2 ve 3. yy'a aittir. Bununla birlikte, 2008 yılı yüzey araştırmasında, Tymandos çevresinde yürütülen çalışmalarda elde edilen bulgular kentin, uzun dönemler boyunca yerleşim görmüş olduğunu göstermektedir.

Hitit belgeleri, bölgenin antik dönem coğrafyası hakkında önemli veriler sağlamaktadır. Bu metinlerden hareketle Beyşehir Gölü'nün kuzeydoğusunda kalan bölgenin "Pedaşsa" olarak anıldığı anlaşılmaktadır. Bunun dışında, Kuzeybatı Pisidia'da yer alması muhtemel, henüz kesin lokalizasyonu yapılmamış olan "Tumanda" kenti bazı dilbilimciler tarafından, henüz kesin olarak kanıtlanmamakla birlikte, Tymandos ile eşleştirilmektedir. Bu bölgede M.Özsait tarafından yürütülen yüzey araştırmalarında Gençali Höyük ve Yassıören çevresinden toplanan seramikler de bölgenin Geç Bronz Çağ'da bir yerleşim alanı olduğuna işaret etmektedir. Tymandos antik kentinin bu dönemde konumu ve nasıl bir yerleşim alanına sahip olduğuna ilişkin veriler oldukça kısıtlıdır ve henüz araştırılmaya muhtaçtır. Bununla birlikte, Tymandos toponyminin Yunanca olmayan ve muhtemelen de yerel bir kaynaktan geldiğini de vurgulamak gerekir. Nitekim Pisidia Bölgesi'nin Phryg ve sonrasında da Lydia egemenliği altına girdiğini kanıtlayan veriler söz konusudur.

Tymandos antik kentinin yaklaşık olarak 10 km kuzeyinde yer alan Ulaş Tepe ile Demirliönü mevkiinde "black on red" ve "streaked ware" olarak adlandırılan ve M.Ö. 7. ve 6. yy'da üretilmiş Phryg - Lydia tipi seramik parçalarına rastlanmıştır (Fig. 44a-d). Çok sayıda kayaya oyulmuş mezarın tespit edildiği Ulaş Tepe Geç Lydia Dönemi'ne (Greko-Pers Dönemine) ait Bin Tepelerde karşımıza çıkan bazı mezarları andıran yapıları Kuzeybatı Pisidia'da Phryg - Lydia kültür etkisinin varlığına işaret etmeleri bakımından önem taşır (Fig. 42). Bu alandan Geç Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait seramik parçalarının da toplanmış olduğunu belirtmek gerekir. Bu bölge muhtemelen uzun dönemler boyunca mezarlık alanı kullanılmış olmalıdır.

Tymandos Antik kenti çevresinde karşılaşılan Arkaik Dönem'e ait yukarıda sözü edilen buluntular tekil örnekler olarak kalmamaktadır. Delipınar mevkiinde Isparta Müzesi tarafından tescil edilmiş olan ve "Delipınar Tümülüsleri" olarak anılan yan yana konumlanmış iki tümülüs yer almaktadır (Fig. 29). Delipınar 1 ve 2 no.lu tümülüslerinin her ikisi de kayalık bir yükseltide bulunmaktadır. Bu durumda Delipınar tümülüslerinin mezar odalarının ve dromoslarının ana kayaya oyularak yapılmış olması yüksek olasılıktır. Ana kayanın oyulması sonucu elde edilen bu yapıların üzerleri büyük dere taşları ve toprakla yığma bir tepe haline getirilmiş olmalıdır. Tümülüslerin

üzerinde ve çevresinde tarihlemeye elverişli bir buluntuya rastlanmamıştır. Ancak, bu alandan buldukları tespit edilen ve halen Isparta Müzesi'nde sergilenen Anadolu-Pers Dönemi'ne ait M.Ö. 6. yy stelleri bu tümülüslerin de aynı döneme ait olabileceğini akla getirmektedir. Her iki stel İon tipine ait anthemion başlıklı örneklerdir.

Delipınar bölgesi oldukça geniş ve kayalık bir arazidir (Fig. 29). Bu kayalık yükseltide küçük taşlarla örtülü iki tümülüs ve bir kaya mezarlık alanı tespit edilmiştir (Fig. 31-36). Tümülüs 5/1'de karşılaşılan kaçak kazı çukuru, mezar dromosu ile mezar odasının birleştiği yere denk gelmiştir. Bu tümülüs, anlaşıldığı üzere ana kayanın yontulması ile oluşturulmuştur. Burada hem mezar odası hem de dromos ana kayanın şekillendirilmesiyle oluşturulmuştur. Tümülüsün girişi (dromos) batı yönündendir (Fig. 32 ve 33). Sonuç olarak, 2008 yılı yüzey araştırması Delipınar Mevkisi'nin M.Ö.6. yy'dan itibaren ve Roma Dönemi içlerine dek kullanılmış bir mezarlık alanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bölgede Hellenistik Dönem'e işaret edecek buluntular, Ulaş Tepe'de ele geçen seramik parçalarıyla sınırlıdır (Fig. 43). Antik metinlerin aktarımları ve arkeolojik buluntular arasında karşımıza çıkan bu döneme ait az sayıda veri, Tymandos'un bölgede Hellenistik Dönem'de önemli bir rol üstlenmemiş olduğunu düşündürmektedir.

Tymandos'da antik dönem mekânlarının üzerine konumlanmış veya arkeolojik malzemeyi kullanmış olan kerpiç konutlar ile antik dönem mezarlarının üzerinde yer alan mezar yapılarının varlığı dikkati çekmektedir (Fig. 39 ve 40). Buradan hareketle, Tymandos veya bugünkü adıyla Yassıören yerleşmesinin nasıl değiştiği, geçmişten devraldığı süreklilikler ile kesintilerin neler olduğuna ilişkin soruların yanıtlanmasına dönük olarak projemiz kapsamında ileriki yıllarda da çalışılmaya devam edilecektir.

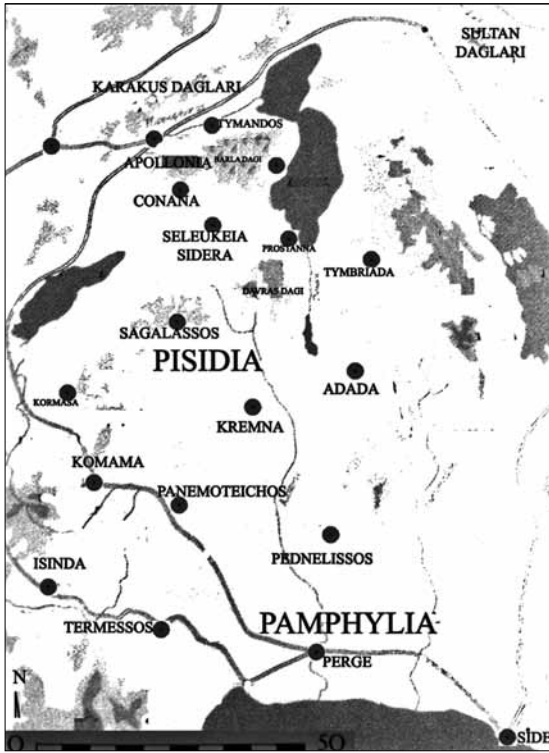

Fig. 1
Map of West Pisidia
(Waelkens 2004)

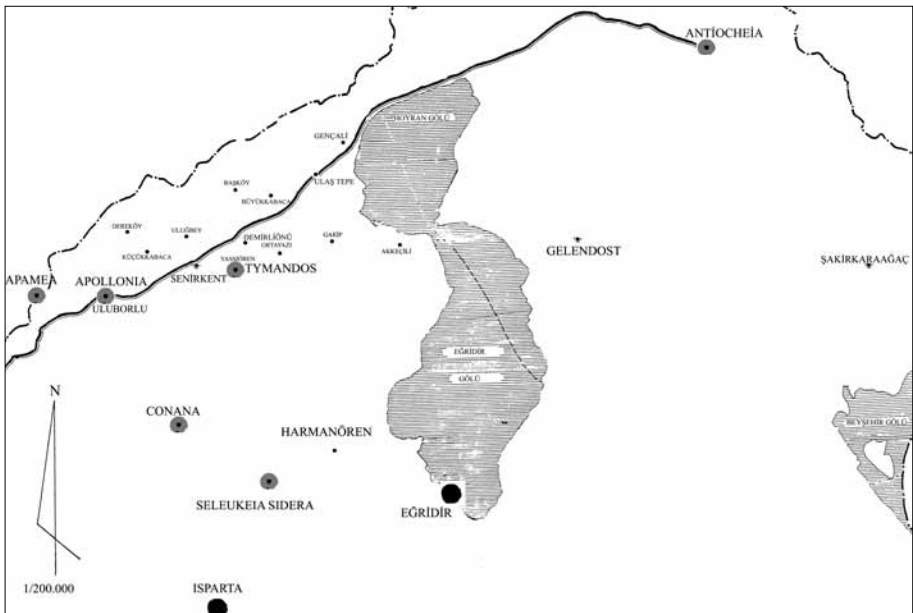

Fig. 2
Map of Northwes
Pisidia (IAS Archive)

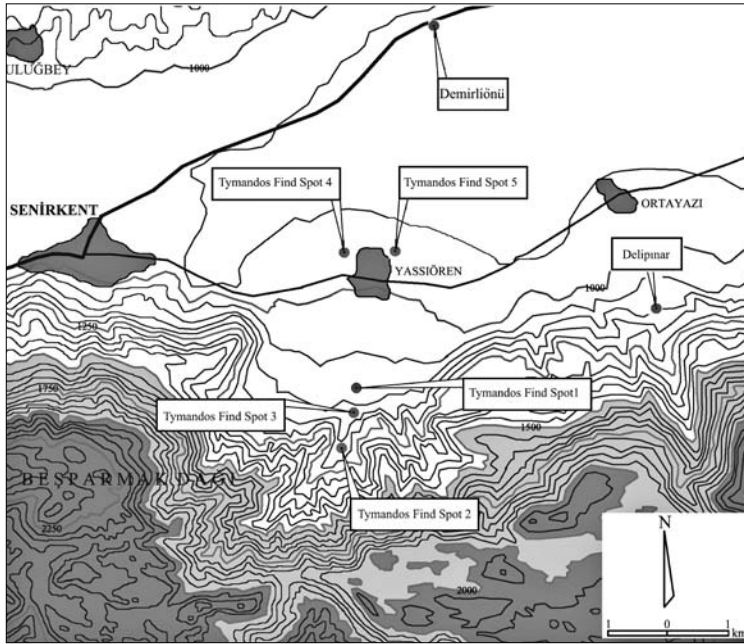

Fig. 3
Tymandos
and Territory
(IAS Archive,
drawn by Dr. K.
Temurçin, SDÜ)

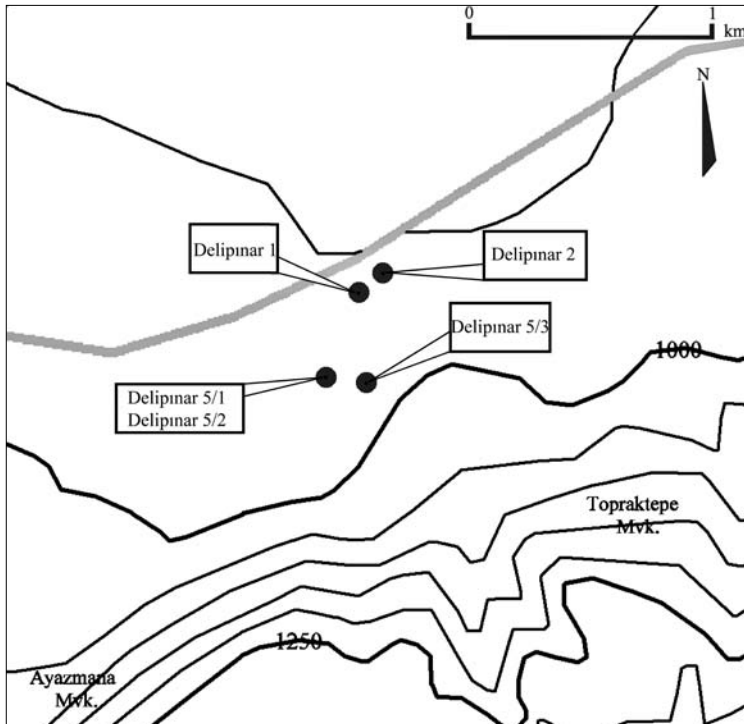

Fig. 4
Delipinar
District
(IAS Archive,
drawn by Dr. K.
Temurçin, SDÜ)

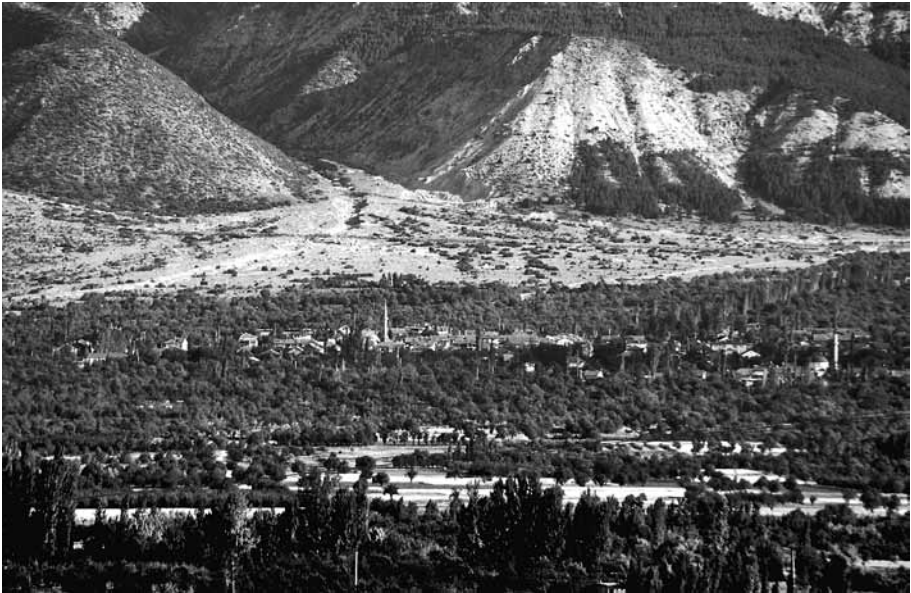

Fig. 5 Yassören (IAS Archive)

Fig. 6 Yassören from Ayazma (IAS Archive)

Fig. 7-8 Yassiören – Değirmenderesi District (IAS Archive)

Fig. 9
Yassiören –
Değirmenderesi
District:
Rock-Cut Tombs
(IAS Archive)

Fig. 10
Door Stele from
Yassiören
(IAS Archive)

Fig. 11 Yassiören – Değirmenderesi District: common or a religious building (IAS Archive)

Fig. 12 Yassiören – Değirmenderesi District: roof tile and pithoi fragments (IAS Archive)

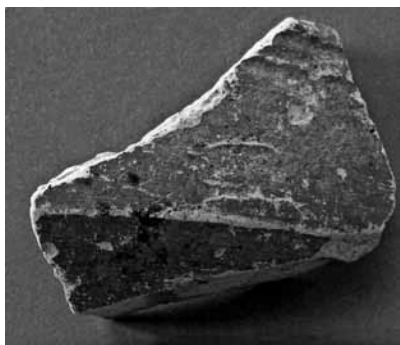

Fig. 13
Yassıören – Değirmenderesi
District: pottery fragments
(1st century BCE)
(IAS Archive)

Fig. 14-16
Traditional Houses with
Spolia from Yassıören
(IAS Archive)

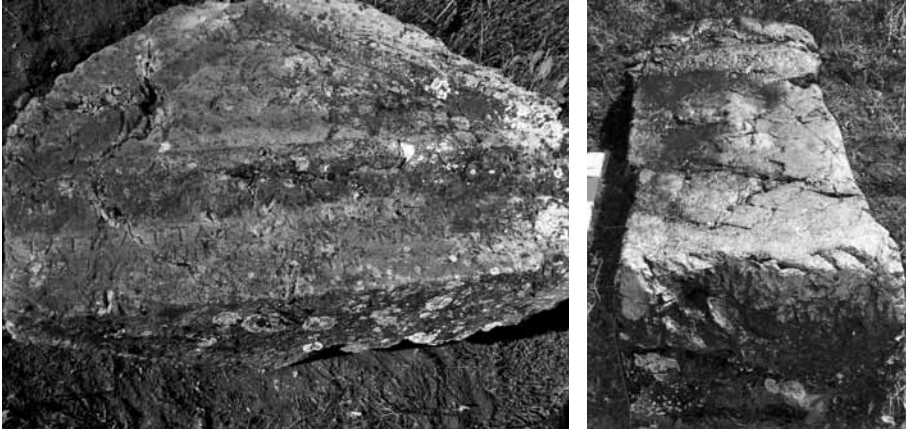

Fig. 17-18 Grave Stones from Yassiören Palamut Cemetery (IAS Archive)

Fig. 19 Yassiören Baba Garkın Mausoleum (IAS Archive)

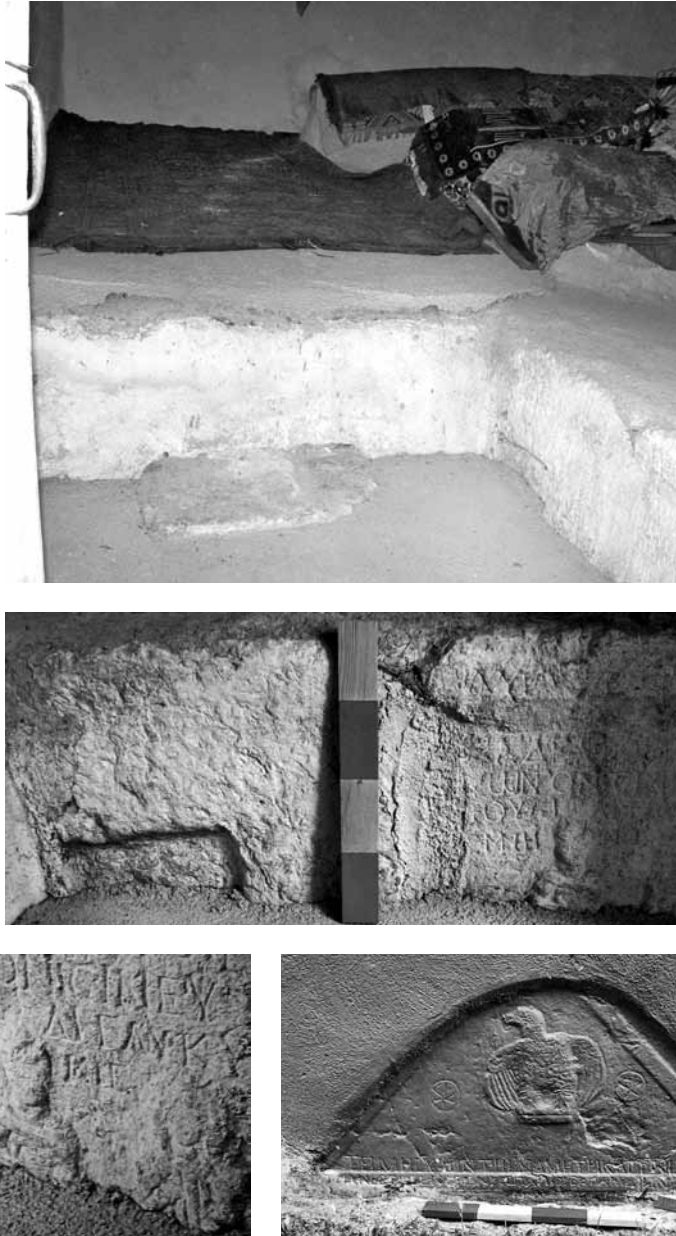

Fig. 20-23 Grave Stones re used at Baba Garkin Mausoleum (IAS Archive)

*Fig. 24-27
Yassiören Ancient
Stone Quarry
(IAS Archive)*

Fig. 28
Yassiören –
Delipınar District
(IAS Archive)

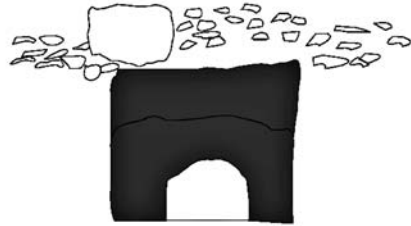
Fig. 29
Yassiören –
Delipınar District:
Tumulus I
(IAS Archive)

Fig. 30
Yassiören –
Delipınar District:
Rock Cut Graves
(IAS Archive)

2.30
kuzey ————— güney

1/20

*Figs. 31-35
Yassiören –
Delipınar District:
Rock Cut Graves,
no. 5/1 (IAS Archive)*

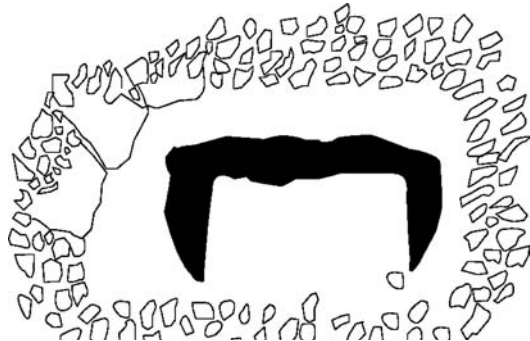

Fig. 36
Yassiören – Delipınar
District: Rock Cut
Graves, no. 5/2
(IAS Archive)

Fig. 37-38
Yassiören – Delipınar
District: niches for
religious practices
(IAS Archive)

*Fig. 39
Late Byzantine/
Ottoman Houses at
Yassıören Ayazma
District (IAS Archive)*

*Fig. 40
Mausoleum from
Yassıören Ayazma
District (IAS Archive)*

*Fig. 41
Ulaş Tepe
(IAS Archive)*

*Fig. 42
Rock – Cut Grave
from Ulaş Tepe
(IAS Archive).*

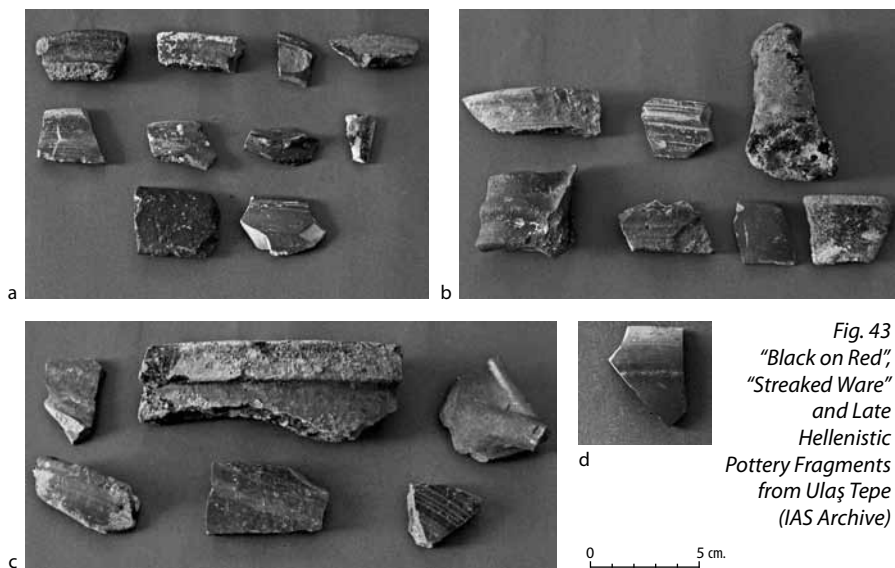

Fig. 43
 "Black on Red",
 "Streaked Ware"
 and Late
 Hellenistic
 Pottery Fragments
 from Ulaş Tepe
 (IAS Archive)

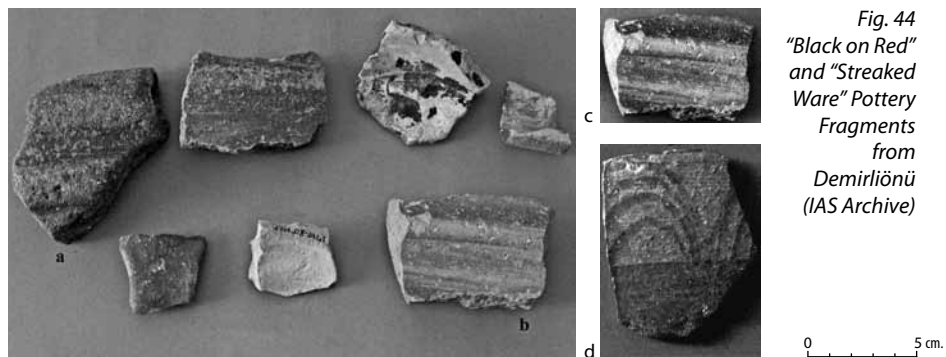

Fig. 44
 "Black on Red"
 and "Streaked
 Ware" Pottery
 Fragments
 from
 Demirliönü
 (IAS Archive)

Fig. 45
 Çeştepe
 Tumulus
 (IAS Archive)

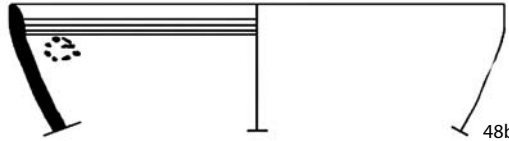
Fig. 46
A Quadrangle
Osthoteke from
Garip Village
(IAS Archive)

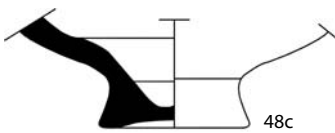
Fig. 47
A Fragment
of a Garland
Sarcophagus
Garip Village
(IAS Archive)

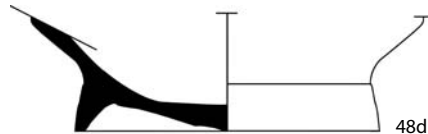
Fig. 48a
Pottery Fragment of
1st Century BCE from
Değirmenderesi
(IAS Archive, by E. Can)

48b

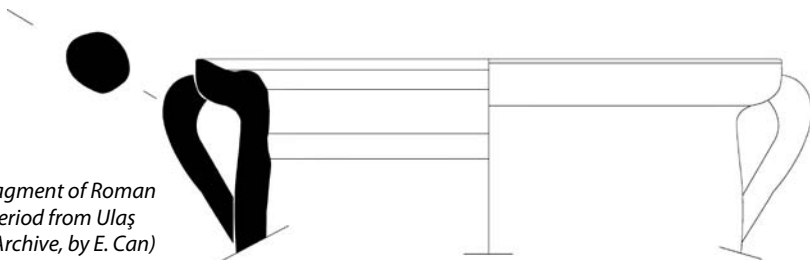
48c

48d

Fig. 48b-d Pottery Fragments of 2nd and 1st century BCE from Ulaş Tepe
(IAS Archive, by E. Can)

Fig. 48e
Pottery Fragment of Roman
Imperial period from Ulaş
Tepe (IAS Archive, by E. Can)

New Research in Northwestern Pisidia: Ancient Konane (Conana) and its Territory

Bilge Hürmüzlü – Andrea De Giorgi – Paul A. Iversen

Keywords: Pisidia, Konane/Conana, Gönen, Tumulus, Lydia

Anahtar Kelimeler: Pisidia, Konane/Conana, Gönen, Tümlüs, Lidya

In the summer of 2009, the second season of the Isparta Archaeological Survey (IAS) was conducted under the auspices of the Turkish Ministry of Culture and Tourism, Directorate General Antiquities and Museums¹. The IAS focuses on the territory of northwestern Pisidia and in 2009 we investigated the area around the modern village of Gönen, which lies 24 km north of Isparta and where ancient Konane (Roman Conana) was situated (Figs. 1-3). The immediate purpose of fieldwork in the area of Gönen was to document the surroundings and physical transformations of the ancient town of Konane – a Pisidian community whose historical and archaeological record remain largely undocumented² – with a view to situating our findings within the larger context of the complex landscape of northern Pisidia.

Although preliminary, this interim field report illustrates the aims and areas in which this new research team operated and offers some hints as to the cultural configuration of Konane's landscape and its development through history.

¹ The Isparta Archaeological Survey (IAS) was founded by members of the Department of Archaeology at Süleyman Demirel University, Isparta (B. Hürmüzlü), by members of the Department of Classics at Case Western Reserve University in Cleveland, Ohio (A. De Giorgi and P. Iversen, the former of whom is now at the Department of Classics at Rutgers University, New Jersey), and members of the Fachhochschule für Technik und Wirtschaft, Berlin (K. Kohlmeyer, A. Weiser). We would like to thank these institutions, as well as the Turkish Ministry of Culture and Tourism and the Suna & İnan Kırac Research Institute for Mediterranean Civilizations, for their generous support. Our special thanks goes also to Bülent Okta (Eskişehir Museum), the Representative of the Turkish Ministry of Culture and Tourism, and to all the students and others who participated survey.

² Several epigraphical surveys traversed the territory of Konane and recorded abundance of written documents, among them are Buckler *et al.*, Ramsay, Drew-Bear and Özsait; hardly illustrated by them is the archaeological record.

Kuzeybatı Pisidia'da Yeni Araştırmalar: Antik Dönem'de Konane (Conana) ve Çevresi

Isparta Arkeolojik YüzeY Araştırması (IAS) projesinin 2009 yılı çalışmaları, Isparta'nın 24 km kuzeyinde yer alan Konane (Roma Dönemi'nde: Conana) antik kentinde, uluslararası ve disiplinler arası bir ekiple gerçekleştirilmiştir (Fig.1-3). Projenin temel amacı, Isparta Müzesi tarafından 2008 yılında tespit ve tescil edilen kentin henüz sorularla dolu olan tarihsel ve kültürel gelişmesi hakkında cevaplar aramak ve bir kültür envanterinin çıkartılmasını sağlamaktır.

Konane antik kentinde çalışmalar üç aşamada gerçekleştirilmiştir: (I) Kale Tepe adı verilen yerleşim alanında arkeolojik yüzeY araştırmasının yanı sıra, mimari kalıntıların tespiti ve topografik plan çizimine başlanmıştır. (II) Kale Tepe'nin yamaçlarında yer alan alanlar ile (III) Gönen İlçesi içerisinde ve civar köylerde epigrafik ve arkeolojik buluntuların tespitine dönük olarak yüzeY araştırması gerçekleştirilmiştir.

Çalışmalar sonunda elde edilen ilk veriler, 1656 m yükseklikte ve Gönen İlçesi'nin 2 km kuzeyinde yer alan Kale Tepe'nin (Fig. 2 ve Fig. 4: 1a), oldukça iyi durumda korunmuş olan sur duvarlarıyla tahkim edildiği ve sivil yapılarla cadde sistemlerinin izlenebildiği bir çekirdek yerleşme alanı olduğunu ortaya koymaktadır (Fig. 5). Bunun yanı sıra, tepenin güneydoğu kısmında, kente girişi sağlayan yolun her iki yanında tümölüsler ve kayaya oyulmuş mezarlardan oluşan bir nekropolis yer almaktadır. Kale Tepe'de gerçekleştirilen yüzeY araştırması sırasında ele geçen seramikler, tepe üzerinde yer alan yerleşmenin Erken Hellenistik Dönem'den itibaren kurulmuş olduğuna ve muhtemelen de Roma Dönemi'nde terk edilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Roma Dönemi'nden itibaren Konane yerleşmesinin güneydoğu yamaçlara kaydığı, Bizans Dönemi'nde ise batıya doğru genişlediği anlaşılmaktadır.

Buluntular bakımından daha iyi bir şekilde temsil edilen Roma Dönemi'nin aksine, kentin daha erken dönemlerine ait veriler oldukça kısıtlıdır. Bununla birlikte IAS projesinin öncelikli amaçlarından biri, özellikle Kuzeybatı Pisidia'da izlerine Tymandos (Yassıören) ve civarında rastlanmış olan Hellenistik Dönem öncesi Pisidia'nın arkeolojik olarak araştırılmasıdır.

2009 yılı çalışmaları bu açıdan önemli sonuçlar vermiştir. Kale Tepe'nin kuzeybatısında yer alan vadide M.Ö. 7. ve 6. yy'a tarihlenmesi gereken Phryg/Lydia seramiklerinin ("streaked ware" gibi) yanı sıra, İonia ve Doğu Akdeniz sahillerinde sıklıkla rastlanan bantlı seramikler de ele geçmiştir (Fig. 8 ve 9). Bu buluntular Kuzeybatı Pisidia'nın Hellenistik Dönem öncesinde karşı karşıya kaldığı kültürler arası ilişkilerin anlaşılması ve söz konusu coğrafyanın tarihsel gelişiminin izlenmesi bakımından önemlidir.

Kuzeybatı Pisidia'nın Hellenistik Dönem'de politik ve yerleşim yapısına ilişkin veriler oldukça kısıtlıdır. Antik metinlerin de bu bölge hakkında oldukça az veri sağladığını belirtmek gerekir. Apollonia ve Seleukeia Sidera gibi Konane'ye yakın yerleşmelerin Attalos ve Seleukos tarafından kurulmuş oldukları bilinmekle birlikte, Konane'nin sözü edilen dönemlerde politik ve kültürel açıdan nasıl etkilenmiş olduğuna dair sorular halen cevaplanmaya muhtaçtır. 2009 yılında yapılan çalışmalarda, 50 ile 100 m çapında bir alana yayılan ve genellikle Erken Hellenistik Dönem'e tarihlenmesi gereken seramiklerin toplandığı (yoğunlukla içe dönük ağızlı/ kırmızı/ kahverengi/ siyah boyalı kâse parçaları); 250 ile 1500 m aralıklarla karşılaşılan küçük yerleşme izlerine rastlanmıştır. Vadide yer alan bu yerleşmelerin Kale Tepe üzerinde konumlanan Hellenistik Dönem'e ait kentle ilişkisi önümüzdeki yıllarda detaylı olarak araştırılacaktır.

Gönen modern yerleşmesinin kuzeyinde yer alan ve doğal bir tepe olan Akyokuş Tepe üzerinde (Fig. 2, 1b ve Fig. 3), M.Ö. II. binden itibaren Bizans Dönemi'ne dek yerleşimin olduğuna işaret edecek buluntulara rastlanmıştır. Tepenin kuzey yamacında yer alan ve geniş bir alana yayılan nekropolis (Fig. 2 ve 4: 1b ve 10), Roma yerleşmesinin üzerine kurulmuş olduğu anlaşılan modern Gönen'in kuzeyine dek uzanmaktadır (Fig. 2).

Konane antik kentinin Roma Dönemi'nde nasıl bir konuma sahip olduğu hakkında yeterince veri yoktur. Bununla birlikte, 2009 yılında saptanan otuz beş adet yazıtın çoğunluğu mezar taşlarına ait olmakla birlikte, bazıları kent hakkında önemli ipuçları sağlamaktadır. Kentin Flaviuslar Dönemi'nde Augustus kültürünün başrahibi olan Gaius Iulius Cornutus'u ve Perge'deki İmparatorluk oyunları *agonothetes*'i onurlandırdığı bilinmektedir (IKPerge 43). Bunun yanı sıra, Gönen İlçesi içerisinde bir duvarda karşılaşılan ve daha önce yayınlanmış olan yazıt (Price 1984) Konane'de bir imparatorluk kültürü veya tapınağının varlığını göstermektedir. IAS ekibi tarafından tespit edilmiş olan, imparator Flavius Valerius Severus ve imparator Galerius Valerius Maximianus onuruna adanan yazıtlar ile iki yeni Roma Dönemi mil taşı, Konane'nin Tetraşi Dönemi'ndeki güçlü varlığına işaret etmektedir. Miltaşları

üzerinde *civitas* ibaresine rastlanmıştır. Ancak, bu ibarenin kente ne zaman verilmiş olduğuna işaret edebilecek veri veya sikke henüz ele geçmemiştir. Bununla birlikte, bu mil taşları Via Sebaste hakkında önemli ipuçları sağlamaktadır (Fig. 1). İlk mil taşı Seleukeia Sidera'ya giden yolun üzerindeki bir tarlada (Havdan Mevkii, Kınık Çitliği) bulunmuştur (Fig. 2, 12 ve 13) ve maalesef tam olarak korunmamıştır. Bu mil taşı MS 198-211 yılları arasında tarihlenmektedir. İkinci mil taşı ise Gönen İlçesi'nin 7 km kuzeybatısında yer alan İğdecik Köyü mezarlığında bulunmuştur (Fig. 1 ve 14). Çift dilli olan bu mil taşının üst kısmı kırıktır. Üzerindeki yazıttan hareketle, Konane'den 4 mil uzakta yerleştirilmiş olduğu anlaşılan bu mil taşı, kenti Via Sebaste'dan 15 km batıya doğru konumlandırmaktadır (Fig. 2).

Sonuç olarak, 2009 yılında yürütülen yüzey araştırması neticesinde Konane antik kenti hakkında oldukça önemli ve yeni veriler elde edilmiştir. Konane'nin, Hellenistik Dönem öncesinden itibaren, sahip olduğu geniş ve verimli ovaları; Pisidia Bölgesi için ayrıcalıklı bir yol kavşağı üzerinde bulunması nedeniyle, bölgede önemli bir merkez olduğu düşünülmektedir. Oldukça dinamik bir yapıya sahip bir bölgede yer alan Konane antik kentinin tarihsel süreçte uğramış olduğu kültürel, politik değişimler ile bunların etkileri ve kentin sınırları hakkındaki sorulara önümüzdeki yıllarda yürütülecek yüzey araştırması çalışmalarıyla yanıtlar aranmaya devam edilecektir.

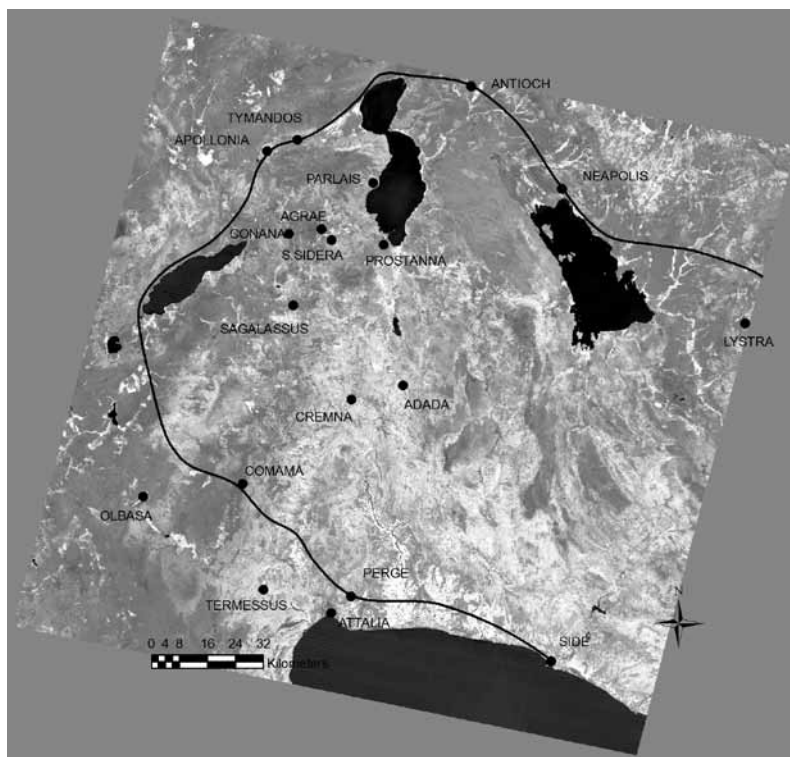

Fig. 1 General Map of Pisidia and Via Sebaste (by A. De Giorgi, IAS Archive)

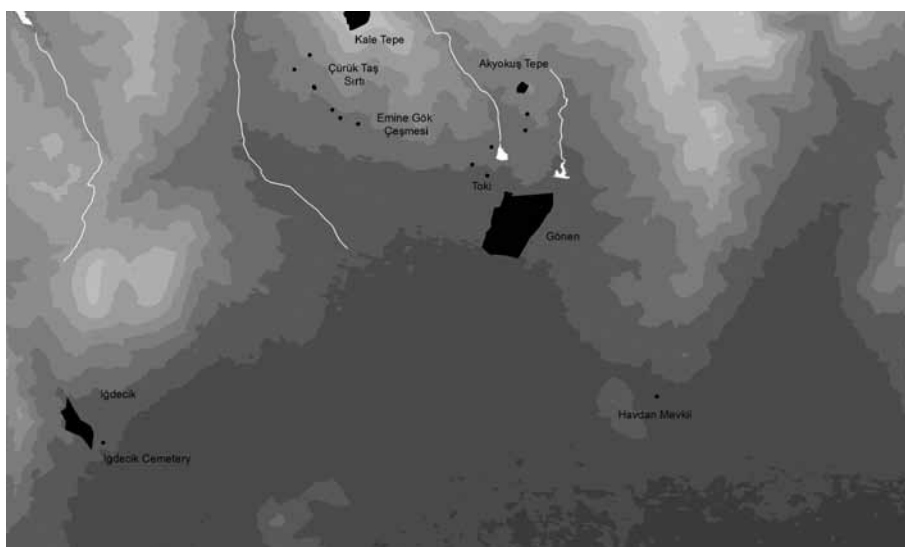

Fig. 2 Konane and Its Territory (by A. De Giorgi, IAS Archive)

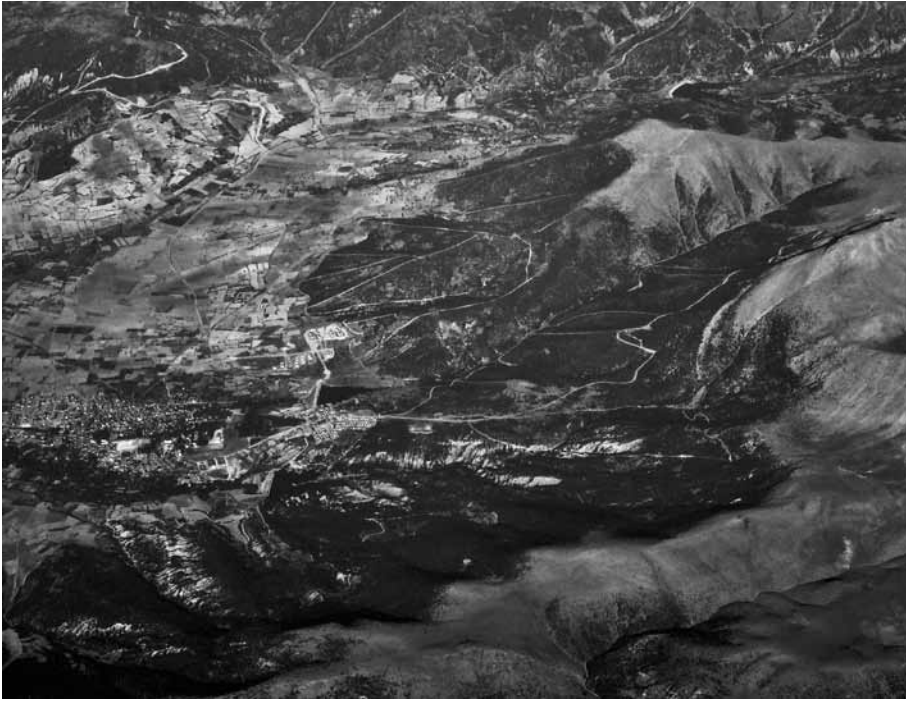

Fig. 3 *Konane and Modern Gönen from the air (Photo: M. Rumor, IAS Archive)*

Fig. 4 *Kale Tepe and Akyokuş Tepe (Quickbird Scene Digital Globe, IAS Archive)*

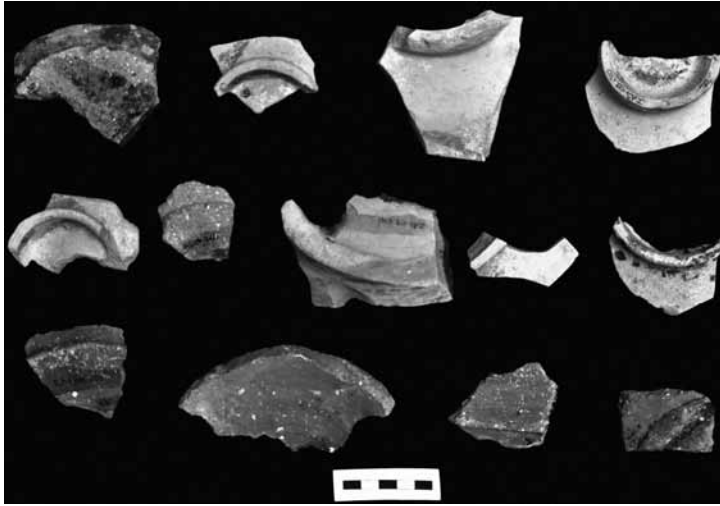
Fig. 5
Fortification
System at Kale
Tepe (Photo:
B. Hürmüzlü,
IAS Archive)

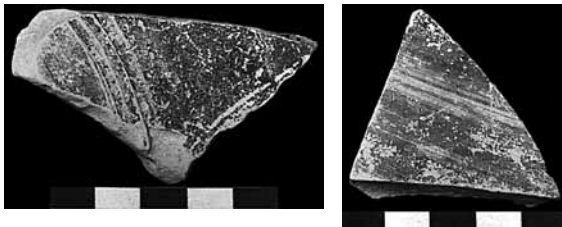
Fig. 6
Çürüktaş Sırtı
Area (Photo:
A. De Giorgi,
IAS Archive)

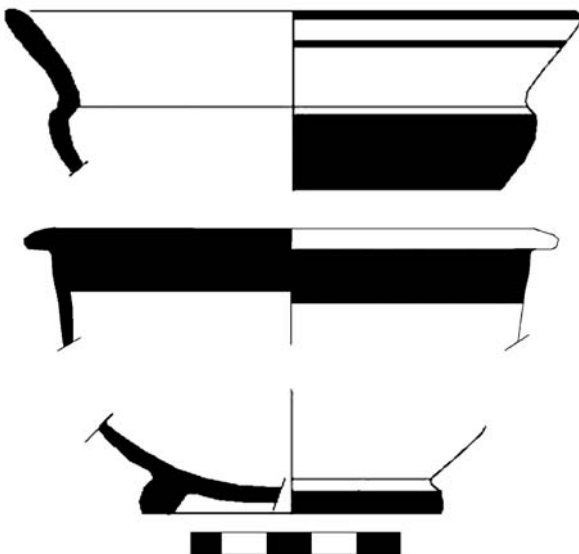
Fig. 7
Hellenistic Pottery
from Çürüktaş
Sırtı Area
(Photo: B. Kalfa,
IAS Archive)

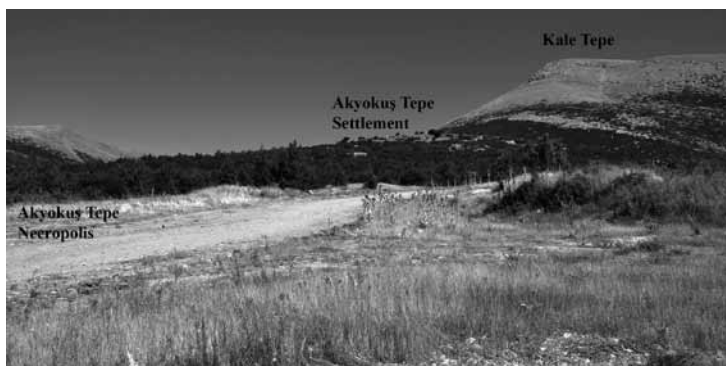
*Fig. 8
Archaic Pottery
from Southwest
Valley of Kale
Tepe Area
(Photo: B. Kalfa,
IAS Archive)*

*Fig. 9 a, b
Examples of Streaked
Ware from the Southwest
Valley of Kale Tepe Area
(Photo: B. Kalfa, IAS Archive)*

*Fig. 10
Archaic Pottery from
Southwest Valley of
Kale Tepe Area
(Drawing: A. Inan,
IAS Archive)*

*Fig. 11
Kale Tepe and
Akyokuş Tepe
from the East
(Photo: B. Hürmüzlü,
IAS Archive)*

*Fig. 12
Havdan Area
from Southeast
and the Road to
Seleukeia Sidera
(Photo: A. De Giorgi,
IAS Archive)*

*Fig. 13
Milestone 1
(Photo: P. Iversen,
IAS Archive)*

*Fig. 14
Milestone 2
(Photo: P. Iversen,
IAS Archive)*

Doğu Dağlık Kilikia Kentlerinin *Territorium*ları, Yerleşme Türleri ve Değişimler

Hamdi Şahin

Keywords: Eastern Rough Cilicia, Settlements, Inscriptions

Anahtar Kelimeler: Doğu Dağlık Kilikia, *Territorium*, Yerleşmeler, Yazıtlar

Strabon'a göre¹ Kilikia, batıda Korakesion (Alanya), doğuda Aleksandria kat'Isson (İskenderun) arasında kalan alanı kapsamaktaydı ve coğrafi özelliklerinden dolayı Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia) ve Kilikia Pedias (Ovalık Kilikia) olmak üzere iki bölgeye ayrılmıştı. İki bölge arasındaki sınır kenti ise Soli-Pompeiopolis'dir (Viranşehir).

Son yıllarda antik kentlerin yayılım alanları, hinterlandlarında yer alan kırsal kesim yerleşmeleri ve *polis-khora* arasındaki ilişkilerin irdelendiği araştırmaların giderek önem kazandığı görülmektedir. Söz konusu çalışmalar, kentleri besleyen en önemli “*tarımsal ve ekonomik birim*” niteliğini taşıyan antik köylerin (*kome*) ve bünyesinde barındırdığı konut sayılarıyla köy özelliği taşımayan “*tarımsal nitelikli küçük yerleşmelerin*” nitelikleri ve işlevleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, πόλις (=Polis), κώμη (=Kome) ve χώρα (=Khora), yerleşim tarihi araştırmalarında en önemli üç oluşum olarak öne çıkmaktadır. Söz konusu bu yerleşim türleri arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur ve her üç yerleşme türünü de birbirinden ayrı düşünmek olanaksızdır. Zira güçlü bir ekonomiye sahip olan kentlerin dahi, hinterlandından gelecek çeşitli ürünlere ihtiyaç duyduğu açıktır (Schuler 1998: 1). Bu oluşumlar arasındaki ilişkilerinin anlaşılmasında ve yerleşme türü adları, coğrafi kavramlar ya da antik köy adlarının sağlanmasında kuşkusuz yazıtlar ve antik yazarların eserleri en önemli yeri tutmaktadır. Ancak yerel ve uluslararası ticaretin anlaşılmasına ilişkin ipuçları barındıran keramik-amphora

¹ Strabon, XIV, 5.1. "Τῆς Κιλικίας δέ τῆς ἕξω τοῦ Ταύρου ἡ μὲν λέγεται τραχεία ἡ δὲ πεδιάς..."

The Territories of the Cities in Eastern Rough Cilicia Settlement Types and Changes

This paper studies the qualitative changes observed in the area between Calycadnus (Göksu River) in the west and Lamos (Limonlu Creek) in the east, and the settlement types in the rural areas in the light of the available epigraphic data.

Despite the difficulties presented by the topography of Rough Cilicia, from the beginning of the 19th century, researchers conducted epigraphical and archaeological investigations in the region and published the results.

The geological-morphological features, geographical location, climate, flora-fauna and ground/underground sources of the region played an important part in the cultural, political and economic development of the region. Here, the mountains descend vertically to the sea and rise abruptly behind coast, which formed long, deep valleys extending vertically to the coast. These convenient features allowed many settlements especially in the Eastern Rough Cilicia.

The urbanisation process in the region started in the Hellenistic period gained momentum in the Roman Imperial Period due to the urbanisation policies of the Romans and continued well into the 6th-7th centuries AD. Urbanisation in the Imperial Period in particular caused an increase in the rural settlements, which are the most important suppliers of the cities. This does not only shows the characteristics of Roman urbanisation in the region, but also means a change, development and restructuring in the agricultural policies that go parallel with the urbanisation.

The inscriptions from the Eastern Rough Cilicia bear less village names and settlement terms in comparison to those from Lycia, Phrygia, Caria and Lydia. Ancient sources mostly remain silent on the matter. This is because the practice inscribing place names simply do not exist or there is no need for it, or these inscriptions are yet to be discovered. The close location of ancient cities and change of their nature or texture due to the political and economic causes do not allow us to determine their territories. In addition, lack of adequate data for identification and classification of the inscriptions make the determination of the settlement characteristics of the region even more difficult.

Res. 3
Korykos,
Anastasius Yazıtı

Res. 4 Imbriogon Kome, Genel Görünüş

Res. 5
Yazıtlı Mezar Sunağı
(Silifke Müzesi)

Res. 6 Korasion, Savunma Duvarları

Res. 7 Korasion, Dellek Mevkii Duvar Yapısı ve Kapı Genel Görünüşü

Res. 8 Korasion, Dellek Mevkii Duvar Yapısı ve Kapı

The Nature of Prehistoric Anatolian Religions – An Ethnoarchaeological Perspective

Jak Yakar

Keywords: Anatolia, ethnography, Shaman, iconography, ritual

Anahtar Kelimeler: Anadolu, etnografi, Şaman, ikonografi, rituel

Reflections of animism, shamanism and totemism in prehistoric iconography (Figs.1-3)

The highly symbolic nature of images in the visual prehistoric art of Anatolia suggests that the religious practices of hunter-gatherers and farmers were animistic in character in which the mediation between the visible and spirit worlds required the intervention of shaman-like sacred figures. It is also likely that human, animal and hybrid figures in the prehistoric iconography are mentally perceived images of genetically and cross culturally transmitted enigmatic spiritual notions relating to the power of forces of nature or mythical ancestors, and their role in ensuring the continuity of life for all living beings. The three millennia long sequence of such imagery starting with the artistic renderings of hunter-gatherer spiritualism (e.g. Göbekli Tepe) indicates on the one hand continuation of certain basic beliefs in a life cycle, spirit world, etc., and on the other, new notions resulting from socio-economic changes brought about by increasing dependence on agriculture.¹ It is possible to see a connection between the latter and the increasing emphasis on figurines presumably depicting mother or fertility goddesses. During the multi-staged socio-economic evolution which started in the Aceramic Neolithic period and lasted for up to six millennia the transconscious and conscious mind became progressively more imaginative and diversified, but at the same time spiritually more confused, finally setting the stage for the

¹ For some current views on the subject see, Lewis-Williams 2008; Eliade 2004; Verhoeven 2002b.

Anadolu Prehistorik Dinlerin Yapısı – Etnolojik Açıdan Bir Bakış

Göbekli Tepe, Nevali Çori, Çatalhöyük ve Köşk Höyük gibi hem erken ve hem de gelişmiş Neolitik yerleşimlerde açığa çıkarılan sanat eserleri, bunları yaratan toplumların dinî inançlarını kısmen de olsa yansıtırlar. Bu konuyla ilgili zaman ve mekân bakımından değişik kültürlere ait etnolojik belgeler bize dinî ayinlerin ve törenlerin düzeni ve tatbiki ile ilgili farklılıklarına rağmen, benzer inançları paylaştıklarını gösterir.

Anadolu prehistorik sanatının büyük olasılıkla ruhani inançları yansıtan simgesel stili Neolitik avcı-toplayıcı ve çiftçi toplumunun dinî törenlerinin animistik bir karakterde olduklarına işaret eder, denilebilir. Etnografik belgeler bu tür dinlerde değişik amaçlarla düzenlenen törenleri ve ayinleri Şaman olarak tanımladığımız kutsal adamların yönettiğini gösterir. Bu ayinlerin bazıları Şaman'ın vasıtasıyla ölmüşlerin ruhları ile temas kurma amacıyla düzenlenir. Şaman yakın ilişki hissettiği kudretli bir hayvanla ruhi bir ilişki kurar. Nevali Çori heykeltraşisinde ve Çatalhöyük duvar resimlerinde rastlanan insan, hayvan ve karışık insan-hayvan tasvirlerinin hiç değilse bir kısmı bu tür ruhi transformasyon inançlarını belgeleyebilir. Nevali Çori, Göbekli Tepe ve Eski Urfa Akeramik Neolitik ikonografisinde karşılaştığımız bazı eserlerin tabiatı kontrol eden ilahi güçleri veya mitolojik ataları tasvir etmiş olmaları mümkündür.

Prehistorik evrensel inançların anılarını, Şamanizm ruhani ilkelerini devam ettiren toplumlarda bulabiliriz. Bu ilkelerin başında evrenin faniler, ruhlar ve ilahi kudretler tarafından ikamet edildiği inancı vurgulanır. Bu konuyla ilgili model örnekler arasında Malay Yarımadası'nda yaşayan Samang pigmentleri, evrenin kendi yerel görüşleri açısından tasvirini yaparlar. Görüşlerine göre, ananevi yaşadıkları âlem, *Batu-Ribn* olarak adlandırdıkları evrenin merkezini temsil eden çok büyük dağ şeklinde bir kayadır. Bu dağ ölülerin ve kötü ruhların yaşadığı yöreyi kontrol eder. Geçmişte bu dağın başındaki bir ağaç gövdesi kozmik evrenin üç yöresine ulaşan bir yol oluştururdu. Bu yol fanilerle ölü ruhlarının temasını sağlardı. Bu tür efsanelerin yakın ve uzak benzerlerine şamanizm inançlarını benimsemiş çoğu toplumlarda rastlamak mümkündür.

Arkeolojide bu tür inançların prehistorik Anadolu'da varlığına işaret eden veriler az da olsa mevcuttur. Bu veriler arasında ayinlerin kutlandığı kutsal alanları da örnek olarak sayabiliriz. Batı Anadolu'daki Geç Neolitik/Erken Kalkolitik Dönem'e tarihlenen Latmos Kayalıkları'ndaki boyalı kaya resimleri ile donatılmış açık hava alanı bu örneklerden biridir (Peshlow-Bindokat 1998; 2003). Diğer örnekler arasında yerel gruplar tarafından kutsal adlandırılmış bazı mağara ve kaya sığınaklarını ilave etmek mümkündür. Bu tür olağanüstü doğal yapıların muhakkak ki Prehistorik Dönemlerde evrenle ilgili inançları simgeleyen veya kozmik evrene yönlendiren kutsal girişler veya geçişler olarak saygı gördüklerini mutaala etmek pek yanlış olmaz. Bunların dışında insan eliyle yaratılan kutsal alanların varlığı, örneğin Göbekli Tepe (Schmidt 2006; Peters – Schmidt 2004), avcı-toplayıcı toplumların dini inançları hakkında etnografiden kaynaklanan yorumlara ihtiyaç duyar. Özel dairesel megalitik mimarisıyla, yuvarlak planlı ve yarı gömülü toprak tabanlardan yükselen yüksek ve bir kısmı bezemeli taş sütunlarıyla bu kutsal alan muhakkak toplumsal ayinlerin kutlandığı bir yerdi. Bu ayinlerin türleri hakkında fazla bir bilgi sahibi olmamamıza rağmen, bu kutsal alandaki ve Nevali Çori'de en az iki evreli kült binasından ele geçen heykeltraşi eserlerini etnografide şamanizm prensiplerine dayanan dini görüşler ışığında incelediğimizde bir takım benzerliklere şahit oluruz. Bu benzerlikler Erken Neolitik Dönem'de dinî inançların şamanizme yönelik oldukları kanaatine varabiliriz. Dolayısıyla Erken Neolitik toplumlarda da kozmik evren kavramının mevcut olduğu ve bununla ilgili ayinlerin de organize edildiği sonucuna varabiliriz.

Şamanizmle ilgili etnografik belgeler bu medyumların ataların ruhlarıyla ve ilahi güçlerle temas kurma amacıyla ve varsayımına ulaşabilmek için bir takım önlemlere başvurduklarını gösterir. Bu önlemler arasında ekstaz yaratan maddelerin tüketilmesi yanında, transa sokan danslar, tamburu devamlı ve monoton bir ritimle çalmayı sayabiliriz. Jamaika halk dini (myalizm) ile belgeler bunun ileri gelen örneklerinden biridir. Bu toplumda dini inancın kaynağı atalar kültürünün kudretidir (Rawcliffe 1969). Bu tür etnografik belgeler bize, atalar kültürünün Prehistorik Dönemlerde de var olduğuna işaret edebilir. Savunduğumuz, prehistorik sanatta karşılaştığımız konuların hiç değilse bir kısmının Şamanların hayal ettiği tabii güçlerin ve mitolojik ata ruhlarının figüratif tasvirleri olabilecekleridir.

Şaman ruhuna uygun ritüellerin tatbiki neticesinde kudretli hayvan ruhuna dönüşmesi konusu çok yaygındır; tercihen yırtıcı kuşlar ve etçil hayvanlar (Vitebsky 1995: 46). Bu ruh nakli şamanizm inançlarına göre medyumun her tür ruh ve ilahi güçlerle teması sağlayabilmek için gereklidir (Hoppál

2006; 2007a; 2007b; Schultes 1988; Vitebsky 2005; 2001). Ruh şaman-hayvan ruh naklini belirleyen etnografik belgeler arasında Güney Afrika'daki San Şamanlarının kaya resimleri başta gelir. Buna benzer bazı Prehistorik duvar resimlerinin de, örneğin Çatalhöyük, bu tür konuları işlediğini önerebiliriz.

Totemizmin etnografik belgeleri bu inançların Prehistorik Devirlerden kaynaklanmış olabileceğine delalet eder. Mesela, şamanizmde koruyucu hayvan ruhu inancının kökeni totemizmde olabilir. Totemizm'in niteliği hakkında yakın görüş birliği olmamasına rağmen Prehistorik Dönemlerde var olabileceği konusunda fikir birliği daha barizdir (Durkheim 1995). Bilhassa Kuzey Amerika yerli kültürlerinde bu konuda yapılan araştırmalar totemin kişinin totemin ruhi hayatıyla yakın ilişkisini simgeler. Bu ilişkide kişi totemin ruhi hayatını bünyesinde saklar. Bu ilişkide hâkimiyet bazı kültürlerde kişide, bazen ruhta olabilir. Bu konuda etnografik belgelemeyi sağlayan toplumlar arasında, Bantu halkı önde gelir. Nevali Çori veya Göbekli Tepe'de ortaya çıkarılan bazı heykeltraşi örneklerde totemizm mevhumu yansımalar aranabilir.

Etnografik örneklere dayanarak dünyevi ve ruhani veya canlılar ve ölümler alemlerinin interaktif oldukları inançların Prehistorik Devirlerde var olduğu önerilebilir. Doğu Hindistan'da yaşayan Sora orman kavimlerinde ölüm hayatın sona ermesinden ziyade hayatın bir evresi olarak nitelendirilir. Bu geçici evrede yaşayanlar ölümlerle temasa geçerler. Bu inançta ölümlerin ruhları canlı yakınlarının ekinlerini ruhlarının gücüyle verimleştirirler.

Çatalhöyük'te rastlanan yabani sığır boynuzları veya kil ile sıvanmış boynuzlu kafatasları ile donatılmış mekân alanlarının maksadı hakkında sonsuz faraziyeler yürütmek mümkündür. Bu mekânlarda yaşayan kişilerin toplum içindeki faaliyetlerini şamanizm ile ilgili olması ihtimali faraziyesini güdersek prehistorik şamanların da hipnotik ikna tedavisi yöntemiyle kötü ruh defetme ve verimliliği artırma ayinleri düzenlediklerine inanırsak, bu tür aktivitelerin sembolik gerekçelerle kutsallaştırılmış bir mekânda gerçekleştirme olanağını dikkate almak gerekir.

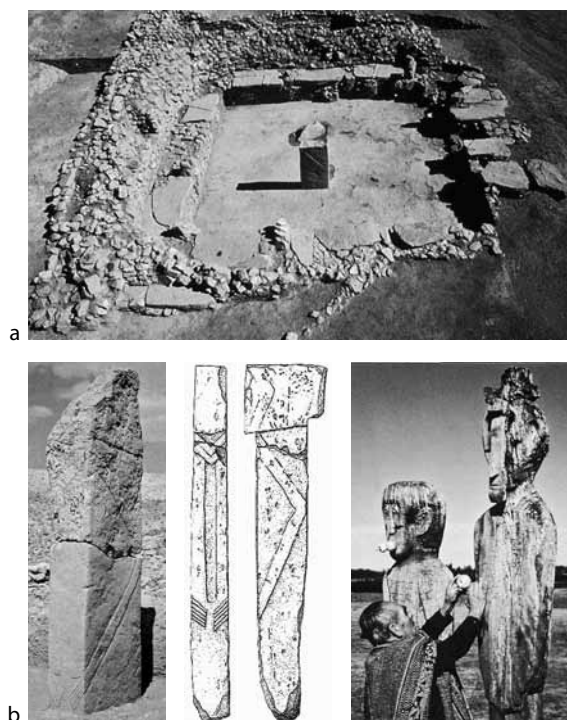

Fig. 1
Nevalı Çori a) Cult Building (level II) with one of the two centrally placed T-shaped stone pillars with some human features rendered in low relief; b) In speculating the likely function of such centrally placed stone pillars bearing human features, the ethnography of spiritualism can broaden the range of possibilities. A Mapuche shaman placing (offering) fruit in the mouth of anthropomorphic wood carved mediums. These statues act as intermediaries between the spirits dwelling in the body of Pillan, a mythological ancestor, and the shaman trying to communicate with them.

Fig. 2 *Shamans: a) Tikuna shamaness (Schultes 1988); b) Papua New Guinean shaman (wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b/1P) c) Altay shaman performing; d) Orochon shaman, Inner Mongolia.*

Fig. 3
Mbiri worshippers of Zimbabwe expecting to meet the 'ancestors' after consuming a hallucinogenic rainforest shrub called iboga (Schultes 1988:45-53).

a

b

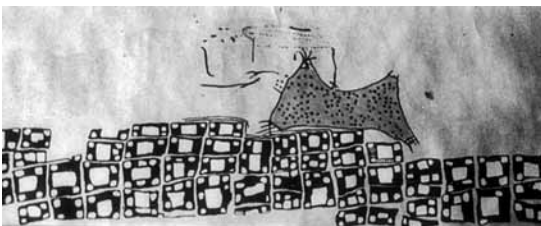
Fig. 4 a) Latmos rock outcrop; b) detail of red painted figures (SelenE Trek Earth)

a

b

c

Figure 5
Göbekli Tepe: a) One of the layer III 'sacral' structures; b) A stone pillar portraying some animals from the local fauna; c) A Çatalhöyük wall-painting illustrating an erupting volcano standing over a village or the settlement itself. This composition relates perhaps to a cosmic world.

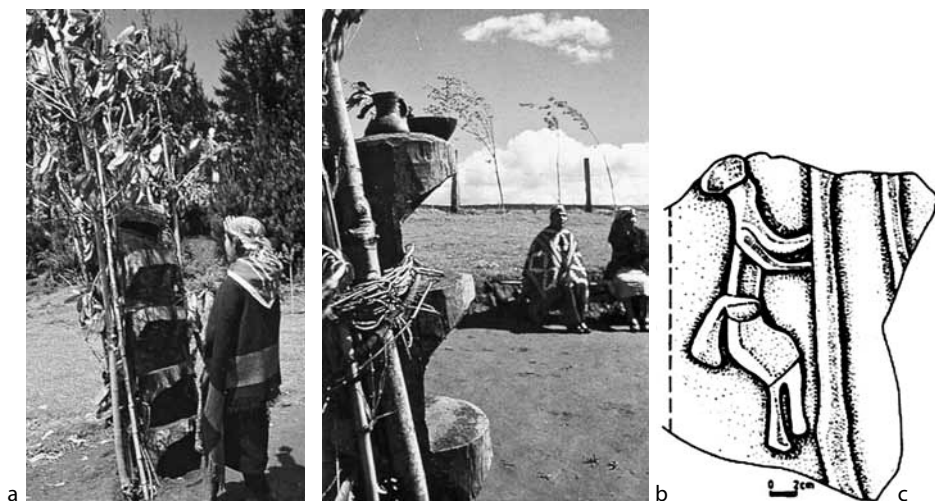

Fig. 6 a) Mapuche shaman (machi), Chile meditating in front of a stepped pillar. b) The pitcher and bowl on the last step of the pole contain food and drink offerings to spirits; c) Köşk Höyük: a sherd of a relief decorated broken vessel showing a human in a climbing motion. Could this be a depiction of a shaman's soul climbing a post or a tree?

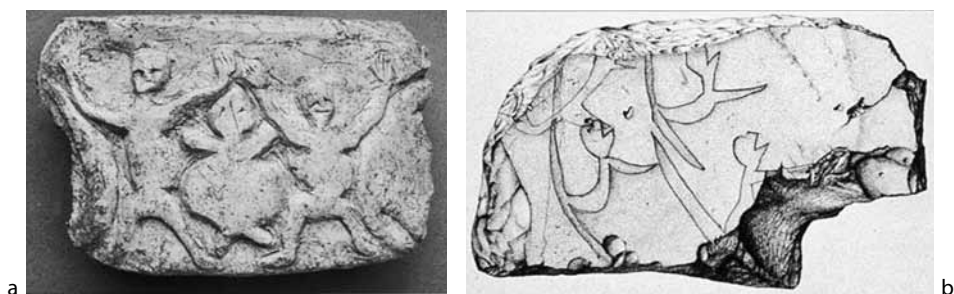

Fig. 7 Nevalı Çori: a) Limestone bowl portraying two human figures flanking a tortoise in a dancing motion. Human-animal linkage is a recurrent theme in the Neolithic iconography of Anatolia; b) Limestone plaque portraying engraved human figures in ecstatic jumping.

Fig. 8 Çatalhöyük wall-painting with animated human figures. Manipulated vision of a spirit world or an illustration of a mythical account?

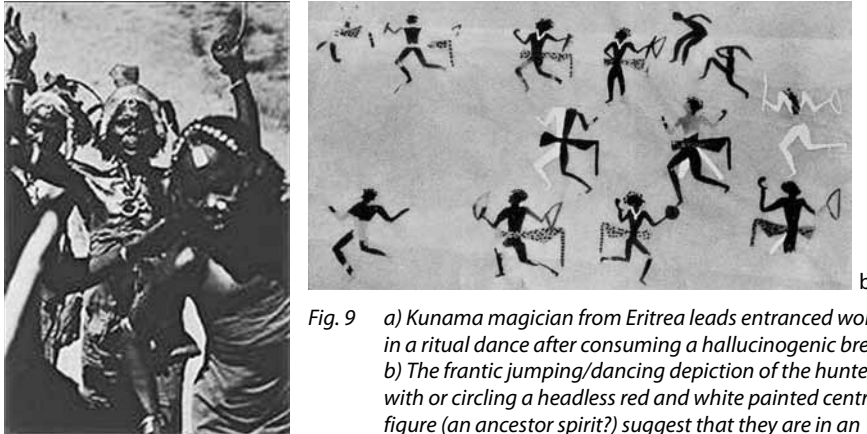

Fig. 9 a) Kunama magician from Eritrea leads entranced women in a ritual dance after consuming a hallucinogenic brew; b) The frantic jumping/dancing depiction of the hunters with or circling a headless red and white painted central figure (an ancestor spirit?) suggest that they are in an altered state of consciousness perhaps derived from a so-called spirit possession (Mellaart 1967).

Fig. 10 a) Çatalhöyük wall painting illustrating a large aurochs surrounded by small figures of hunters, some of them in ecstatic state; San shaman paintings portraying sacred elands and figures of hunters jumping in trance (?).

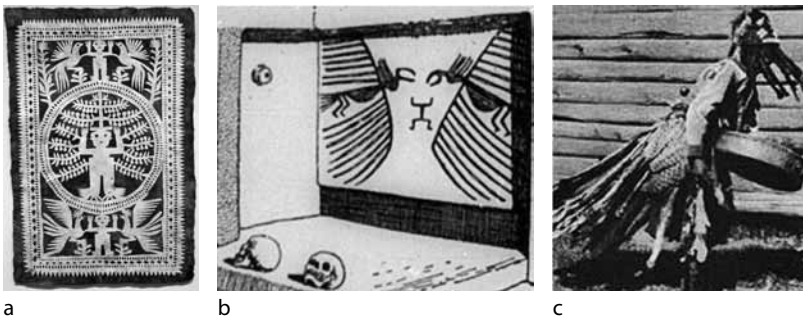

Fig. 11 a) Otomi fertility paper cutout from San-Pablito, Puebla, Mexico. Otomi shamans of Mexico still make the traditional bark-paper cutouts depicting spirit beings in order to secure their blessings. The Smithsonian Institute, New York; b) Figures of vultures with human legs encircling a headless human body from a Neolithic Çatalhöyük wall painting. The composition perhaps depicts a pair of shamans, disguised as vultures (transforming their spirits into birds of prey), communicating with a human spirit (Mellaart 1967; Yakar 1991); c) A barely conscious Finno-Ugrian shaman priestess featuring a bird-like disguise and performing under the influence of *Amarita muscari*, a trance inducing psychoactive mushroom substance consumed orally or smoked (Schultes 1988).

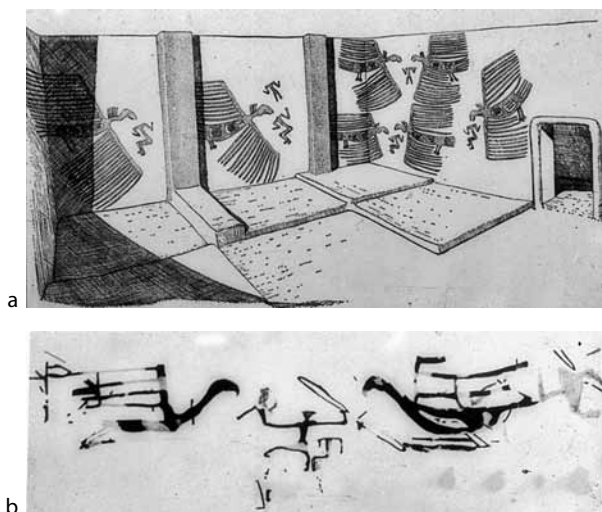

Fig. 12
 Çatalhöyük wall-paintings:
 a) Large vultures and small headless human figures;
 b) Two human figures; one small and headless, the second larger chasing away or calling two large birds of prey (Mellaart 1967; Yakar 1991).

Fig. 13 Çatalhöyük wall-reliefs: a) Perhaps depicting composite animal and human figures (note the human navel). Located at the centre of the human body the navel could symbolize a communications link between the two dimensions of life; the spiritual and physical. The destruction of facial details and limbs prior to the burial of the abandoned houses may have been carried out to either trap or release their spirits or spirits dwelling in their bodies. b) Two leopards facing each other (Mellaart 1967).

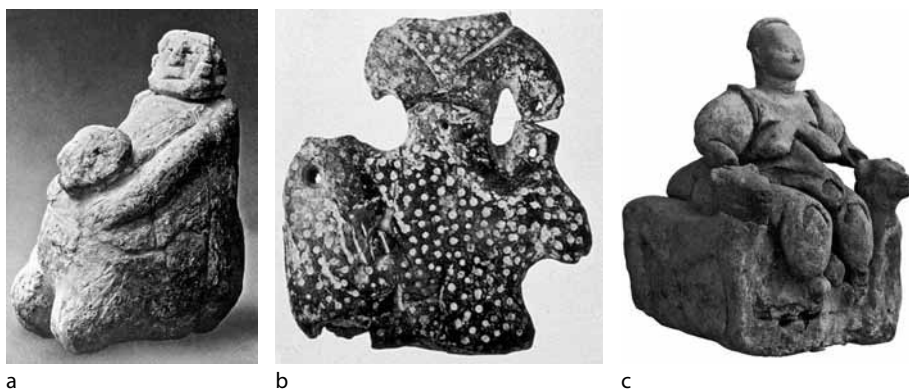

Fig. 14 Çatalhöyük figurines: a) a male figure riding a bull; b) a human figure standing next to a leopard; c) female figure seating between two mountain lions.

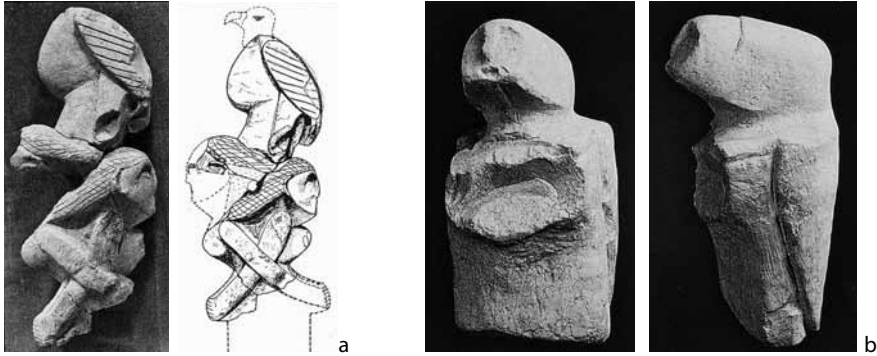

Fig. 15 Nevali Çori limestone sculptures: a) Bird of prey perching on two human heads; b) Bird with human head. Such composite sculptures could represent a belief in shamanism of human and animal spiritual interaction for contacting and relaying messages from the spirits of the dead.

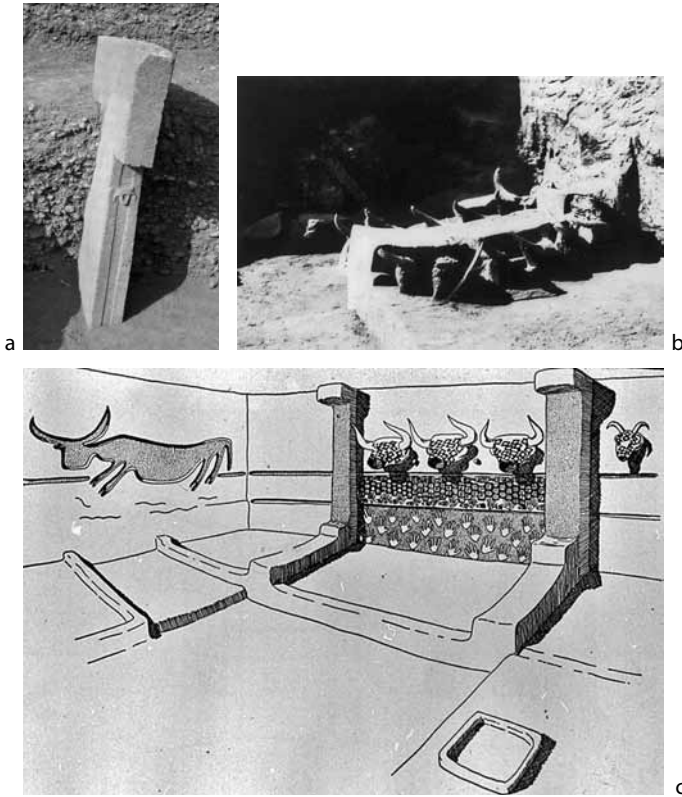

Fig. 16 a) Bucranium motif on pillar, Göbekli Tepe (Peters – Schmidt 2004) b) Pairs of wild cattle horns incorporated in a bench, Çatalhöyük; c) panel with handprints (Mellaart 1967)

Fig. 17 a) Mayan priest performing healing on a patient associated with shamanism (Tedlock 1992); b) Disguised Yupik (Alaska Eskimo) shaman with wing-like hands exorcising evil spirits from a sick boy (Schultes 1988); c) Tikuna mask made of wood and bark-cloth (Museum of the American Indians, The Smithsonian, NYC) The Tikuna live near Colombia's border with Brazil and Peru and maintain much of their traditional lifestyle. Such painted masks represent the spirits of the forest and are meant to ensure, during girls' puberty ceremonies, the health of the girl and her yet unborn child.

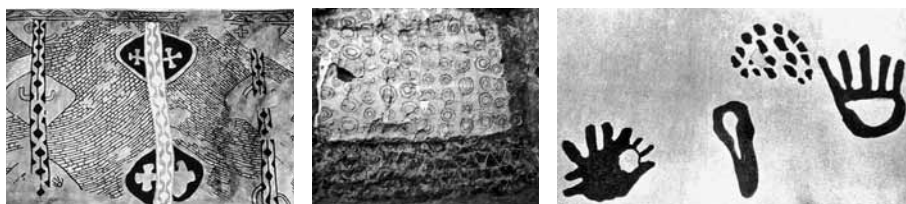

Fig. 18 Çatalhöyük, enigmatic wall-painting designs

Kitap Eleştirileri / Recensiones

Albayrak, İ., **Kültepe Tabletleri IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları VI Dizi-Sa.33^b (KBY Kültepe Bilimsel Yayınları-Kültepe Çiviyazılı Metinleri / Kültepe Cuneiform Texts Kt Tb)**, Ankara, 2006. ISBN 975-16-0246-7 TK / ISBN 975-16-1920-3.

(Veysel Donbaz)

1948 yılından bu yana kazısı devam eden Kültepe'den çıkarılan tabletlerin yayın yeri olan Ankara Kültepe Tabletleri serisinin (AKT I-III) devamı olan Kültepe Tabletleri IV, Prof. Dr. İrfan Albayrak tarafından yayına hazırlanmıştır.

Kapağın önyüzünde bir Eski Asur tabletinin (Kt o/k 61) resmi yer almakta olduğu kitap, Kültepe Bilimsel Yayınları (KBY)'nin Kültepe Arkeolojik Yayınları/Kültepe Archaeological Publications (Kt.A) ile Kültepe Çiviyazılı Metinleri/Kültepe Cuneiform Texts (Kt.T) listesini vererek başlamakta ve Kültepe-Kaniş Kazıları Başkanı Prof. Dr. Fikri Kulakoğlu'nun giriş yazısıyla devam etmektedir(VI-VIII). Kitapta, yazarın Önsözü (XI-XII), Kaynakçadan sonra (XIII-XVI), Özel İşaret (XVII) ve Metin Sıra Numarası ve Türleri Listesi (XIX-XXI) yer almaktadır (71 metin, 59 tablet, 12 zarf). Giriş (1-7) ve Introduction (9-14) bölümlerinden sonra kitabın takdim bölümü bitmektedir. Kitabın 15-168 sayfaları metinlerin neşirini (15-139) içermektedir. İndeks, Şahıs Adları (144-163); Yer Adları (164), Ay Adları (165) ve bazı Kelime ve Tâbirler (166-168) bölümlerine ayrılmış ve bunları Resimler bölümü takip etmektedir. Tabletlerin envanter numaraları ve neşriyat sıra numaraları dışında (1-71) başkaca bilgi verilmemiştir (gerçekte ise, çoğunluğu iki fotoğraftan oluşan 74 levha vardır). Sıra numaraları yardımıyla tabletleri bulmak mümkün görünüyorsa da, bu her zaman olası değildir. Örneğin, No.35 (Kt o/k 13a,b)'in tableti Kt o/k 13b için fotoğrafının bulunduğu sayfada hiçbir bilgi verilmemiştir. Bir zarf olan No.35 o/k 13a'nın fotoğrafı, tabletini içine alabilecek büyüklükte çekilmemiştir, ayrıca da arka sayfada Önyüz/Arkayüz olarak verilen tabletin rengi daha kırmızı olduğundan, bunların zarf ve tablet olabilecekleri ilk anda akla gelmemektedir. Ancak metin irdelenirken bu durum (zarf=a, tablet=b) olarak düzeltilmiştir.

Prof. Dr. Albayrak'a bu çalışması ve onu kitap haline getirmesi gayreti için çok teşekkür ediyoruz. Böyle bir çalışmayı yalnız başına yerine getirdiği için de kutluyoruz. Ancak, bilgi birikimi ile izah edilemeyecek ve ufak bir gayretle düzeltilebilecek bazı Sumerce ideogramların işaret değerlerinin düzeltilmemiş olması (KÛ, GÍN, ÍG, TÚG, GĀR, NÍG.LĀM, GŪ=biltum, KIŠIB vb.) kitabın aceleye getirildiğinin işaretidir. Bunlar titiz bir kontrol ile ortadan kaldırılabildi. Bu hatalar hemen hemen her metinde vardır. Ancak biz bunlar üzerinde durmayacağız. Kitaptaki bu hatalar istenseydi kitabın basımını müteakip bir düzeltme listesiyle bertaraf edilebilirdi.

Kitaba kapak yapılmış fotoğraf dışında, maalesef pek az fotoğraf nettir. Bu fotoğraflardan her şeyi okuyabilmek; özellikle de tabletlerin kenarlarının verilmemiş olmaları nedeniyle olası değildir. Fotoğrafların bir kısmının neden olduğu okuma güçlüğüne, görünmeyen kenarları da eklendiğinde çeviri yazıları kontrol olanağı kalmamaktadır. Hiç bir tabletin kopyasının verilmemiş olması da (daha önceki çalışmaların neredeyse hepsi kopya ile yapılmıştır) ayrı bir güçlük arz etmektedir. Metinlerin doğru okunması ve çevirileri ile ilgili olmayan genel eksiklerden bir tanesi de, tabletlerin ölçü ve renkleri dışında hiç bir bilginin verilmemesidir. Oysa tabletlerin bir kısmı açılmamış zarf olup (No. 1, 2, 3, 4, 7, 10-12, 16, 27, 41), bazıları eksik ve bozuktur (3, 4, 8, 25, 26 ve levha XXVII, 36, 37, 40, 42, 44, 51, 54-59). Ayrıca, metinlerin envanter numaralarına göre bir uyum (*concordance*) listesi de yoktur. Yazarın daha sonraki çalışmalarında bu noktaların dikkate alınacağı ümidiyle gözümüze çarpan bazı hususlara da değinmek istiyoruz.

No.1, 4-11: Çevirisi "Itür-ilī'nin oğlu Alāhum'un kaçakçı Nūr-Ištar'dan alacaklı olduğu (ša...i-šu-ú subj.). 5/6 mine tasfiye edilmiş (arılaştırılmış) gümüşe gelince, K.nın oğlu Aššur-taklāku ve Karriya'nın oğlu Aššur-ṭāb'ın haftalarından itibaren bir mineye ayda 1 ½ šekel faiz ilave edecek" şeklinde düzeltilmelidir. Asurca in(a)şer şeklinde metinlerde geçen bu ifade tam anlamıyla anlaşılabilir görünmüyor. Metnin çevirisinde verilen "...kaçakçı Nūr-Ištar üzerinden Itür-ilī'nin oğlu Alāhum alacaklıdır" ifadesinde cümle düşüklüğü vardır. Bir insan diğerinin üzerinden alacaklı olmaz. Ya "kaçakçı Nūr-Ištar üzerinde Itür-ilī'nin oğlu A. alacaklıdır" olur ya da "kaçakçı Nūr-Ištar'dan Itür-ilī'nin oğlu A. alacaklıdır" şeklinde olur (bkz. No.9, 1-6; 10, 11). "Filan, falana şu kadar gümüş borçludur" tarzında bir çeviri daha anlaşılır bir ifadedir. KI=*išti/itti* olarak da geçen bu ifade genellikle *Sammelmemorandum* (toplu alacak kayıtların) da kullanılır (bkz. Kt 88/k 51, 4. 9. 13. 17. 21. [25]. 29. 33. 34. 41. 46 Donbaz, *AMMY* 2006: 449-451) ve borçlu isimleri sıralanarak "filanda şu kadar falanda şu kadar gümüş, altın vb." diyerek devam eder. Bir

kaç metinde doğru olarak verilen bu ifade düzeltilmelidir (bkz. No. 2, 3, 4, 5, 7, 11, 12 ve geçtiği diğer yerler). li-mu-um ša wa-ar-ki B.mun oğlu I. “B’nin oğlu I’nin eponim yılından sonra gelen yıldaki eponim görevlisi” olarak çevrilebilir. “Filan’ın senesi” tarzında bir çeviri teknik bilgiden yoksundur. Asurca *līmu* olan kelime bu sahadaki herkes tarafından *eponym/eponymate* olarak kabul edilip öyle çevrilmiştir. En azından bu eponym sisteminden biraz bahisle, ve her yıl için bir görevlinin seçildiği ve o yıla ait tarihlenmelerde onun isminin kullanıldığı, bu kimselerin listelerinin hazırlandığı (*KEL*) ve bunların bir ofisinin olduğu belirtilmiş olmalıydı.

No.2, 7: Šu-Bēlum DUMU A-gu-a, şu metinlerden de bilinmektedir Tab. Kt 88/k 974, 22; Zarf. Kt 88/k 1054, 2 (Donbaz, *AMMY* 2006, 454-455); Kt 88/k 53, 11 (*Studies Refik Duru*, 143-144).

No.4, 14-15: a-li ni-na-mu-ru, “birbirimizi gördüğümüz yerde” şeklinde düzeltilmelidir.

No.6, 9-10: Çeviri “tanrı (Ay) 15 gün gittikten sonra” şeklinde düzeltilmeli. “*Te’inatum* ayının ilk on beşi geçtikten itibaren” cümle “*T. ayının on beşi geçtikten sonra* tarzında olsaydı kısmen doğru olurdu. Zira *šapattum/šabattu* kelimesi 15 günlük bir müddettir. Burada *T.* ayının ilk yarısına atıf yapılmıyor. 19: [IGI]-x-wa-tí-a= [Tí]-wa-tí-a olarak tamamlanabilir Kt s/t 92,7 (*N. Özgüç’e Armağan*, 134 not 9; Özgüç, *Kültepe-Kaniş II*, levha 62); Kt 88/k 90,2 (*Hayat Erkanal’a Armağan*, s. 276)

No.10, 10: Burada sözü edilen görevlinin *muštaqqitum* mu yoksa bazı lügat ve gramer kitaplarında geçtiği haliyle *muštakkitum* “*deponierter Betrag*= yatırılmış sermaye/mal” mı ? (*GKT 56b*); yoksa “a trader, fetcher(?)= bir tüccar ; alıp getiren” mi (*CDA*, 223 ve 348) olabileceği hususunda elde fazla delil yoktur. Kelimeyi Veenhof, *AOATT*, s. 273’de mu-uš-ta-KI-tim olarak, Cécile Michel *TPAK* 116, s. 7 *muštaqqitum* olarak okumakta ve yazar ile aynı yeri kaynak göstermektedir (*CCT I* 19a: 8-9). Burada Kurub-Ištar’ın bir vasfı olarak görülmek istenen kelime Kurub-Ištar’ın haftasından başlayarak, 4 hafta içinde İmlik-ilum tarafından tahsil edileceğine göre, bunun mal veya yatırılmış sermaye olması ihtimal dahilindedir.

No.12, 12-13: “Gümüş ana para içinde bırakılıştır “compound interest” olarak çevrilmelidir.

No.13, 8-9-10: “...li-mu-um ša qá-té-e A-šür-ba-lá-aṭ”, “Aššur-balaṭ’ın ve kaleten sürdürdüğü eponimlik”. Yılın ilk yarısında (çoğunlukla I-IV aylar) sürdürülen, kimin eponim olduğu henüz belli olmayan süre için kullanılmıştır (ša qātē eponimleri için bkz. Veenhof, *OALE*, s. 31 vd.). Bunu Orta Asur

metinlerinde “ša EGIR” olarak çokça kullanılan “ša warki” *successor eponymy* “selefi, sonra gelen” görevli ile bir tutmamak lazımdır.

No.14, 3. 15: Şahıs ismi Aşşur-muttappil iki değişik biçimde yazılmış (-pì-ve -bi₄-) her ikisi de -pì olmalıdır (bkz. indeks 147).

No.15, 1-15: Çeviri biraz değiştirilerek “Šü-Bêlum’un Sūsāya’dan alacaklı olduğu 15 şekel tasfiye edilmiş gümüşle ilgili zarflı tableti vardır. Sūsāya yerine Ibni-ilî gümüşle tatmin edildiği için, Šü-Bêlum’un borcu ile ilgili Wašibura-bāni ve ortaklarının mühürlediği tablet ortaya çıkacak olursa hükümsüzdür” tarzında düzeltilmelidir.

No.21: *šugarriā’um* tekil nominativ, *šugarriā’en* ise dualdir, dolayısıyla “kılıçlar” olarak çevrilmelidir (bkz. Donbaz, *Veenhof Studies*, 3-101).

No.18, 18: *tahsistum* “yazılı memorandum” bilinmeyen bir kelime değil.

No.19, 15: Belki, *ela’um/ elûm* “ortaya çıkmak, yükselmek” fiilinin passif N şekli (ne’ellû) olabilir. 12-17 satırlara baktığımızda “1/3 minelik gümüşün tabletini kaydettin/yazdın ve Abiyâ’nın oğlu Ipqum ve Šudāya’nın oğlu Šü-Anum (tarafından) ortaya çıkarılırsa red mi edilecek? Aşşur-malik reddedilecek diye yanıtladı”. *akāšu/ukkušu* “to drive off” kovmak/reddetmek için bkz. CDA 9 ve 419. Netice olarak, bu ifade yazarın da ifade ettiği gibi (s. 45), No.15’de geçen *ša eliani šar* ile aynı anlamdadır.

No.25: Bu tabletin fotoğrafı Özgüç, *Kültepe-Kaniş II* arka kapağında yayınlanmıştır. Ayrıca da bazı bölümleri Veenhof tarafından kullanılmıştır (bkz. Michel, *OAS 1* [2003] 91). 5: *Ka-lu-wa-da* olarak okunmalıdır; 12: Buradaki şahıs ismi *Iš-me-li-il₅*, Ka.389,21 de geçen *Iš-me-li-im/Išme-Lim* (Donbaz-Joannès, *Mémorial Atatürk* [1982] 32. 37. 41; Michel, *Innāya* 118); ve *Šu-i-li-il₅* (*EL I*, 114, 11) isimlerine benzerlik gösteriyor. Ancak <En>lil olarak okunamaz. Zira tanrı Enlil ismi her zaman ^dEN.LİL ideogramlarıyla yazılmıştır (bkz. H. Hirsch, *UAR* [1972] 32). 15: *I-dí-Ku-<bu>-um* olarak düzeltilmelidir. /bu/ hecesi mevcut değildir (bkz. Str.22); *i-dí-nu-ša* olarak düzeltilmelidir; 29: *ha-muš-tim* olarak okuyup, -mu-uš- heceleri silinmelidir. 31: *ha-<am>-ša-tim* olarak düzeltilmelidir. 36: ...Ni-mar-Ištar Pu[zur₄-] olarak düzeltilmelidir. 38: *A-[šur]-i-dí a-na ITU.II.KAM i-ša-qal* olarak düzeltilmelidir. Şahıs isminin sonuna ilave edilen /ma/ hecesini silinmelidir. 39: [i-na] olarak düzeltilmelidir. *i-na ūmušu mallūtu* için bkz. Kt 88/k 263,5.12. 19. 28. 39 (Donbaz, “Two *Sammelmemorandum* and Some Considerations”, *Studies Refik Duru*, 145 vd.).

55: 14 *ṭup-pu-ú* okunup, /šu/ hecesi silinmelidir.

No.26, 14: ...a-e-ma [ú-pá-za-ar-ma], “bir yere gizlenirse” olarak tamamlanmalıdır; bkz. Kt n/k 30, 16-18; 34, 8-12 (Donbaz, OAAS 4 2008: 52 ve 55). 51-52: “Bundan 5 şekelini şehir için ayırdım, vekilim geri ödeyecek”. 84: şa dan sonra [be-ú-lá-tí-šu] tamamlanabilir.

No.27, 4-11: Çeviri biraz değişiklikle, “Zalpa ticaret kolonisinin tableti gereğince A. ve D. şahitlikleri ve şikayetleri için gidip *kārum* Kaniş’te (bunları) dile getirecekler” (*ētawwū* 3.şh. çoğul) şeklinde yapılabilir.

No.28, 6: ga-mar-šu şa-bu, “masrafı ödenmiştir/tatmin edilmiştir”. Başka metinlerde de göze çarpan *šabā’um* “tatmin etmek, ödemek” fiilinin “doymak” anlamı çok serbest bir çeviridir. 15: NU.BĀNDA=*laputtā’um* vekil-harç, kahya, müfettiş, kontrolör, teğmen” gibi anlamlar verilen ideogramların NU.TUR okunmayacağı kesindir. Derksen bu Sumerce ifade için önce “müfettiş” anlamını vermiş, daha sonra da “steward” olarak bir anlam yüklemiştir (*Old Assyrian Institutions / MOS Studies* 4 2004: 20). Ancak, bu kelimenin metnin tercümesinde verildiği gibi “denizci” olması, çok zayıf bir ihtimaldir. MA.LAH_{4/5}=*malāhhu* “sailor=gemici” kelimesi, az da olsa Eski Asur devrinde geçmektedir (No.26, 10) işleri daha çok karadan yük taşımak olan tüccar ve sürücülerin deniz ile nasıl bir ilgilerinin olacağı düşündürücüdür. Ayrıca No.29, 13 ve 30, 15 de geçen NU.TUR ifadelerini NU.BĀNDA olarak düzeltilmelidir. Bu meslekle geçen Aşşur-şad-ili’nin oğlu Aşşur-şulūli ismi bu metinde geçmediğinden, metinden çıkarılmalıdır. 23-24: “onun şahitliğinin tableti ve yazılı talimatı: Ikuppīya, ona serbest bıraksın” olarak düzeltilmelidir.

No.29, 6.17: “(kumaşların str.2.15) masrafları ödenmiştir” olarak düzeltilmelidir.

No.30, 29.32: Çeviri “bana kalp/cesaret verecek yerde, haylidir haberin de hiç gelmiyor” şeklinde düzeltilmelidir. 34.35: Çeviri “10 şekel gümüşü hazır et ve bana gönder(erek) beni cesaretlendir” olarak düzeltilmelidir (bkz. *qatūm/qatā’um* “to come to an end, finish CDA 286).

No.31, 6.9: šál-ma-a-kum ù a-tí šu-lu-um-ki šé-bi₄-li-im ifadesini “sana sıhhatler/iyilikler (olsun) ve sen (feminine) selamlarını bana gönder” şeklinde anlamak lazımdır (bunu bayan Şimat-Iştar’a Işme-Su’en söylüyor). -kum yerine -kim olmalıydı.

No.32, 4: *našpe/artum* kelimesini “mektuplarım” değil “yazılı talimat” olarak almak gerekir. 15: ra-bi₄-şí-šu ú-ša-hi-za-ni “komiserinin bana verdiği bilgiye göre/beni aydınlattığına nazaran” olarak çevrilebilir. Asurca teknik terimleri hafife almamak lazım. R. hem resmi kurumlara ve hem de özel kişilere hizmet veren bir hukuk yetkilisidir; bunu *ša kima* “tüccarların ticari ve özel

işlerini çeviren temsilcileri” ile bir tutmamak gerekir. 30: son kelime pu-uz²-ra-ma okunabilir.

No.33, 6-9: “Ayrıca, ilave olarak (*allānum*) 3 köle 40 mine yıkanmış bakır ve 2 çömlek (bir *naruqqum*’un ¼’ü) dolusu hububat borçlusun”. Kap kelimesi kapasitesi belli olmayan genel bir ifadedir. 18-19: ú ší-ba²-<sú> okunuşu ú-ší-ma (üşî, *pret.* GAG 1969: 44*) “parayı çıkartıp /al ve Iliš-tikal’e ver” şeklinde düzeltilmelidir. Üçüncü işaret eksiksiz bir -ma işaretidir. 24: İR².HI.A birinci işaret SÍG işaretine benzemiyor. 10-13: “...den dolayı bana yemin ettirip gönül koydun. Vesikanda yazıldığı gibi sermayen 11 şekeldir”. 18-19: KÜ.BABBAR *šimtum* ifadesini burada “gümüşün (faizsiz) anaparası” olarak anlamak lazımdır.

No.35, 10: “Devamlı işittiğim, burada eşim ve hizmetçi/uşak, beni destekleyecek kimse yoktur” çevirisi, meseleyi halleder (*şuhārum* “boy,servant“). 19-23: Çeviri biraz daha düzgün olabilirdi. ”Eğer sen orada gerçekten kardeşimsen ve onlar da ilgi göstermeyeceklerse, lütfen mektupları ve ev eşyalarını gittiğin yere bizzat kendin götür”.

No.36: ub-ri-kà “yabancı asıllı arkadaşına” olarak düzeltilmelidir (*wabrum/ubru(m)*). 19: “yarım litre paketli (susam)-yağını” olarak düzeltilmelidir; *sardum* “packed,loaded” için bkz. CDA 318. 24: zu-zi-a belki *zūzu Halbteilung,Halbsekel* “ikiye bölme,yarım şekel” ile ilgili olabilir mi? (GAG 120d).

No.40, 5: mî-šu¹ yerine mî-ma “herhangi bir şey, birşey, herşey” olarak düzeltilmelidir. 12: a-hu-ú-a [be-lu-ú-a] (13) a-tù-nu “sizler kardeşlerim, [beylerimsiniz]” olarak tamamlanmalıdır.

No.44: Metnin fotoğrafları yanlış yerleştirilmiş Öy.=Ay; Ay.=Öy. olmalıdır. Ayrıca Öy’ün birinci satırında bir işaret izi var.. Yeni sıralama şöyle olabilir:

- Öy. 1) [a-na]-şúr²
 2) [ù A-şür-]ma-lik
 3) [PN₁ + PN₂..... u]m-ma
 4) A-şür-e-mu-qí-ma
 5) a-na A-şür- ma-lik qí-bi₄-ma . Satır 20’den sonra gelen tamamlamalar tam uymuyor.
 22) [.....]-me-er?

23) [ša-áš-qí-l]á-ma

24) [.....]-té-ri ú şeklinde sıralanmalıdır. 19-21: “Sizler kardeşlerim, beylerimsiniz” şeklinde olmalıdır.

No.45, 1-4 ve 20-25. satırlar Albayrak, 2000, s.2 ve 18 de site edilmiş. 27: “sen iyi düşün” olarak düzeltilmelidir; 27-31: “...tableti alıp almadığı, şahitleri tanrı kapısına gönderip göndermediği hakkında bilgi ver” olarak çevrilmelidir.

No.48, 8: i-ma-da okuyunuz; 26-27: “zararından düşücek” olarak düzeltilmelidir.

No.49, 5: ša-lá-tim bkz. *šāltum/šālūtu* “karışıklık, kavga”. 12-13: “Ennum-Aššur’u dışarı (*ālānū(m)*) gönder(miş)tim...” 17: “suistimal etmeyiniz/aşağılamayınız” (*pūrum šakānum CDA, 279*).

No.52, 20-23: “Sizler kardeşimsiniz, kargaşalık çıkarmayınız, umarım burada yerli sebepsiz yere kalbimi kırmaz/kırmasın” olarak çevrilmelidir.

No.53, 15.16.24.25; 55, 6.18.26: zi-ru-u/am /zīrum/zērum “tohum”. zi-ru-um okunmuş olması halinde “kazan” anlamını da içine alabilirdi. Bu kelimenin “kazan” olabilmesi için (genellikle ağırlığı *šuqultašu* verilir) site edilen yazar gibi, *zīrum* olarak okunmuş olması gerekirdi (bkz. Dercksen, *The Old Assyrian Copper Trade*, 1996: 79 ve 241). 9: *libši* “orada dursun”. 22: ra-<ma>-ni-kà “kendi hesabından” olarak düzeltilmelidir. 29: “ve ben iyilik-sever birisi olduğum için, iyiliğine karşılık verebilirim” olarak düzeltilmelidir.

No.54: Mektubun tasvirinde Aduman unutulmuş. 6: tí-ri-e okuyunuz; 28: [ší-pá]-sú =*šīpātušu* pl. tant. olarak düzeltilmelidir.

No.57, 15-16: “koyduğün şahitler atıldılar/geçersiz sayıldılar (*ukkušu* “driven off” (CDA 419). 17: [a-]m[a] yerine [ki]-ma; 20: [a-na qá]-tí-kà olarak tamamlanmalıdır. Bu durumda çeviri “Bu adamlar benim şahitlerim olduğundan, birgün, annenin yüzüğüyle ilgili yazılı emri gereğince, biri sana karşı bir şey yaparsa/dokunursa” (*qāti wabālu* “lay hand(s) on, touch”; CDA 432 ve 237) şeklinde olmalıdır.

No.58: 18-24: Çeviri “60 mine bakırı Šuli’ye verdim. O şunu söyledi: *kārum* ticaret evinden bakırı stoktan alabileceğim söylendiğinden 30 mine bakırı senin hissen olarak yatırdım, geri kalan bakırın bendedir/borçluyum” şeklinde olmalıdır. 29-30: “Herbiri yarımşar minelik gümüş yatırımı yaptılar, (ben de) yarım mine yatırdım” olmalıdır.

No.63, 7-9: Çeviri “buradan ayrıldığıın 10 yıldan beri adım (özellikle) anmıyorsun” olmalıdır. Str. 8 unutulmuştur. 1 şekillik bir miktarın cep harçlığı olabileceği savına katılmak olası değildir. Özellikle bunu “sevkiyat, gönderme, birinden gönderilen hediye” anlamlarındaki *wabālu*’dan türetilmiş *šēbultum* ile bir tutmak ve “harçlık” olarak kabul etmek hiç mümkün görünmemektedir.

No.64: Fotoğraflar ters konmuş olup, Öy.=Ay.; Ay.= Öy. olarak düzeltilmelidir. 6: ar-š[a-t]im yazılışı ar-ša-tum; 7: Ma-nu-<ba>-lüm-A-šür okunuşu Ma-nu¹-ki-A-šür olarak düzeltilmelidir. 25-27: Çeviri “İstar-ilšu ne kadar alacaksa (i-lá-qé-ú pres. 3. şh. subj.) geri kalan gümüşle ilgili haberiniz bana gelsin” şeklinde düzeltilebilir.

No.66, 6-8: Çeviri “suçlama/tutuklama, ister hafif/kısa olsun ister ağır olsun...” 9: wa²-š[u-ur a-bi-a (10) lá [i-ba]’-ši “babamın kurtulma (şansı) yoksa” olarak teklif edilebilir. İşaretlerin kalıntıları bu tamamlamayı mümkün kılıyor. 17-27: “sizler beylerim kardeşlerimsiniz” (ifadesinde be-lu-a tercüme edilmemiş) “mektubumu iştiğinizde birinci celsenin nasıl gittiğini öğrenin (yakalayın) ve bana yazın ki, ben bir karar vereyim”. (*tēmum šabātum* “to take a decision” (CDA 414). “Sizler beylerimsiniz, eğer (mesele) böyle gidecek olursa ...” şeklinde çevrilmelidir.

No.67: Fotoğraflar doğrudur, ancak transkripsiyonda Öy. ile Ay. yer değiştirmiştir. Öy. str.15’-26’ (1-12); Üst.k. 27’-28’(15’-16’); Ay. 1’-14’ satırlar olarak düzeltilmelidir. Metnin başlangıcı 1-5: “Al-ṭāb, Aššur-Ennam, ^dIlabrat-bāni’ye ve Dan-Aššur’a özellikle Al-ṭāb’a söyleyiniz. Anniyadi ve Iddi(n)-Su’en şöyle söylüyorlar” açılımıyla belli olmaktadır. Yeni düzenlemeye göre Ay. 10’-14’ ... šu-ma KÜBABBAR (11’) [ša-qá]-lá-am lá i-mu-a (12’) [ša-áš-qú-lá-šu] té-er-ták-nu (13’) li-li-kam-ma ú a-na-ku (14’) a-na-kam.. Yazarın da tercüme ettiği gibi, “Eğer gümüşü ödemeyi istemezse [ona ödetirin], haberiniz bana gelsin, ben (hâlâ) buradayım” sözleri metnin bittiğini gösteriyor. Öy.16’-Ay.1’-2’: [.....] ṭup-pí-šu (1’) [ha-ar-mi]-im ša iš-tù (2’) [n ša]-na-tim ša-ba-at-ma “n yılından beri mevcut olan zarflı tabletini yakala/ ele geçir” olarak tamamlanabilir.

No.68, 3.5: *etūdu/ atūdu* “koç derisi” (CDA 31 “wild sheep, ram”). 7: a-ma-kam lu ba-i-[šu-nu] “orada on[ları ara]” (bu”û(m)= “to look for; search for” CDA 51; CAD B 360 vd. *AHW* 145 Eski Babil ve Orta/Yeni Asur Kültepe’de seyrek geçmektedir. Bkz. Adana 237 B, 35 (Donbaz, *AfO XXXI*, 1984: 17).

No.69, 6-10: Çeviri, “tanrı Aşur ve tanrıyla alıp götürme (ileri geri konuşma), baba ve anne nedir bilmedin. Seni ben büyüttüm ...” 16-28: “... ama sen kötülüğü seçtin, ikinci bir baba istemedin. Sana Ahşalim kadar kötü davranmadım. Tanrım bunun hesabını senden soracak. Mademki benim üstüme yemin etmiyorsun, öyleyse gel benimle birlikte temize çık ve evladını al canının istediği yere git. Mektubu getirenle çekip gitme, (sanki) oğlum değilsin..” olarak anlaşılmalıdır.

No.70, 6-12: “canın hiç sıkılmasın. Orada canın nasıl istiyorsa sana en iyi geleni yap”.

No.71, 5: “şahitlerimi boşa çıkarttın. *maqātu* D “cause to waste away” (CDA 196).

Asurolog Veysel Donbaz (Emekli Müze Uzmanı)

Ferit Selimpaşa Caddesi

Güzide Hanım Sk. 7/12

Bahçelievler, İstanbul / Türkiye

Kaynakça ve Kısaltmalar

- AKT *Ankara Kültepe Tabletleri, Ankaraner Kültepe-Texte*, Ankara.
- AKT I E. Bilgiç – H. Sever – C. Günbattı – S. Bayram, 1990.
- AKT II E. Bilgiç – S. Bayram, 1995.
- AKT III E. Bilgiç – C. Günbattı, 1995.
- AfO *Archiv für Orientforschung*.
- AMMY *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Yıllığı*.
- AOATT Veenhof, K. R., *Aspects of the Old Assyrian Trade and its Terminology*, Studia et Documenta ad Iura Orientis Antiqui Pertinentia, Vol. 10, Leiden, 1972.
- CCT I Smith, S., *Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum*, Part I, London, 1921.
- CDA Black, J. – A. George – N. Postgate (eds.), *A Concise Dictionary of Akkadian*, Wiesbaden, 1999.
- EL I-II Eisser, G. – J. Lewy, *Die altassyrischen Rechtsurkunden von Kültepe*, MVAG 33 EL 1, 1930 ve MVAG 35/3 = EL 2, 1935.
- GAG von Soden, W., *Grundriss der Akkadischen Grammatik* (Analecta Orientalia 33/47), Roma, 1969.
- GKT Hecker, K., *Grammatik der Kültepe – Texte*, Roma, 1968.
- H. Erkanal'a Armağan
2006 A. Erkanal et al. (eds.), *Hayat Erkanal'a Armağan Kültürlerin Yansıması/ Studies I Honor of Hayat Erkanal Cultural Reflections*, İstanbul.
- Kültepe-Kaniş II
1986 Özgüç, T., *Eski Yakındoğu'nun Ticaret Merkezinde Yeni Araştırmalar/New Researches at the Trading Center of the Ancient Near East*, Ankara.
- Mémorial Atatürk
1982 *Mémorial Atatürk: études d'archéologie et de philologie anatoliennes*, İstanbul.
- N. Özgüç'e Armağan
1993 Mellink, M. J. – E. Porada – T. Özgüç (eds.), *Nimet Özgüç'e Armağan/ Studies in Honor of Nimet Özgüç*, Ankara.
- OAAS 4 Michel, C. (ed.) *Old Assyrian Studies in Memory of Paul Garelli*, (Old Assyrian Archives, Studies, Volume 4), PIHANS 112, Leiden, 2008.
- OALE Veenhof, K. R., *The Old Assyrian List of Year Eponyms from Karum Kanish and its Chronological Implications*, Ankara, 2003.

Studies Veenhof

2001 van Soldt, W. H. *et al.* (eds.), *K. R. Veenhof Anniversary Volume*, PIHANS 89, Leiden.

UAR Hirsch, H., *Untersuchungen zur altassyrischen Religion (AfO Beiheft 13/14)*, Osnabrück, 1972.

Studies Refik Duru

2007 Umurtak, G. – Ş. Dönmez – A. Yurtsever (eds.), *Refik Duru'ya Armağan/ Studies, Honour of Refik Duru*, Ege Yayınları, İstanbul.

Kitap Eleştirileri / Recensiones

Veenhof, K.R. – E. Klengel-Brandt, *Altassyrische Tontafeln aus Kültepe: Texte und Siegelabrollungen (Vorderasiatische Schriftdenkmäler der Staatlichen Museen zu Berlin, N.F., Heft 10 (Heft 26))*, Gebr. Mann Verlag, Berlin, 1992 (60 pp., 51 plates of mixed format), ISBN 3 7861 1668 7.

(Veysel Donbaz)

Despite the fact that the volume has appeared long ago (1992), my collations of some texts could be done only in the year 2000 during my visit to Berlin (the Assur Project's meeting) where I could collate only some of the texts hoping to return to the remaining ones in the following years. But, I could not realize my aim for some good reasons, therefore I decided to publish my first impressions now.

I would like to congratulate both of the authors open heartedly for their achievement of bringing out a volume like this. Still my comments will cover mainly the text edition part and not the seal impressions studied by Evelyn Klengel-Brandt.

In early 1977, I was at the Vorderasiatisches Museum of Berlin to collate some Middle Assyrian administrative texts published by Ebeling and Meissner. During my stay, I kindly asked to study and publish the Old Assyrian texts from the director Dr. Liane Jakob-Rost and assistant director Evelyn Klengel-Brandt. I was not given a positive answer since the texts had already been assigned to Klaas Veenhof. The volume under review is the fruit of the cooperation of Veenhof and Klengel-Brandt. Many years later, Evelyn Klengel-Brandt showed interest to the Middle Assyrian seals in Istanbul; it is a pity that her will could not be fulfilled due to administrative reasons. Reviews of VS 26 by the scholars have already found their way in a number of publications (see OAAS 1, p. 30 including hers in *Bibliotheca Orientalis* LII No 5/6, September-November 1995, pp. 722-727). Knowing that it is a belated review, I will mention a few remarks in the following.

Professor Veenhof has recently contributed many useful articles and books (the last of which is OBO 160/5, Teil 1 on Old Assyrian in general and he is keen in his views. As a leading specialist on the Old Assyrian, he was

undoubtedly expected to have brought up a broader study concerning these *ca.* 200 Cappadocian tablets, instead of presenting them in hand copies with a very brief information in the catalogue (pp.17-31). It is also very regrettable not to see any photographs apart from those (mainly fragments) which belong to the category of the seal impressions (Katalog Nos. 1-49) that Dr. Evelyn Klengel-Brandt studied. When one looks at the copies, most of them seem to have been finished in haste and one-handedly as if all of them were written by a single scribe. They look good but the way that Professor Veenhof presents them made the autographies small and illegible on the edges and especially on the left edges where normally the text comes to an end. We may also put the blame on the originals as well as on the scribes who were short of space and time to finish the texts and therefore wrote these special parts with smaller and insignificant signs. This tendency is very dominant in the copies. In them, one can observe that no serious distinction is made between the syllables *ku* and *ma* (Nos. 3, 2; 7, 3 are some examples to check). The copies are drawn in such a way that in a single short text one can find two or three different forms of an individual sign; or three signs are made exactly the same way as seen below. No. 141, 1 ff: i-nu-mì 50 TÚG 4) 2 TÚG šu-ri-en₆ 9) ŠU NIGIN 9 TÚG šu-ri-tum (the underlined signs are all alike). The other allusions are as follows:

- 1 lines 22.24-25: The DINGIR determinatives of the PN ^dIM lacks one diagonal, and the IM sign is not complete in line 24 and looks like *dí*.
- 2 2: Read Ir(?)*-ma-A-šur*. It is read Ir(im)-Aššur in page 37, but on the other hand see other attestations with the theophoric elements like -Ištar, -Aššur, and -Adad (TPAK 206, 11; 207,3; 213, 5; ATHE 47B, 1; A, 1). With regards to form, this it can be read as Šál(?)*-ma-A-šur* (see No.148, [25]) and No.3,5 cannot simply be *-ir* (one sees one separation sign after *-ir*). 6: One vertical wedge (word divider) is missing in between the two words.
- 3 5: Here the PN cannot simply be Ir(?)*-ma-Ašur* which we alluded to above. However see an explicit *-ir* sign in the photograph catalogue (Kat.No. 33, 1) which has at least 5 verticals crossing over the two diagonals.
6: Read Šu₁-ma-li-[ib]-bi-i-lí. 19: Read Šu₁-ma-li-bi₄-i-lí-[a] the traces of an *a* can be seen on the edge. 24: a-na.....-tim li²-il₅-qé ; 25:.....[lu]-bi₄-il₅-ma.
- 7 5: PN *ú-ub-lu*: the sign *ú* is all right, the tablet has a clear *ú* sign. 6: Try KÜ.B ša Pu[zur₄-]. 8: In the copy of TÚG sign before the break the last vertical is missing which is complete on the original.

- 000 22: While reading the name LUGAL-^dIM the author prefers a phonetic value as Šarrum-^dAdad, which, I believe, has to be read as Šarr(a)-Adad on the basis of the examples presented below: *Prague* I 558,4 it is written phonetically as Ša-ru-um-^dAdad and LUGAL-ke-en₆ / LUGAL-GI[?].NA are read so Šarrum-Adad and Šarrum-kēn in I 677,21; I 662,4 respectively. But LUGAL-Sú-en₆ (I 442,26.44; I 507,20; kt n/k 87,31; 97,11) are preferably read Šarra-Su'en against the reading Šarrum-kēn and Šarrum-Adad. See also some phonetically written spelling of the logogram LUGAL: Ša-ru-^dIM (*TC* III 78, 24); Ša-ra-at-Ištar (*BIN* IV 88, 2); Ša-ra-bu-nu-wa (*KKS* 31A, 18; B.5; I 657,7); Ša-ri-i-lí (kt n/k 98.3.5.16; and *vice versa* DINGIR-LUGAL=Illum/Ili-šar (Kt n/k 1925 mentioned by Veenhof, *OALE*, 44) and Nu-bar-LUGAL (kt c/k 440,40) is written as Nu-bar-ša-ri in the same text (kt c/k 440,20) and Šar-ra-ma-te-en₆ (*VS* 26, 43, rev.7') which is read as Šarra-mat by the author himself (page 41) simply prove that the name should be read as Šarr(a)-Adad (see also Albayrak, *KT* IV No.34, 3.5). 25: Add a -ta in between ku- and -nu / ku-ta-nu. 27: Add one vertical to the sign -ta in the word *kutānu*. 15 and 39 and 29,3: Read Ili-ālum (see also Donbaz, *NABU* 1991/9).
- 15B 11: The first sign is not properly drawn. 12: The proposed reading Aj-amši-ilī for A-a-am-šī-il₅ is not very attractive. Aya-amšil would have been appropriate see PN Amšil (*CCT* IV 18b, 19). Otherwise the names ending with -il₅ we should have read so (e.g. Ēnu-gāmil (I 770,7); Aššur-muttabbil (No.7, [1] Iš-me-li-il₅ (Albayrak, *KT* IV who reads it Išme-<En>-lil. The name Enlil is always written logographically ^dEN.LÍL); DINGIR^{lim}-ga-mì-il₅ (*KT* IV, 23, 910). It can be argued in the names Ha-at-tù-šī-il₅ (*OIP* 27, 14, 4.9; Ha-za-mì-il₅ (*FAOS* I 34,2,8); Dan-na-i-il₅ (*BIN* IV 19, 37).
- 33 4: [ù] a-bu-ki[?] The last sign is problematic. 8: Following the erased -mur, there is a word divider not to be circulated as unnecessary. 10': The iš- sign is not clearly visible, the copy is partly shaded.
- 0A 1:The *i* sign is partly visible.The third sign -be is also clearly seen on the original.
- 46 2: qí[?]-bi-ma: The first sign is written over erasure. As it stands it looks like an explicit qá-. Copy shows no sign of erasure dotting.
- 56 2: Restore Sú-e-<a>-ma -a was skipped out. 39: The last sign of té-er-ta-[kà] is not there. 41: The last two signs do not exist, they should be deleted.

- 65 5: Restore 1 ma-na [n GÍN] KÛ.GI. The erased part has enough space for a fraction of weight in shekels. Lines 12 and 24: i-da-na-kum[?] and aš-pu-ra-kum[?]. In neither of these the sign *-kum* is proper. In the first one it fails two verticals and added two more fish-tails to the middle part and the latter finishes with four fish-tails as it does with the first one instead of two each. This is due to the fact that the scribe somehow got mixed up since there is a proper *-kum* sign in the expression lá ih-ta-lá-qum (l.14).
- 68 14: If we are looking for a PN try Ú(?) -šur-<ša>-Ištar (No.77,5). Note that the left edge is inscribed unusually against the traditional way.
- 69 21: Add an *-a* to the PN I-na-<a> (see *Innāya* 169, 21 it is complete). Besides, there are a few differences between the copy and the transliteration of Cécil Michel e.g. 34: A half preserved *-[m]a*, and *-ší* (35) are missing in the copy, and in line 40 following [x x]-áb-ší-šu (perhaps *litabšišu*) three signs do not correspond to each other's readings and the left edge is very illegible though it is better preserved in Michel's transliteration.
- 72 1: The first sign of the name is not clear from the copy but the second name is A-mur-Ištar-ma. The *-šu* sign at the end should be deleted.
5: The tablet shows Šu(?)^[d] Na-war. The second sign cannot be seen.
7: The *-mu* sign in ni-ig-mu(?) -ur is drawn like ŠEŠ in spite of it is being an explicit *-mu* as seen on the tablet.
- 73 12: [IG]I is not fully seen, only the horizontal exists.
- 74 5: The circled sign is the overrunning from the 4th line and perhaps is a *-[šu]*. 41: The first two signs are not seen on the original, so this should be corrected as [lu r]a-qá-tim.
- 81 4: The traces of the first sign is not *-da*, but rather *-[nim/num]*.
- 88 1: Remaining of *[-n]a* is partially seen and confirms the copy. 3: read [KIŠ]IB delete [ú] (see photo Kat.No.5).
- 91A 1: Add *-na* to the PN E-dí-<na>-a . 3: Read [Šu-L]á-ba-an DUMU Dan-í-li and delete Elāli this PN does not occur in this text. The first sign is a definitive *dan* and the following one is *ì-* is clear also from the photo (see Kat. No.8, 9) and author's copy (see also *CCT* V, 24b, 11; Kayseri 22,13; *Innāya*, 202 and 186).

- 95A 9: Delete *-ir*, correct *-ni* in *i-ša-qú-lu-ni*?. 11: *i-lá-ak-š[um]* against the tablet (95B,16 *i-lá-ak-tum*!).
- 96B 3: The *be-* signs are a problem in the name Šalim-Bēli (lines 3 and 11) the second sign of the PN is a compound writing neither *-lim* nor *-be*.
- 100 21.22.23: It seems that the scribe of this text was an apprentice, for he uses unusual terminology: *ba-al* / *be-al* instead of *be-el* which is imperative in *bēl hubullišu* “his creditor” and *bēl tusinnim* “a governmental body” who are on his side together with his brother.
- 101 3: *a-šu-mi* the sign certainly was not meant for the logogram É, but it should be accepted for É, but it looks as though it has been specially broadened to make it look like É². 6’: Read 1 *ma-na* 16 GÍN delete 15. 7’: Read *Ha-šu-i* (CCT VI 34a, rev.5’; Kt 87/k 266,1 GÚDA “priest”) add it to the index. 13’: Read IGI [Ší]-li-[a] (BIN IV 146, 3; I 544, 3).
- 103 rev.5’: Read IGI [Šu]-nu-nu DUB.SAR and add the name to the index.
- 109 1.4.10: Read Šarnikan all through instead of Šarnigat and Šarniga (KKS 534, 1, [17]; Kt 87/k 285,7.8.17.19;253,6. 8 ;312, 2. 16 (Hecker, *ArAn* 3, (1997) 168. 170. 171).
- 110B Add lines 19-21 to the tablet which were left out in the copy. (19) *Ha-hu-um i-dí-ni-a-tí-ma* (20) IGI *pá-at-ri-im* (21) *ša A-šur ší-bu-tí-ni*.
- 111 4’: Read *lu-qú-tam-šu-nu* and delete *Šu-Nu-[nu]* (see No.103,5 above).
- 115 9: ^dEN.LÍL-*ba-ni*. Delete the word divider between DINGIR and EN signs (see line 14)
- 125 8’: Complete the PN as *Wa-al-[hi-iš-na]*(Kt n/k 2100, 2.5); 10’: Read *Ha-a[l-ki₅-a-šu]* (Kt y/t 4,3 both of the references can be seen in *CIRRAI* 34, 416-417) and delete 124,10’; 14’: read *mì-iš-lim* G[IG ...] (see 122,2.4); 18’: complete *Iš-[me-lim]* father of *Aššur-nādā*, add the occurrence to the index.
- 149 13: Try É *I-šar²-Sú-en₆*

- 154 3: Although this line is erased, the remains of the sign reveal [25] GÚ 50 ma-na. 13: Add *-ma* to <ma>-na. This text can be compared to CCT VI 34a which is a list of the people receiving copper, among whom an anonymous *rubātum* and *rubā'um* are mentioned to have received copper (3.5 ; rev. 3'.4'. 7: Read 34 ½ ma-na delete 35).
- 157 The text, though very fragmentary, offers other precious items to be mentioned than TÚG *kabdān* (6') . . .]ša NA₄.ZA.GÌN(3'); 1 ma-na AN.NA ([4'].-7'); *kutānum* (4'.6') ; 2 ANŠE (7') ; 9 TÚG šu-ru-[tum] (see No.141, 9). Line numbering begins from (l.e. 1).
- 196 The text can be improved further, which records some bundles of straw due to individuals.

- Obv. 1) 4 ? GÚ hu-tum
 2) 70 ku-lu-pí-ni[m]
 3) ša tí-ib-nim
 4) ša Ku-zi-zi
 5) DUMU Hu-ma-da-[šu]
 6) ha-bu-lam
 7-9) are illegible
 10) 30² Zu-šál- x
 11) ša tí-ib-nim
 12) ša Lu-x x x
 13) ú Ša-da-num
 14) DUMU Ša-ru-zi-ma
 15) 7? Ha-nu
 16) DUMU..... -za-zu
 17) IGI Šu-Ištar
 l.e. 18) DUMU A-hu-qa[r]

This transliteration can be improved too, but, nevertheless it points out to the necessity that some of the PNs should be added to the index: Humada[şu] father of Kuzizi (196,4-5; partially seen in No.33,3 and frequently attested from 1-b texts (Kt 87/k 253,6 etc.); Hanu(15), and Ahu-(w)aqar(18) attested many times here (see the indeks p.33). Delete the PNs Tı-ba/ma-da and Ahunum from the index.

Notwithstanding these remarks, we have to thank to Professor Veenhof for his extraordinary efforts for bringing out a nice volume at this format and size, from which we have greatly benefited. I personally believe that our suggestions and minor corrections will add positively to its value.

Asurolog Veysel Donbaz (Emekli Mze Uzmanı)
Ferit Selimpaşa Caddesi
Gzide Hanım Sk. 7/12
Bahelievler, İstanbul / Türkiye

Bibliography and Abbreviations

- BIN IV Clay, A.T., *Letters and Transactions from Cappadocia, Babylonian Inscriptions in the Collection of J.B.Nies* Part 4, New Havens, 1927.
- CCT IV Smith, S., *Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum* Part 4, London, 1927.
- CCT V Smith, S. – D. J.Wiseman, *Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets In the British Museum*, Part 5, London, 1956.
- CCT VI Garelli, P. – D. Collon, *Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum*, Part 6, London, 1975.
- CIRRAI 34 Erkanal, H. – V. Donbaz – A. Uğuroğlu (eds.), *XXXIV Uluslararası Assirioloji Kongresi*, (İstanbul 1987), TTKY XXVI/3, Ankara, 1998.
- FAOS 1 Kienast, B., *Das altassyrische Kaufvertragsrecht, Freiburger altorientalische Studien Beihefte Bd 1*, K. Hecker – B. Kienast (eds.), Wiesbaden /Stuttgart, 1984.
- Innāya Michel, C., *Innāya dans les tablettes paléo-assyriennes I-II*, Paris, 1991.
- KT IV Albayrak, İ., *Kültepe Tabletleri IV*, TTKY VI. Dizi Sayı 33^b, Ankara, 2006.
- KKS Matouš, L. – M. Matoušová-Rajmová, *Kappodokische Keilschrifttafeln mit Siegeln aus der Sammlung der Karlsuniversität in Prag*, Prag, 1984.
- NABU *Nouvelles assyriologiques brèves et utilitaires*, Société pour l'étude du Proche-Orient Ancien, Paris, 1991.
- OAAS 1 Michel, C., *Old Assyrian Bibliography of Cuneiform Texts, Bullae, Seals and the Results of the Excavations at Aššur, Kültepe/Kaniš, Acemhöyük, Alişar and Boğazköy*, OASS 1, Leiden, 2003.
- OALE Veenhof, K.R., *The Old Assyrian List of Year Eponyms from Karum Kanish and its Chronological Implications*, TTKY VI/64, Ankara, 2002.
- OBO Veenhof, K.R., Teil 1, *Mesopotamia, The Old Assyrian Period* (pp.1-264, Teil 2, Jesper Eidem, *Apum: A Kingdom on the Old Assyrian Route* (pp.265-382), Academic Press Fribourg, 2008.
- OIP 27 Gelb, I.J., *Inscriptions from Alişar and Vicinity*, Chicago, 1935.
- TC III Lewy, J., *Tablettes cappadociennes du Louvre*, Paris, 1935-1937.
- TPAK 1 Michel, C. – P. Garelli, *Tablettes paléo-assyriennes de Kültepe*, Vol. 1, Paris, 1997.

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Colloquium Anatolicum Yayın İlkeleri

1. *Colloquium Anatolicum (Anadolu Sohbetleri)*, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü tarafından, yılda bir kez yayınlanan ve Enstitümüzce Eskiçağ Bilimleri konusunda düzenlenen tüm konferanslarda sunulan tebliğlerin metinlerini, özgün makaleleri ve kitap eleştirilerini içeren bir dergidir.
2. Yayınlanmak üzere dergiye verilen yazılar, yazarın tercihine göre Türkçe, Almanca, İngilizce, Fransızca olabilir. Daha önce başka bir yerde yayınlanmamış olması gereken makaleler; Times New Roman, tek satır aralıklı, 12 punto; fotoğraf ve çizimlerle beraber **15 A4** sayfasını aşmamalıdır. Bibliyografik referanslar metin içerisinde verilirken (bkz. madde 9) açıklayıcı dipnotlar sayfa altında ve 10 punto olarak verilmelidir.
3. Türkçe yazılara bir yabancı dilde hazırlanmış 750 kelimelik özet ve 5 anahtar kelime (Türkçe ve İngilizce olarak) eklenmelidir. Türkçe dışında bir dille yazılan makaleler sadece İngilizce 5 anahtar kelime içermelidir. Aynı şekilde Almanca, İngilizce ve Fransızca makalelerin de Türkçe yazılmış 750 kelimeyi geçmeyen bir özet içermesi tercih edilir.
4. Makale içerisinde yer alacak fotoğraf, çizim ve haritaların 20'yi aşmamasına özen gösterilmelidir.
5. Fotoğraf ve çizimlerin açıklamaları, ayrıca alıntı olanların da kaynakları belirtilerek ayrı bir sayfada gönderilmelidir.
6. Dijital formatta gönderilecek görsel malzemenin çözünürlüğü en az 300 pixel/inch, uzun kenarı en az 15 cm, tam sayfa kullanılacak bir fotoğraf ya da çizim söz konusu ise en az 22 cm olmalıdır. Ayrıca **görsel malzeme başka bir program belgesine (Microsoft Word vb.) gömülü olarak değil**, Adobe Photoshop TIFF formatında gönderilmelidir. Aldus FreeHand, Adobe Illustrator programlarında yapılan çizimlerin başka bir formata çevrilmeden gönderilmesi daha sağlıklı sonuç vermektedir.
7. Makale, PC ya da Macintosh ortamlarında, Microsoft Word 95 ve üzeri versiyonlarda hazırlanmış CD ya da DVD'de, beraberinde mutlaka basılı bir nüsha ve PDF formatlı bir örneği ile teslim edilmelidir.
8. Makale içerisindeki bibliyografik göndermeler makale sonunda ve aşağıda verilen örneklerdeki sistemde hazırlanmalıdır:

Benedict, R.

1959 *Patterns of Culture*, Boston.

Robinson, M.

1995 "Frank Calvert and the Discovery of Troia", *Studia Troica* 5: 323-341.

Alp, S.

1972 "Hitit Hiyeroglif Yazısında Şimdiye Kadar Anlamı Bilinmeyen Bir Ünvan", *VII. Türk Tarih Kongresi I*, Ankara: 98-102.

- Dinçol, A. – B. Dinçol
1992 “Die Urartaäische Inschrift aus Hanak (Kars)”, H. Otten – E. Akurgal – H. Ertem – A. Süel (eds.), *Hittite and other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp*, Ankara: 109-117.
- Yakar, J.
2003 “Identifying Migrations in the Archaeological Records of Anatolia”, B. Fischer – H. Genz – É. Jean – K. Köroğlu (eds.), *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*, Proceedings of the International Workshop Istanbul, November 8-9, 2002, Istanbul: 11-19.
- Konyar, E.
2004 *Doğu Anadolu Erken Demir Çağı Kültürü: Arkeolojik Kazı ve Yüzey Araştırmaları Bulgularının Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
9. Bibliyografik referanslar metinde, parantez içinde yazar soyadı, yayın tarihi ve gönderme yapılan sayfa olarak verilmelidir. (Benedict 1959: 45-48), (Robinson 1995: 340). **Bibliyografik dipnot kullanılmamalıdır.** Sadece metnin akışını bozacağı düşünülen açıklamalar dipnotlarda verilmelidir.
10. Yıllık olarak çıkan süreli yayınıma verilecek makaleler, söz konusu yıl içerisinde **30 NİSAN** tarihine kadar editörlere teslim edilmelidir.
11. Redaksiyonumuza gönderilen makaleleri yayınlamama hakkımız saklı tutulmaktadır. Bu durumda makaleler geri gönderilmeyecektir.

Redaksiyon *Colloquium Anatolicum*
Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü
Ekrem Tur Sok. No: 4
Beyoğlu 34435 İstanbul
TÜRKİYE

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Ekrem Tur Sokak, No. 4 34435 Beyoğlu-İstanbul
Tel: + 90 (212) 292 09 63 Fax: +90 (212) 514 03 97
info@turkinst.org www.turkinst.org

TURKISH INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Colloquium Anatolicum

Directions for Authors

1. *Colloquium Anatolicum* is published annually by the Turkish Institute of Archaeology (Institutum Turcicum Scientiae Antiquitatis) and contains texts of conferences delivered on different subjects related to the antiquity, and original articles.
2. The articles, previously unpublished, should be written in Turkish, German, English or French. They should not exceed **15 A4** sheets including the visual material, typed in single space lines, with Times New Roman in 12 points.
3. The articles in Turkish should include a summary in the above-mentioned foreign languages, which should count at least 750 words. All articles in foreign languages shall include a summary in Turkish. Articles in Turkish should contain five keywords in Turkish and in English, while the articles in languages other than Turkish should contain five keywords only in English.
4. The number of diagrams, maps, drawings and photographs should not exceed 20 in total.
5. Descriptions for the photographs and artwork must include their sources (if applicable) and be submitted on a separate sheet.
6. All types of visual material in digital format must be 15 cm long with a resolution of 300 pixel/inch minimum; in case the image is intended to be a full-page one, then the long side must be 22 cm. In addition, digital images should be submitted in TIFF format, executable in Adobe Photoshop. **Images embedded in another program** (e.g. Microsoft Word) shall not be accepted. Drawings prepared in Aldus FreeHand and Adobe Illustrator should be delivered in their original format without any conversion.
7. Articles, written in the Microsoft Word 95 or higher versions should be recorded on a CD or DVD, with a PDF format, accompanied by a hard copy.
8. The bibliography should be prepared according to the examples given below:

Benedict, R.

1959 *Patterns of Culture*, Boston.

Robinson, M.

1995 "Frank Calvert and the Discovery of Troia", *Studia Troica* 5: 323-341.

Alp, S.

1972 "Hitit Hiyeroglif Yazısında Şimdiye Kadar Anlamı Bilinmeyen Bir Ünvan", *VII. Türk Tarih Kongresi I*, Ankara: 98-102.

Diñçol, A. – B. Diñçol

1992 "Die Urartaäische Inschrift aus Hanak (Kars)", H. Otten – E. Akurgal – H. Ertem – A. Süel (eds.), *Hittite and other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp*, Ankara: 109-117.

Yakar, J.

2003 "Identifying Migrations in the Archaeological Records of Anatolia", B. Fischer – H. Genz – É. Jean – K. Köroğlu (eds.), *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*, Proceedings of the International Workshop Istanbul, November 8-9, 2002, Istanbul: 11-19.

Konyar, E.

2004 *Doğu Anadolu Erken Demir Çağı Kültürü: Arkeolojik Kazı ve Yüzey Araştırmaları Bulgularının Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

9. Bibliographical references should be given in the text in parentheses containing the name of the author, the year of the publication and the number of pages (Benedict 1959: 45-48), (Robinson 1995: 340-341). **No bibliographical footnotes will be accepted** except for the explanations that are thought to disturb the course of the text.
10. The deadline of the admission of articles is **APRIL 30th** for the following volume.
11. The articles should be submitted to the editors of *Colloquium Anatolicum*.

Redaksiyon *Colloquium Anatolicum*
Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü
Ekrem Tur Sok. No: 4
Beyoğlu 34435 İstanbul
TÜRKİYE

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Ekrem Tur Sokak, No. 4 34435 Beyoğlu-İstanbul TURKEY
Tel: + 90 (212) 292 09 63 Fax: +90 (212) 514 03 97
info@turkinst.org www.turkinst.org